

RADNÓTI MIKLÓS (1909–1944)

GYÖKÉR

*A gyökérben erő surran,
esőt iszik, földdel él
és az álma hófehér.*

*Föld alól a föld fölé tör,
kúszik s ravasz a gyökér,
karja akár a kötél.*

*Gyökér karján féreg alszik,
gyökér lábán féreg ül,
a világ megférgesül.*

*De a gyökér tovább él lent,
nem érdekli a világ,
csak a lombbal teli ág.*

*Azt csodálja, táplálgatja,
küld neki jó izeket,
édes, égi izeket.*

*Gyökér vagyok magam is most,
féreg között élek én,
ott készül e költemény.*

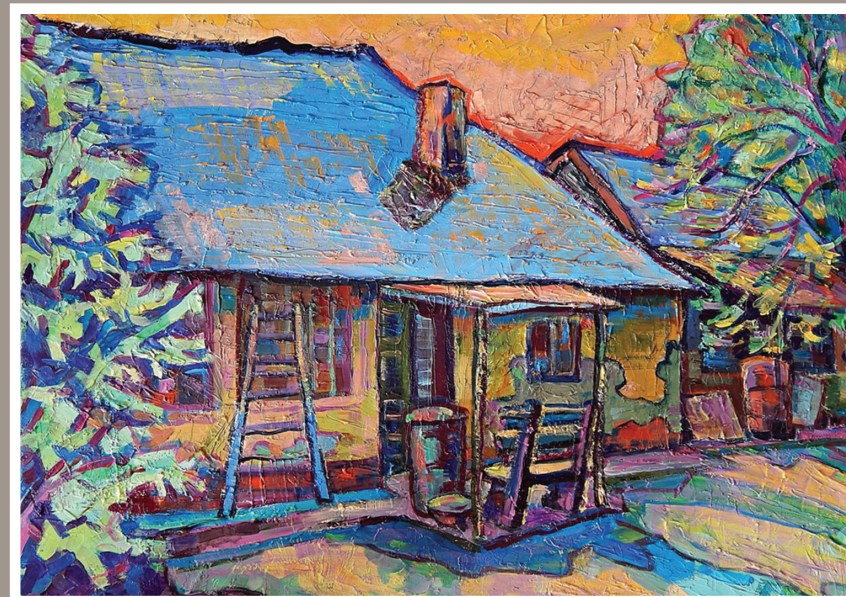
*Virág voltam, gyökér lettem,
súlyos, sötét föld felettem,
sorsom elvégeztetett,
fűrész sír fejem felett.*

*Lager Heidenau, Žagubica fölött a hegyekben,
1944. augusztus 8.*

Együtt

IRODALOM | MŰVÉSZET
HUMÁN TUDOMÁNYOK | KULTÚRA

XXI. évfolyam | 2023 | 6

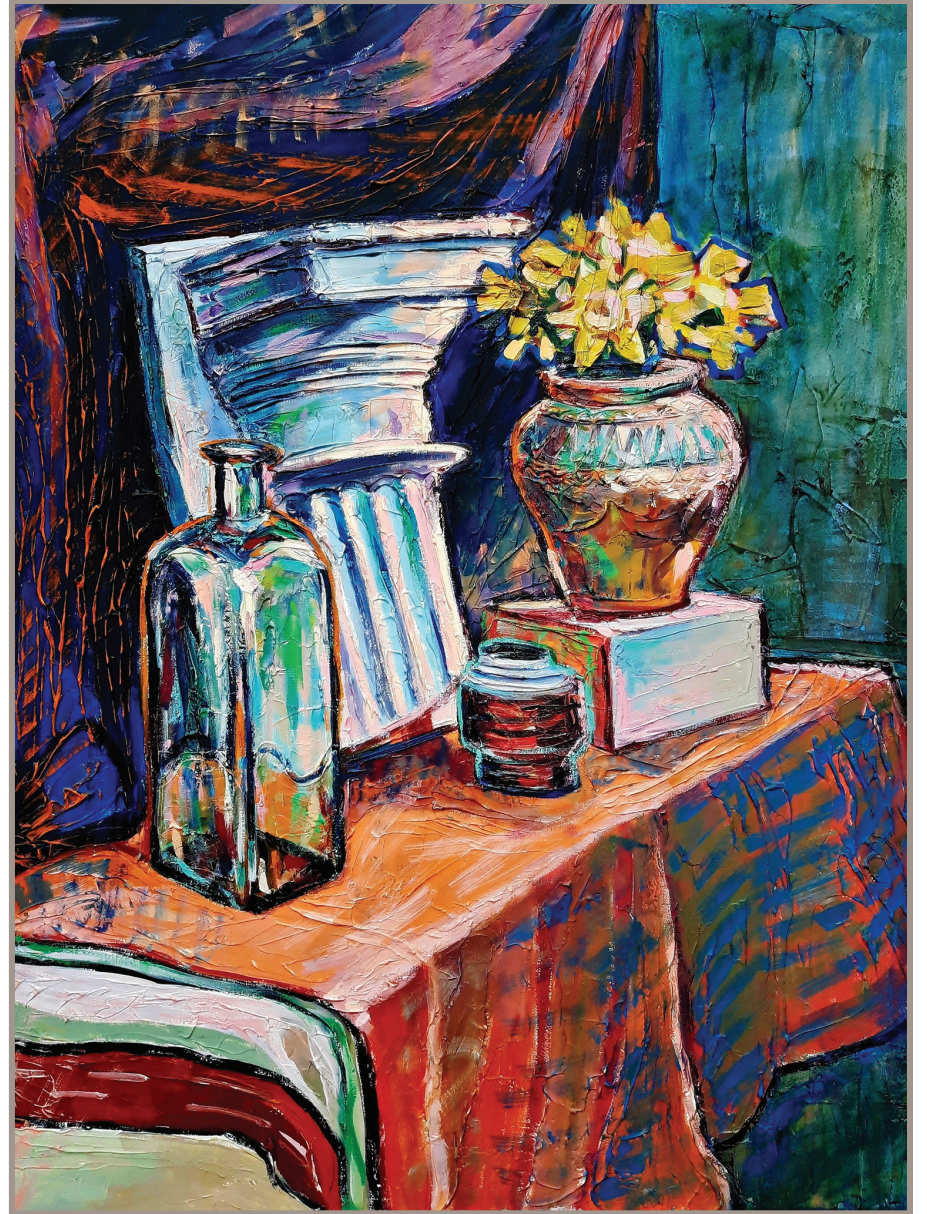
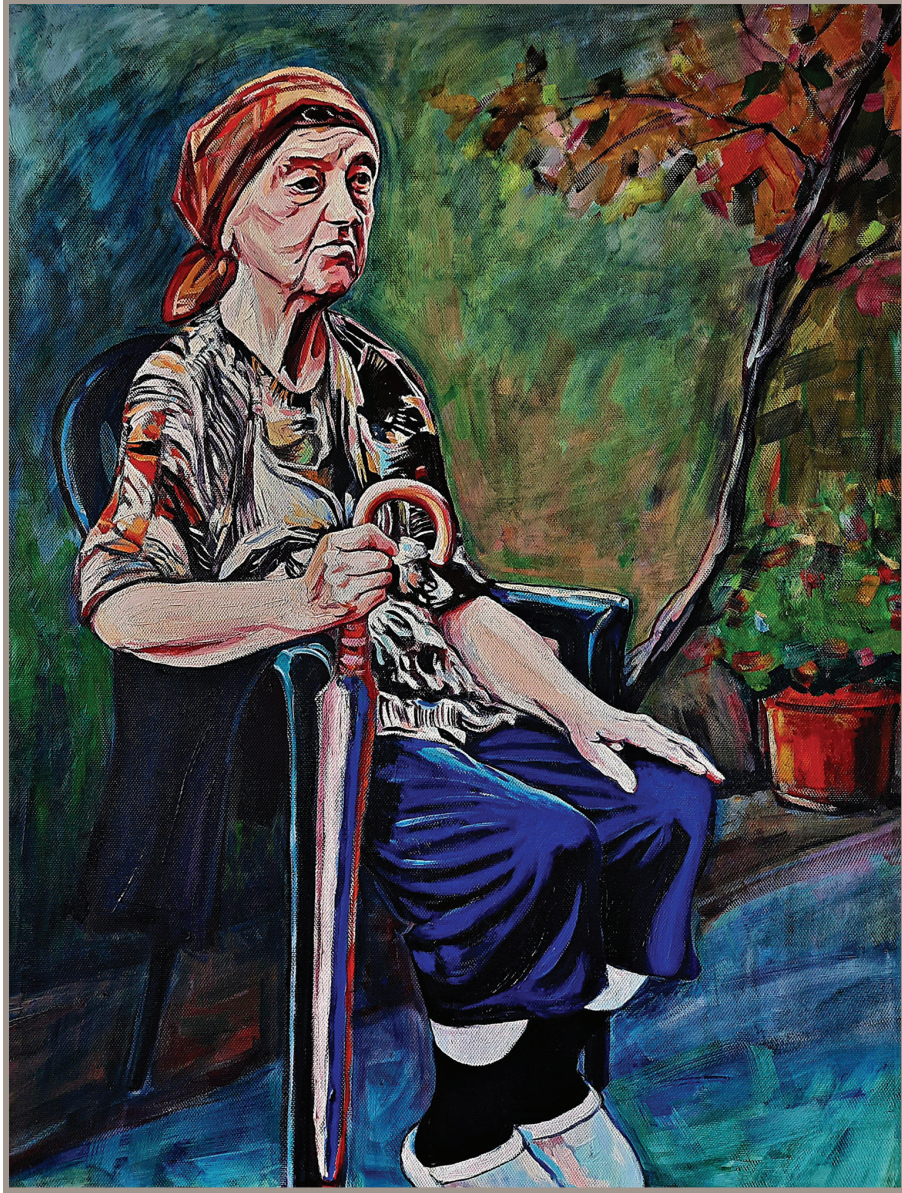

EGYÜTT

EGYÜTT 2023 / 6

CSORNYIJ DÁVID, FINTA ÉVA, MARCSÁK GERGELY, RADNÓTI MIKLÓS versei,
GERZSENYI GABRIELLA, KONTRA FERENC novellája,
BATA JÁNOS, VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ esszéje,
DUPKA GYÖRGY, KOVÁCS SÁNDOR tanulmánya,
ZUBÁNICS LÁSZLÓ ismertetése

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

EGYÜTT 2023/6

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábian László* (szépirodalom)

Szerkesztők:

Marczák Gergely (olvasószerkesztő)

Csordás László (kritika)

Zubánics László (tanulmány)

Dupka György (kultúra)

Fábian Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967),

Nagy Zoltán Mihály alapító-főszerkesztő (2002–2008)

Tanácsadók:

Botlik József, Finta Éva, Füzesi Magda

**Petőfi
Kulturális
Ügynökség**

**Nemzeti
Kulturális
Alap**

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap,
a Petőfi Kulturális Ügynökség, a Nemzeti Kulturális Alap,
valamint a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége
és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával.

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa–Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: kmmintezet@gmail.com, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-humán tudományok-kultúra számai
elektronikus változatban is olvashatóak az OSZK EPA archívumában:
<http://epa.oszk.hu/00500/00595> és a KMMI honlapján: kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórak: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Posztolaki tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737
e-mail: dupkagyorgy@gmail.com

Közreműködők: *Fuchs Andrea, Szemere Judit*

Készült: RIK-U Kft.-ben
Lapengedély száma: 3T №682/274P
A folyóiraton nyereség nem képződik.

TARTALOM

MARCSÁK GERGELY: Borús karácsony (vers).....	4
FINTA ÉVA: Petőfi sírjára; Menetelnek; Elmúlásaink (versek).....	5
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: A Jóisten célkeresztje (esszé).....	9
GERZSENYI GABRIELLA: Moszkva szerint (novella).....	12
CSORNYIJ DÁVID: Anubisz kegyelmes hozzám; Mindennap egy alkalom (versek).....	17
KONTRA FERENC: Dzsemila (novella).....	20
BATA JÁNOS: Levélféle Vári Fábián Lászlónak (esszé).....	28
KOVÁCS SÁNDOR: Hányatott sorsú magyar emlékek Munkács környékén (honismereti tanulmány).....	30
ZUBÁNICS LÁSZLÓ: Az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke (méltatás).....	51
DUPKA GYÖRGY: „Én Istenem, a keresztet vállainkról vedd le!” Tragikus sorsú kárpátaljai GULAG-elítéltek, mártírok panteonja (adattára), 1944–1970 (tanulmány, XI. rész).....	54
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	71

MARCSÁK GERGELY

BORÚS
KARÁCSONY

*Elfordítja tőlünk fényarcát a Nap,
behúzza vastag felhő-függönyét,
és hullani kezd ránk jéggé dermedt könnye,
mint vadakra záporzó ólomsörét.*

*Csontjainkat pedig hideg szeleivel
Röntgen-sugárként fúrja át a tél,
s a békével várandós vérző földanya
iszonyú kínok közt ismét elvetél.*

*Menj hát, december; dőre fényeiddel,
ki girlandba tekernéd halott magzatát.
Az ember, akit pompád kellően elvakít,
a valóságba lépve orráig se lát.*

*De szétszóratásunkban, majd' két év elmúltán
itt már nem bódíthat csillagszórós mákony.
Temetésnap lesz Krisztus születése:
hullaszákok hátán érkezik karácsony.*

*Csak a csontjainkat pásztázó szél látja,
hogy mindegyikünkben ugyanaz a vágy van.
Ácsorgunk tovább a könnyező ég alatt –
tán megváltásra is méltatlanná váltan.*

Beregszász, 2023

PETŐFI SÍRJÁRA

*Rostokolunk a néma tájban.
Az anyaföld töpped alattunk.
Süpped talpunk alatt az ország.
Temetetlen múltak, jövőndők:
negatív képbe dermedt formák.
Nincs más reményünk: szüntelen
maradj velünk szabadság, szerelem!*

*Mint régi sírok, homorulnak
történelmünkben mind a szentek.
Angyal vigyáz a csontjaikra,
nem jelzik fejfák, sem keresztek
eltűnésük történetét.
Tudják, hogy nincsen kegyelem.
Maradj velünk szabadság, szerelem!*

*Az élők holtakra vigyáznak.
A holtak vigyázzák az élőket.
A tetemek fölött a tájnak
nincsen magyar neve, csak sírja,
s integetünk Szibériának.
De kitartásunk végtelen.
Maradj velünk szabadság, szerelem!*

2023. 02. 24.

MENETELNEK

*menetelnek végtelen sorban
tömörülnek oszlopokban
Vörös tér, Dózsa György útja
Don-kanyar, Szerbia pokla
csak mennek az áldozatévek
testekben elhurcolt képnek
vonulnak a sivatag-időben
fagyosban, szenvedően
összehangoltan és szétperegve
hangyaseregként földbe temetve
lövészárkokban, üregekben
tömegsírba, maguk feledten
emléke sincsen a létnek
mikor seregestől pusztul az élet
géppuskák elé és gépsorokhoz
apát a fia feloldoz
menetelnek életidőn és ábrán
történelmen, mint egykor a bárány
míg otthonuk hideg és messzi
de oda kéne visszamenni
hol asszonyuk, lányuk a férfi
munkáját, dolgait végzi
szántani, vetni, aratni
bárha létük falatnyi
gyártani harckocsit, bombát
munkaruhában folyvást
aludni állva a gépnél
nappal sem lenni észnél
mert odakint a világ temetőket
termel, elvermeli tőled
szeretteidet, a létet
feldolgozza búzának, kenyérnek
megetetik veled a sorsod
férjed ruháit hordod*

*mert háború van, s a béke
nem talál menedékre
menetelnek a hangyabrigádok
belül egy program irányoz
vakulnak és süketülnek
álmukban menekülnek
s elhullanak, ahogy a század
fejet hajt a halálnak.*

ELMŰLÁSAINK

Az élet értelme az, amit adunk neki.
(Stephen Hawking)

*A zászlóra nevet kell írni
várfokra tűzni kell egy fejet
a bitófa sem árválkodhat:
dőzsölhessenek varjak és legyek.*

*Kronoszt rendszeren táplálni kell
fiat ledugni a torkán
a fegyverek sem pihenhetnek
mint a lesben vágyakozó vulkán.*

*Kenyér is kell a cirkusz mellé
a seregbe ifjú mellkasok
meg szép leányok a ricsajba
s kérünk hozzá sok rózsaszín habot.*

*A koszorúkat ti vigyétek
akik túléltetek a holtat
a sírt majd az ássa meg nekik
akit szintén besoroznak holnap.*

*A zászlóra nevet kell írni
mellé egy vérző jelmondatot
holnap mindenkit besoroznak
szülhetnek bakákat az asszonyok.*

*Lányaink kitanulták sorsuk
sem jászol sem Jézus nem segít
nem akarnak holtakat szülni
sem Isten képére sem emberit.*

*Csakhogy mindenik jegyzett lélek
sorsából bármekkorát harap
átdöfi létét fegyver szándék
bélyeget eget bőrére a nap.*

*A koszorúkat ti vigyétek
rózsálló pirral sminkelt lányok
rakjátok a megszületettre
legyen ifjú elmúlásuk áldott.*

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

A JÓISTEN CÉLKERESZTJE

„Háborúban hallgatnak a múzsák!” – tartja a régi latin szállóige. Régi háborúk, régi múzsák és az antik idők kényeleméhez szokott költők vonatkozásában – talán igaz is lehetett. Ám a Föld, megsokszorozódott népességével a hátán, ma teljesen másképpen forog, mégpedig egyre nehezebben. A fegyveres összecsapások egyre elkerülhetlenebbek, egyre pusztítóbbak, a gyilkoló eszközök egyre tökéletesebbek, egyre duzzadtabb patakokban, s többnyire hiábavalóan ömlik a vér. Ennyi borzalmat a mi túlképzett, szuperérzékeny múzsáink sem képesek már nyikkanás nélkül elviselni. Minden bizonnyal ők is emberi lények – egyre szenvedélyesebb, fájdalmasabb, véresebb csókokkal.

A kishazánkbeli kortárs irodalom, pontosabban az *Együtt* folyóirat szerzőinek a háború által inspirált verseit, kisprózai műveit készülünk antológiában kiadni, az olvasó pedig majd a könyvbe beleolvasva eldöntheti, hogy a munkácskák méltók-e további figyelmére. Ha túl könnyűnek találtnak, majd leteszi, de ha olvasás közben – itt-ott – a bólintás kényszerét érezné, olvassa csak és adja őket jó szívvel tovább.

Jól tudjuk, hogy valamikor a kommunista ideológia által melegen ajánlott pártos tematikák mellett a szocialista tábor lakóinak természetes békevágyáról is ajánlatos volt írni. Írtak, írtunk is sokan, mert egy bármilyen, bárhol kirobbanható háború elleni lírai állásfoglalásban sem emberileg, sem ideológiailag nem találtunk semmi kivetnivalót. Példaként Kovács Vilmos békeverseire utalnék. Nemzedéktársaim még emlékezhetnek rá, hogy a Hirosimát bombázó Eatherly őrnagy lelki összeroppanásáról írott lírai portréját a helyi kultúrpolitika elégedetten nyugtázta, de együttérző rokonszenvvel fogadta a közönség is. Ugyanakkor a szovjet propaganda bőven áramló, sokszor szálnalmas imperialista-ellenes kirohanásaira már csak kényszeredett mosollyal reagáltunk. Kimondva vagy kimondatlanul arra gondoltunk, hogy az igazságos társadalmi rend, az áhított demokrácia az óceánon túl, azaz odaát van.

Aztán néhány évtized múltán mégis megértük, hogy a belülről már érezhetően romló, az emberi jogokat száz lábbal típró szovjet rendszer összeomlott, s ezzel ölünkbe hullott a régóta áhított világbéke, vagy inkább csak az esélye. Vajon milyen világban élnénk ma, ha ez így marad? El tudnánk viselni a határtalan nyugalmat, a szolgálatunkra szegődött, néha már idegesítő földi

boldogságot? El tudtuk volna képzelni a lábukat lógázó politikusokat, a saját fájdalomuk-örömük iránti érzéketlenség miatt lantjuktól szabadulni vágyó, nyugállományba vonuló poétákat? Ettől azért mégsem kellett tartanunk, mert szinte fel sem eszméltünk még az eufóriából, máris beütött a hamisítatlan amerikai mennykő. Igaz, nem közvetlenül belénk, hanem Afganisztánba, Irakba – a bosszú angyalaként, majd Tunéziába, Jemenbe, Líbiába, Szíriába – csodálatos arab tavasz képében. És elkezdte mindjárt a felforgatást: otthonaikból kiüzte, ellehetetlenítette, s azóta is tereli Európa felé az ottaniak millióit. Álltunk és bámultunk, aztán valaki kimondta, hogy a néhai szovjet propagandának az amerikai imperializmus természetét illetően mégiscsak lehetett némi igazsága. Hú! Hát ezt is megértük? De ez még csak hagyján!

2014-ben Ukrajna néhány milliárd dollárral kitömött amerikai mandátumot kapott a területén élő nemzetiségek – de főként az orosz lakosság millióinak – felmorzsolására. A donbászi és luhanszki régiók népe fegyvert fogott, s kezdetét vette egy regionális polgárháború, amelyet a sárga-kék fedelű ukrán krónika antiterrorista hadműveletként rögzített a történelemben. Elkezdődtek az első kényszersorozások, s a fiatalabb férfiak jelentős hányada máris az országból való menekülés lehetőségeit kereste. Ettől kezdve tuntek fél lapunkban a háborúról, a háború következményeiről beszámoló írások anélkül, hogy szerzőinket erre bárki ösztönözte volna. A hivatalos hírsatornák mellett a személyes élmények, a háború poklából származó tapasztalatok a legvéresebb küzdelmekről, vasúti hűtőkocsikban tárolt hullahegyekről beszéltek, s akik hallották, csak borzadoztak. S így jutottunk el a háború újabb fellángolásához, sokak szerint „a vég kezdetéhez.”

De hogyan lehet egy számunkra közömbösnek tűnő háborúról politikamentesen, mégis hitelesen írni, amikor ukrán honatyáink fejünkre olvassák politikamentes magatartásunkat is? S milyen alapon várják el tőlünk a lelkesedést, miután jó tíz esztendeje késhegyre küldenének bennünket? Megoldhatatlan helyzet nem létezik, mindenképpen meg kell találni a módját, mert hogyan hajózni, azonképpen írni is muszáj. Azt hiszem, elsősorban az együttérzésünkre érdemes ukrán nép és országa esztelen és kíméletlen elpusztítása ellen kell felemelni szavunkat, aztán az általános és megállíthatatlan romlás ellen, amelynek gazdaságot és biztonságérzetet egyaránt padlóra küldő hatásai a mi kis kárpátaljai magyarságunkat is szerteszórják. Mégis milyen hangon, milyen kérdésekkel, milyen stílusban beszéljünk? Nem áll szándékomban szerzőink közül bárkit is kiemelni, de azt kell mondanom, hogy Marcsák Gergely szavaira mindenképpen figyeljünk, aztán kezdjünk el nyugodtan viszonyítani.

Az általa szimbólummá emelt, a háborús régiót kiváló érzéssel jellemző ungvári Szégyenpiac narratívája számos tanulsággal szolgál, de én inkább leckének mondanám mindegyiket. A valós háború a távolban zajlik ugyan, de a gyakorta megszólaló légószirénák képesek érezhető távolságba hozni, így hatása jelen van mindenben, mindenütt: a környezetben, az emberi viszonyokban, az idegekben, miként az Illyés Gyula-féle zsarnokság szelleme is. Ennél a légkörnél nyomasztóbbat ne is próbáljon képzelni az ember! Csipkedje meg magát, győződjék meg róla, hogy él-e egyáltalán, s van-e még köze a való világhoz! Ha pusztá kíváncsiságból szaglószervét kívánná használni, csak „azok a szagok juthatnának el hozzá¹”, melyeket az önpusztításra ösztökélő „Szégyenpiac megengedne².”

De olvassunk csak folyamatosan, mielőtt elfogynának a szavak, mielőtt a „lélek” valóban „csomagolni kezdene³”, aztán induljunk el a képzelet útján. Kutassuk fel és nevezzük néven a főbűnöst, aki azt az országnyi nagy csernozjomot felszántatta, s azt a bizonyos szelet belevetette. Végül is nem sok olyan helytartója él földünkön a Sátánnak, akinek homloka a közbeszéd szerint érinthetetlen. Vizsgáljuk meg, valóban az-e, s ha igaznak bizonyulna a beszéd, a Jóisten vetítsen rá célkeresztet.

2023-ban, az advent kezdetén

^{1, 2, 3} Utalások Marcsák Gergely *Szégyenpiac nagycsütörtökön* c. versére

GERZSENYI GABRIELLA

MOSZKVA SZERINT

Sokan összejöttek tegnap a kertben. „Letapossák a frissen sarjadó füvet” – morogta András a bajusza és a szakála közt félúton. Azért csak tette a dolgát, sütötte faszénen a méretes tarjaszeleteket, grillkolbászokat, csirkemelleket. Hiába mondtam, nem kell annyi ennivalót venni, mindenki úgyis hoz valamit, a végén még ránk romlik. A férjem szereti a nagy lakomákat. A füvet majd rendbe hozza. Grisáék majonézes krumplisalátával és orosz hússalátával kedveskedtek a társaságnak. Grisa bácsi még mindig láncdohányos volt, csakugyan meggyújtotta egyik cigarettát a másíkról, de felhasználta a parazsat is, amin a húsok sülték – András előzékenyen húzott odébb egy kolbászt, hogy helyet adjon a vendégnek, ahogy régen is mindig felhasználta a tüzet, a tűz parazsát a Tisza-parti sátorozások idején, Nagyszőlős határában. Anya gyűlölte a füstöt, a tüzet és a parazsat, de Grisát szerette, hát csak nevetett, ahogy régen is mindig csak nevetett, ha a férje még evés közben sem tette le a cigarettát. Anya kiengedte hosszú, szőke haját, és puha kefével bontogatta belőle a gubancokat, kefélte simára, hagyta, hogy a szél fújja, bele a füstbe, a férje arcába, a cigaretta parazsába. Nasztyenka az anyja haját örökölte, hosszú volt és dús az övé is, csak éppen sötét, mint Grisáé. Irigyeltem a Nasztyenka csodálatos haját, teleszedtem a két összeszorított tenyeremet homokkal, s beleszórtam a hajába, ahogy régen is, a Tisza-parton, amikor a felnőttek már a harmadik üveg vodkát bontották fel, és Grisa égő cigarettával a szájában elesett a fűben. Anya szölongatta a sátorból, hogy jöjjön lefeküdni, de Grisa a fűből felelte: hiszen nagyon is fekszik; és Anya csak nevetett, és hosszú szőke haját kefélgette.

Berezovszkaja hideg gombasalátát és forró borscs levest talált. Ahogy behajolt az asztal fölé, hogy az edényeket elhelyezze, be lehetett látni a ruhája kivágásába; ráncos és nyirkos volt a bőre. A két egymáshoz préselt, irtózatos méretű melle közötti árokból kilendült egy láncon csüngő aranykereszt, és ingaként mozgott a levesestál fölött. Megilletődve néztem, ahogy régen is mindig néztem, hogyan feszül testén a szövet, miként küzdenek a gombok, hogy összetartsák a kivágást, és milyen ütemben emelkedik-süllyed, légzéséhez igazodva, a láncon csüngő aranykereszt. Berezovszkij felhajtott a garázs előtti kavicsos beállóra, és egy jó másfél literes üveggel a kezében

indult felénk a járdán. Útközben meglóbálta az üveget, ahogy régen is mindig meglóbálta, ha valahol a városban összefutottunk, és ő nyomban odaterelt az autójához, megterített a motorháztetőn, kicsapott néhány kis üvegpoharat, és a csomagtartóból hozta a vodkát. Ő nem a nyakában hord keresztet; autójának belsejében, a visszapillantó tükörrre akasztva lóg, nagyobb, mint a feleségéé, de műanyagból van, nem aranyból.

Előkerült a baján is. Valerij bácsi először pár akkordot játszott csupán, de szép lassan belemelegedett, és felharsantak orosz és ukrán népdalok, kommunista dalok, gyermekdalok. Aztán Tánya átvette tőle, folytatta fáradhatatlanul, húzta, ahogy régen is mindig húzta, és apám dühöngött, hogy nem tudja a kéziratát befejezni, mert Tánya szüntelen húzza a bajánt a felettünk lévő lakásban, gyakorol, mert fellépése lesz a zeneiskolában a hatodikosok koncertjén. Aztán valahogyan mégiscsak elfáradt Tánya, vagy a hangszer, mert abbamaradt a muzsika, apám kijött a dolgozószobájából, amelyet addig a láрма elől menekülve magára zárt – persze hiába, mert a muzsika oda is behatolt –, és élvezte, hogy az egész lakásban csend van, s végre befejezheti a kéziratot. A baján működését most sem értettem, ahogy régen sem értettem soha, mi a fortély, ami dallamot csal elő a hangszerből, hiszen nincsenek rajta még billentyűk sem, mint a tangóharmonikán, kizárólag gombok sorakoznak mindkét oldalon, követhetetlen sorrendben.

Szergej Pavlovics napellenzős sapkában, strandpapusban slattyogott a kiskapu felől, hóna alatt piros reklámszatyrot szorongatva. A kerti padhoz érve ledobta a satyrot, kibújta trikójából, ki a bermuda nadrágjából is, és sötétkék fecskében vette át a feléje nyújtott vodkás poharat. Egy hajtásra kiitta, majd beugrott a kerti tóba, és gyorsúszásban kezdte szelni a vizet. Hamar átért a túloldalra, bukófordulással indult visszafelé, szabályos tempókkal úszott, ami nem is csoda, hiszen ő volt Beregszászban az úszómester. Nyolc-tíz hossz megtétele után fűgén kiszökkent a partra, és azt harsogta saját magának, hogy „Szerjozsa, kifőlő!”, ahogy régen is mindig harsogta az úszómedencében tempózó gyerekeknek, karjával is mutatva az irányt a zuhanyzók, öltözők felé. Piros reklámszatyrából elővett egy erősen kifakult törülközőt – a moszkvai olimpia logója díszítette: hetykén mosolygó barna medvebocs, derekán ötkarikás csattal záródó öv –, tessék-lássék megszárogatta magát, felöltözött, aztán barátságos vállveregetéssel átvett Berezovszkijtől egy újabb pohárka vodkát. Az olimpiai Misa mackó láttán elmosolyodtam, ahogy régen is mindig mosolyogtam a mackóra, amelyik az utcánk legvégen álló ház kerítését díszítette.

Nagymama megcsóválta a fejét, de nem szólt rá Szergej Pavlovicsra – a családban is csak nagyapára szólt rá, ha ivott, meg néha apámra, persze egyik sem hallgatott rá soha –, helyette inkább szelíden, de határozottan kijelentette: imádkozni kellene, ha már ilyen szépen együtt vagyunk, hiszen vasárnap van, és különben is, nemsokára itt a pünkösöd. Hozzátette, hogy tíz perc múlva dél, úgyhogy délben épp jó lesz. Valerij bácsi az órájára nézve megállapította, hogy Moszkva szerint két óra lesz tíz perc múlva, Grisáék viszont Kijev szerint számították az időt, ahogy régen ellenben sosem tették, mert nem volt külön Kijev szerinti idő Kárpátalján.

Berezovszkij nem szólt bele, éppen újabb kör vodkát töltögetett; András a saját poharát a grillsütő melletti ablak párkányára tette, még az első adagjának a fele megvolt. Végül kiegyeztek a magyar idő szerinti számításban, a házigazdák tiszteletére, nekünk pedig, anyámmal, apámmal, nagymamával és nagyapával együtt, fenéig ki kellett inni a poharunkat a tisztelet viszonzásának jeleként. Ki is ittam becsülettel – pedig utálok a vodkát, ahogy régen is mindig utáltam, amikor vendégségek végén beleszagoltattam és belenyalogattam az asztalon hagyott poharakba, csak a bort és a pezsgőt ittam ki örömmel –, de láttam a férjemet a saját italát kilöttyinteni a földre. Eszerint a vodkától nem félti a füvet. Desszertre háromféle süteménnyel készültem, habár Rózsi néném ragaszkodott hozzá, hogy aszorti csokoládé is legyen, nemrég jutott hozzá egy dobozhoz a legfinomabból, ahogy régen is mindig ő jutott hozzá legelőbb a legfinomabb dolgokhoz. Nagymama rászólt, hogy magyarul mondja, de Rózsi néném szeret aszorti csokoládét mondani; zsömle helyett is bulocskát mond, ahogy régen is mindig bulocskát mondott, sült krumpli helyett pedig zsárennij krumplit. Nagyapa éppen behozta a táskarádiót a nótaszót, ahogy régen is mindig behozta a vasárnapi ebédekhez, és megígérte Rózsi nénémnek, hogy a szívkiüldiben az Akácós utat fogja neki kérni, ha már egyszer az Akácfa utcán lakik. Szergej Pavlovics nem tudta, melyik az Akácfa utca a városban – csekély helyismerettel rendelkezett egyébként is, mert már felnőttként költözött oda oroszból, egy szép vörös hajú orvosnő kedvéért, aki azonban sajnálatos módon hamar elhagyta –, de elmagyarázták neki, hogy egy ideje már ulica Kirovának hívják, és a közepén volt a tévészerelő boltja.

A tévészerelő említésére felcsillant apám szeme, szaladt be a házba a saját készülékünkért, amelyik szerinte mostanában vacakol, és a színes műsorokat is csak fekete-fehérben sugározza.

Megszólalt a telefon, anyám közölte, hogy egész biztosan Husztot kapcsolják, ő kérte még reggel a postán. A készülék gyorsan és idegesen csengett,

ahogy régen is mindig gyorsan és idegesen csengett az interurbán hívásoknál. „Kapcsolom Husztot” – mondta a vonal túlsó végén a postáskisasszony, „Szervus, Mártika!” – mondta a kagylóba anyám. „Ma már ne induljatok útnak, sok a seftelő a határon” – mondta a levegőbe nagymama. Szavait anyám megismételte a kagylóba, miközben ujjaira csavargatta a csigavonalban kunkorodó telefonszinórt. „Mártikák jól vannak, és mindenkit csókoltatnak” – mondta a levegőbe anyám, de senki nem figyelt rá, mert a sült hús illata, a vodka hatása, a déli harangszó és a bajánból felröppenő hangok elterelték a társaság figyelmét. Csak azért talált az ima meghallgatásra a nagymama szájából, mert nagymama felállt a lóca ülökéjére, Rózsi néném is mellé állt, és Rózsi néni senki nem tudja túlharsogni, ahogy régen sem tudta soha senki túlharsogni. Berezovszkaja kiemelte hatalmas mellei közül az aranykeresztet, hogy ha már imádkozás, akkor legyen mit kézbe venni; Berezovszkij leakasztotta az autó visszapillantó tükrén csöngő keresztet, és erre az időre még a vodkásüvegtől is megvált. Szergej Pavlovics illedelmesen megemelte napellenzős sapkáját, amit úszás után azonnal visszaillesztett a fejére, akkurátusan beseperve alá valamennyi kilógó hajszálát. Apám letette kezéből a tévét, anyám letette a telefont – „Csókollak, Mártikám, legközelebb is beszélgetünk majd” –, Tánya pedig abbahagyta a bajánozást. Csak Grisa nem hagyta abba a cigarettázást, de senki nem haragudott érte, természetesen Ánya sem, csak nevetett, és hosszú haját keféltette, az imádkozás miatt kicsikét lassabban, átszellemült arccal tekintve az ég felé, és néhány „Bozse moj!”-t sutto-gva.

Ekkor futottak be Holovácskóék. Lida néni egy egész fazék pilmennel érkezett, itt főzte ki nálunk. Az ő receptje szerint soha egyetlen batyucska sem szakad ki, nem mállik szét a tészta, nem szabadul ki belőle a hús. Vászja csak vajjal ette, ahogy régen is mindig csak vajjal ette, az ebédeken, amikor náluk ültünk a hosszú asztalnál, és Tibi bácsi a gyerekeknek is kristálypohárba töltötte az innivalót. Vászja apró darabokban tette a vajat több helyre is a tányérban gőzölgő forró tésztára, és gyönyörködött benne, ahogy megolvadnak a halványsárga darabkák és szétfolynak a batyukon, míg végül a tányér alján egész kis sárga vajtócsa gyűlik, és abba lehet mártogatni, forgatni a pilmont. A vaj mellé én ecetet is csorgatok rá, ahogy régen is mindig csorgattam, az újévi ebédeken, amikor náluk ültünk a hosszú asztalnál, és Tibi bácsi a gyerekeknek is kristálypohárba töltötte az innivalót.

Étkezés után Vászja áthívott a gyerekszobába, ahogy régen is mindig áthívott, és én követtem készségesen, semmiféle nehézséget nem jelentett számunkra, hogy nem igazán értjük egymást, hosszú percekét töltöttünk akár

teljes némaságban, akár mindketten az anyanyelvünkön beszélve, mert sem a villanyvasúthoz, sem a mototrekhez nem kellett egy szót sem váltanunk. Vászja egyébként is szokva volt a kevert nyelvhez, a családjában leginkább huculul beszéltek odahaza. Az ő motorja valamiképpen mindig gyorsabban ért körbe a pályán, de nem bántam, a villanymozdonyok közül nekem jutott az ügyesebb.

A gyerekszobában a három lányomat találtam, egy közös tik-tok videó elkészítésén fáradoztak, kettő tükör előtt gyakorolta a mozdulatokat, a harmadik filmezte őket, utána szerepet cseréltek. Egyelőre nem voltak elégedettek az eredménnyel, de este fel akarták tenni a világhálóra, ehhez pedig elkélt András segítsége, hogy mindhármukat egyszerre filmezze. Meg akartam ezt beszélni a férjemmel, hiszen a vendégeket mégsem hagyhatjuk magukra holmi házi videózás miatt.

Andrást az étkezőben találtam, a háttérből YouTube-on szóltak a hírek. „Nagyon rossz a helyzet a fronton, az ukránok készülnek a tavaszi ellentámadásra” – mondta a férjem, mialatt egy méretes fazékból húslevest kanalazott az asztalra rakott öt tányérba.

Kinéztem a kertbe. Szomorú látványt nyújtott, ahogy a szél tépázta fű ide-oda hajladozott, a grillsütő fémfedelén kopogtak az esőcseppek, a kis tóra keresztben rádőlt egy ásó. A padon észrevettem egy piros reklámszatyrot. Valamelyik lányom felejtette ott úszóedzés után. Kiszaladtam érte, belekukkantottam. A szatyorban egy erősen kifakult törülközőt találtam – a moszkvai olimpia logója díszítette: hetykén mosolygó barna medvebocs, derekán ötkarikás csattal záródó öv. Nem volt kedvem mosolyogni.

ANUBISZ KEGYELMES HOZZÁM

*Tavasszal kirügyezik minden
vívódás, amit átéltem.*

*Fejem fölött összecsapnak a
gömbhalmazok.*

*Hogy az idő feleslegesen
költi rám perceit, s most
valaki másnak adja, érzem.*

*A porhüvely nem számít,
csak a lélek. Birtokba veszik.*

*Paráznák, gyarlók, ezek vagytok, én vagyok,
az én testem, az én vérem.*

*Vannak, akik harcolnak,
odafenn, felettem, értem,
ellenem, talán farkasok,
vagy bárányok. Bűnös lélek az enyém,
akit imádnak a bálványok.*

*Engem nem érdekelnek a
hátrahagyott szarkofágok sem,
amiben testem rohad darabokban,
lelkemet ne kapják meg az eretnekek,
csak a purgatórium, hisz áldás a
mennyei boldogsághoz képest.*

*Ugyan, egy kevéske bűn, csöppnyi jószág,
mindent meggyónok majd, ígérem,
kettévágott ostyát eszem,
szagtalan, ízetlen, test.
Meváltás.*

*Lankad a spiritusz, kilép belőlem,
magamra tekintek, kérlek, balzsamozzatok be,
halott szívem többet nyom a mérlegen a tollnál,*

*de Anubisz megkegyelmez,
az alvilágban munkát ajánl:
áruba bocsátom magam, csakrát, ablakot
tisztítok: jó napot kívánok,
üdvözülést, megváltást is vállalok,
nem drága, ingyen van. Vegyen fel, kérem,
kínossá vált az örökkévalóság imádata*

MINDENNAP EGY ALKALOM

*Futnék a szavakkal, de nyelvem nem bírja.
Kérdések, lepergő válaszok,
sokszor összeveszem másokkal,
élettörténetek henyélnek agyamban,
lebenyablak mögött osztják az észt.
Korombeli alakok alkalmi lakhatással.
Néha szavaznak is, mintha a demokrácia
nem bukott volna el még
a közösségi árszabásban.
Piazzollát hallgatok,
királykék hangulatom megváltozik,
szintanácsadóm sem tud segíteni.*

*Új nap, új percek
– ebből bezzeg használtat nem lehet venni.
A rendkívüli kormányülésen megszavazták,
hogy ma se legyek boldog.
Tizenhat a kettő ellen,
a kedvügyi miniszter tartózkodott.
Alig tudtam elaludni, s most arra ébredek,
hogy az álmokért felelős megbízott
haragszik Rám, mert egyszer eléggé összetörtem,*

*s küldi a rendelkezést a motorikus rendszernek.
Boruljon hát minden: legyen, ami elmúlik.*

*Egy műsorban a lépcsőházakról beszéltél,
hogy lázadjunk az élet ellen.
Pörgők, duett-politika,
gurulok ezen a vidámság-spirálon.
Aztán többet nem hallottalak.
Eltűnt a hang, a véglegesen nem felejthető,
furcsa lenyomata ott van a csuklómon,
ha megérintem, morzézunk a pulzuson keresztül,
így kezdődött a második Nagy Forradalom.
Mentálmobillal, kamera nélkül, tarifával.
Néha még használod.*

*Korán rózsaszínesedő szemem jelzi,
az Emlékközpont erős blokádnál van.
Cirkuszfény sorvad mindkettőtől,
élettelen buborékká alakulnak,
már nem elemeznek, nem mosolyognak,
sóvárgás veszi át mindennek a helyét,
mindent bele a hamutálba.
Urna-aura. Égjen az ország!*

KONTRA FERENC

DZSEMILA¹

Csak arra ügyeltünk, hogy a fejünk mindig árnyékban maradjon. A teraszos kocsmában ültünk. Mert csak itt volt fagyis hűtőpult, és bennünket is illedelmesen kiszolgáltak. Hárman voltunk, mint mindig, igazából az utcán hűsöltünk, mert a hullámtető alatt megállás nélkül járt a légkeverő, mint a Casablancában, és mindenki a kánikula elől menekült ide. Mindenbe tettek jeget és egy szelet citromot. És ettől volt olyan előkelő a hely.

A férfiak a fal melletti asztaloknál csapolt sört ittak, az idősebbek bent támasztották a pultot szilvapálinkájuk mellett, ahol hűvös volt ugyan, de a dohos dohányszag nyáron nyomasztóan hatott. Mi röhögcséltünk az alsó teraszon, néztük a lányokat, akik elmentek mellettünk a járdán, mindenfélét kiabáltunk utánuk, hiszen úgysem tudták a hangunkat beazonosítani, mert elváltakoztattuk. De éppen azért sétálgattak arrafelé olyan lassan, mint a csigák, hogy a fiúk izgalmasakat mondjanak, amin aztán jó hosszan lehet kuncogni.

Mi egyébről beszéltek volna a férfiak, mint a vasárnapi focimeccsekről, nagy hangon, egymást túlharsogva, attól függően, kinek szurkoltak. Csak egy ismeretlen sofőr sörözött a félreeső asztalnál. Messziről jöhetett, régóta vezethetett, mert teljesen átizzadt a pólója. Olyan szomjas volt, hogy szinte egyetlen hörpintéssel kiitta a korsó háromnegyedét. Mi csak néztünk.

A törzsvendégek nem szóltak egymáshoz, még a kocsmároshoz se, csak felé tolták a fityókot, ha már kicsurrant belőle az utolsó csepp is. Az pedig töltött megint. És húzott az illetőnek még egy vonalat a karton alátétjére.

A füledt délután Dzsemila kétségbeesett kiabálása törte darabokra. Nem is tudom, hogyan került oda olyan váratlanul. Teljesen kivetkőzött magából, a haja az arcába ragadt, hiába törölgette a zsebkendőjével, az izzadság már az álláról csöpögött, szaporán szedte a levegőt, hörögve beszélt, mint aki mindjárt megfullad. Végül is a szomszédban lakott, hova futhatott volna segítségért.

Mi ez a ricsaj, nézett ki a kocsmáros.

Úgy hadart, hogy alig értettük, csak úgy fröcsögött belőle, hogy mi történt: kint a kotlában gázzal fűtötte fel a lúgos vizet, hogy majd a szennyes, olajos

¹ Dzsemila című novellájának közlésével köszöntjük a horvátországi származású, idén Prima Prémium-díjjal kitüntetett író.

ruhákat beáztassa, kimossa, már lobogott a víz, elzárta a gázt, éppen akkor vette észre a macskákat, két kandúr marakodott a tetőn, aztán kergették egymást, csak úgy ropogtak a cserepek; az egyik pillanatban felágaskodtak, harapták egymást, ahol érték, valamelyiknek a füle csupa vér lett, a következő pillanatban a fekete kandúr elveszítette az egyensúlyát, levágódott a tetőről, egyenesen bele a kotlába, a forró mosóporos vízbe, feldobta még egy pillanatra a fejét, rám vetette kitágult sárga szemét, aztán összerándult és kimúlt. Nem hallják? A macska megfőtt egy perc alatt, és most ott úszik kinyúlva a kotlámban.

És nekünk ehhez mi közünk, kérdezte valaki a falnál ülő sörözők közül, mert megzavarták a vitájukat, hogy a bíró helyesen ítélte-e meg azt a tegnapi tizenegyest.

A sofőr már egyébként is megitta sörét, felállt az asztaltól; szinte rátapadt a rövidnadrágja, megigazgatta csuromvizes pólóját is, és elindult a nő felé. Mutassa azt a dögöt, majd bedobom a konténerbe. Egy lapát is megteszi. Már úgysis menni akartam. Ide pörköl a nap, meg kell fulladni.

Dzsemila bólogatott, lassan megnyugodott, összeszedte magát, és ment előre. Tudja, nagyon megijedtem!

A férfiak morogva nézték, hogy mennek be a kapun, mintha elvágták volna a focitémát, egyszeriben csönd lett. Megvárták, amíg bemennek.

Ezt a fiatalembert aztán jókora csomaggal áldotta meg a teremtő, a Dzsemila sem vak.

Micsoda vádlik, jó focista lenne.

Ugyan, csak egy jöttment!

Össze lehet adni az egyet meg a kettőt, összejönnek a Dzsemilával, fogadjunk!

Miben?

Végignézed, míg a nejed reszelem!

Höhöhö!

Mi csak pislogtunk, hallgattuk tátott szájjal, hiszen ismertük az összes szereplőt, és hogy megváltozott a hangnem, már nem a bírót szidták, hanem ezt az idegen sofőrt szapulták, aki bement a Dzsemilával. Nézték az órájukat, meddig marad bent.

Miért szidják, hiszen ők is segíthettek volna kihalászni azt a szerencsétlenül járt fekete cicát.

Csak a szájuk jár, igrük már meg a kólát, és húzzunk a focipályára!

Pletykások, mint a vénasszonyok, nem hiába ülnek itt a felső tornácon, hogy közben mindent lássanak.

Ez még nekünk, suhancoknak is feltűnt, hogy képesek voltak arról is rosszat mondani, aki éppen csak felállt az asztaluktól, hogy kimenjen könnyíteni magán. Amikor visszajött, akkor valaki mást vettek a szájukra, és mindenkit kiröhögtek, ahogy a fejükbe szállt az ital ebben a hőségben.

Milyen régóta bementek már!

Na hallod, túl lassan forr fel a víz a dzsezvában.

Höhöhö!

Három nap múlva hasonló volt a vendégek összetétele. Hétágra sütött a júliusi nap. Megállt a nyitott konténeres slepper Dzsemila csukott vaskapuja előtt a hídon. A sofőr kiszállt. Feltűnő változáson ment át: már nem az a csatakos, piszkos ruha volt rajta, mint legutóbb, hanem fehér rövid ujjú ing.

Nosza, ezt szépen kivasalta az anyukája, még a gatyáját is.

Elvégre nőhöz jött.

És nem hozott semmi ajándékot?

Dzsemilához nem kell síkosító.

Nem nézett a fiatalember semerre, pedig olyan hangosan beszéltek a szomszédos kocsmateraszon, hogy minden szót hallania kellett; nem félt senkitől, határozott mozdulattal nyitotta ki a kaput, és dörrentette be maga mögött jó hangosan, mint aki hazamegy.

Micsoda pofátlan ficsúr.

Miért? Mert nem köszönt neked előre? Többet keres ez a kölyök, mint te egy hold hereszénán.

Höhöhö!

Legalább tíz évvel fiatalabb Dzsemilánál.

Irigyled?

Te nem?

Dzsemila jól kirakja a melleit, amikor tüzel.

Csakhogy helybelivel sosem adja össze magát. A városka kiközösitené. Mert fél a féltékeny feleségek mocskos szájától. A férjének úgyszemint mindent visszamondanak. De mintha ők fittyet hányának a pletykálkodásokra. Dzsemila férje hegesztő a spliti kikötőben, annyit keres, mint a szemét, csak hétvégéken jár haza, hogy meglátogassa a lányát meg a feleségét.

Mondhatnak, amit akarnak. Split egyébként is tele van unatkozó német nőkkel, akik egyedül nyaralnak, és a hegesztők jó pénzért jól meghegesztik őket. Dzsemila se most mászott le a padlásról. Ezt az alkut ők már régen megkötötték.

Dzsemilának nem éri meg elválni, inkább szeretőt tart. Ez a fiatalember pedig majd rá fog unni.

Vagy nem.

Senki sem vitatta, hogy egyébként jóra való gyerekek látszik, tisztos munkája van. Mi, suhancok is mindannyian ilyen hatalmas járműveket szerettünk volna vezetni. Csakhogy egyedül maradtunk az ámulatunkkal. Az utca egészen másként tekintett a helyzetre. Amikor órák hosszat parkolt a kapu előtt, végighúzta a szél a szagot a házak fölött, leereszkedett az udvarokban, és a hőségben be kellett csukni az ablakokat. A bűz a fülledt melegben mindenről elvonta a figyelmet, az emberek kijöttek az utcára, és egymásnak mondták felháborodva, hogy a belek mennyit erjednek a napon egy óra leforgása alatt, kikelnek a kukacok; a gyerekek egyre csak hánytak a gondolatára is. Minden udvaron ott lefetyelték a macskák a hányadékot, ezért nem volt már étvágya senkinek az ebédhez. Az ammónia beszivárgott a réseken, és még akkor is ott lengedezett a szobákban, miután a beles elhajtott, és maga mögött hagyta az erjedés pusztító emlékét.

Megint itt van a beles!

Akkor már közszájon forgott a neve.

Erre háromnaponként jön rá a gerjedelem?

Hogyhogy?

Megint jött a Dzsemilához.

De egy ekkora láncos kiöntővel? Mit képzelsz, ezt fogjuk szagolni itt, a teraszon? A kocsi bezárhat, ha így megy tovább.

Honnan hordja ezt a szörnyűséget?

Mit gondolsz?

A vágóhídról, a baromfiktól a birkákön át a marhákig mindenfélét vágnak, feldolgoznak. Oda jár a fél város dolgozni, négykor indul az első váltás a templom elől, a vállalat busza ingázik velük, cseréli a váltást. Ebből eszünk mi is, nyers húst meg füstölt árut hoznak a hűtőkocsik a húsboltjainkba. Még sosem láttad a májkrémdobozukon a feliratot? Ugyanaz, mint ami itt áll a beleskocsin, óriás felirat vörössel, hogy kiszúrja a szemed. Ebben tonnányi bél van, belsőség, hulladék. Láttam belőle egy kis izelítőt a járástáblánál, biztosan élesen vette be a kanyart, mert kilöttyent egy teknőnyi bél az aszfaltra; hát mit mondjak, láttam egy jó hosszú belsőséget, meglehetősen akkora, mint egy anakonda a lenyelt impalával együtt.

Nincs is lefedve?

Ez egy billenőkocsi.

Mintha folyton disznóvágás lenne...

Roszsabb!

És hova viszik?

Szerintem a Dunába öntik.

Ezt én nem szagolom tovább.

Mit gondolsz, mi jószántunkból élvezzük ezt az aromaterápiát?

Höhöhö!

Mire vártok?

Hogy a beles végre lemásson a Dzsemiláról.

Még mindig nem értek a döcögős részhez?

Nézd meg!

Höhöhö!

Nem lehetne valahogy megsürgetni a dolgot?

Dehogynem: kopogj be, és mondd meg neki, hogy méltóztasson már bespiccelni, fiatalúr, hogy mi is élvezhessük egy kicsit az életet. Miután elhajt innen a bűzzel.

Harmadnap ugyanez történt. A fél városnak könnybe lábadt a szeme az ammóniadús bélgáztól. A novemberi szmog és a korai sötétedés csak konzerválta a szagot a környéken.

Alaposan felpaprikázta a kedélyeket, annak ellenére, hogy most már mindenki összetömörült a kocsma belterében. Kint csípős lett a levegő, de a szag ránk telepedett.

Nem! Ezt nem tűrhetjük tovább! Már hónapok óta tart a viszony a belessel...

Ugyan, miért gúnyolódtok ezzel a gyerekkel? Olyan ártatlan zöld szeme van, ábrándozott a kocsmárosné, aki köztudottan jóban volt Dzsemilával.

Csak nem szálltál be te is egy körre?

Ugyan, a fiam lehetne. A háromszorosát fizette az italért, amit átvittem nekik, mert tudta, hogy ő itt nemkívánatos, nem nézhettek rá.

De hiszen jóval fiatalabb Dzsemilánál.

És akkor mi van? Ti is fiatalabb lányokkal lennétek, ha hagynák magukat.

Dzsemila nem sokáig kérette magát.

Mert szerelmes.

Höhöhö!

Elmesélte, hogy jahorinai pacalt főzött neki tegnap, azzal várta, és a fiatalembernek nagyon ízlett. Felírtam, hogy kipróbáljam a receptet, mivel ízesítette: vörösborssal, venkelkocsánnyal, göröggöménnyel, blitvamaggal, tengeri sóval, lestyánnal, sompaprikával és borókabogyóval.

Többféle fűszert nem talált a városban?

Anyukám nem így főzi a pacalt.
Mert ez a szerelmi bájtital összetétele.
Höhöhö!

Ahogy leszállt a sötétség, kintről jövő, éktelen káromkodásra kapta fel a fejét mindenki a kocsmában. A hangok egyre közeledtek. A sofőr kivágta a kocsmajátót, mint egy westernfilmben, és körülülvöltötte a termet.

Ki szúrta ki a gumijaimat?

Mindenki a poharát csikorgatta az ujjbegyével, körbe-körbe, mint valami erotikus hangszert, fél mosollyal, és ez a zenekar a kockás abroszoknál dacosan, kárörvendően szövetkezett a sofőr ellen, és az ismeretlen elkövető mellé állt.

Gyáva patkányok!

Höhöhö!

Megfordult, mint egy dühös gladiátor, és indult kifelé, amikor a hirtelen lett csendben mégis érkezett egy válasz. A kocsmárostól.

Fiacskám! Legközelebb a saját kapud előtt parkolj, miközben anyukádat kupakolod!

Eltelt három nap, ott fagyoskodtunk a teraszos kocsmá kihalt asztalai között, de nem jött. Kinézett egyszer Dzsemila is a zsalugáteres ablakán, de amikor meglátott bennünket, gyorsan behúzta.

Eltelt újabb három nap, és megint semmi. Dzsemila házára mély sötétség borult.

Hol lehet, töprengtünk.

Talált magának más szeretőt.

Feladta, szakítottak.

Nem hiszem, ennél tökösebb ez a fickó, nem adja fel. Dzsemila nagyon jó nő. Őt nem dobja el, aki egyszer is megdöntötte.

A szakértő!

Höhöhö!

Fakutyák, hiába röhögtök! Aki el akar érni valamit, az nem adja fel, túljár bárkinek az eszén. Gondolkodjatok!

Ha a beles nem jöhet ide, akkor a Dzsemila megy oda.

De hova?

Sötét van.

Éppen ez a lényeg. Hova mehetne ebben a sötétségben egyedül? Biztosan félne.

Mi a haláltól félne?

Ez a kulcsszó! Egyetlen hely van a közelben, ahol ilyenkor senki sem jár.

Mert fél!

Hova nem mernél menni zsáksötétben?

A temetőbe.

Nem is kellett megbeszelnünk, osontunk, mint a kísértetek a kripták felé, bukdácsolt a márványlapokon a hold fénye. Hiszen csak itt volt a templom alatt, és senki se gondolt rá. A hatalmas, elvadult bukszusok mögött takarásban állt a billenőkcsci.

Ott álltunk hárman, és nem tudtuk, mit kellene tennünk. Felzörgessük a fél várost, mindenki értené azonnal, miről van szó; eláruljuk őket, és idejönnek karóval, lapáttal, hogy rajtaüssenek a szentségtörő páron.

Meglakolnak! Megérdemlik. Ez egy erkölcsös város!

Nyugi, mi hasznod belőle, ha rájuk ijesztesz, majd találnak másik helyet a közeli erdőben, ami kényelmetlenebb is lenne nekik, mert távolabb van, de biztonságosabb is egy taláikára, nem kellene rettegniük, hogy rájuk találnak.

Nekem igazából semmi bajom velük. Ha én majd nagyobb leszek, akkor hova viszem, akit elvinnék valahova? Nekem még egy ilyen menő, fűthető utasterem se lesz.

Csak nem irigyled?

Akár irigylem, akár nem, áruló nem leszek.

Engem ez mélységesen felháborít, és újra megteszem...

Mit?

Szóval te voltál, üvöltöttük egyszerre mindketten. Alattomos vagy!

Már nyílt is a kiabálásunkra a sofőrülés melletti ajtó, és háromlépcsőnyi magasságból előtűnt hirtelen a fiatalember. Visszahőköltünk legálább háromlépcsnyit. Kezében zseblámpát tartott, az arcunkba világított, egyenként.

Nem is vagytok ti gonosztevők. Csak kamaszok.

Húzz el innen örökre, hősködött a gumiszurkáló.

A beles felkapcsolta a hatalmas jármű fényszóróit, ködlámpáját, és a többi lámpát is, kékben, sárgában, pirosban világított, és a tetőreflektorát a ravatalozó keresztjére irányította.

Látjátok, minden mulandó. Ne a felnőttekre hallgassatok, hanem éljetez, amíg fiatalok vagytok, egyszer még rájöttök, mikor döntöttetek helyesen – vagy sem. De kockázat nélkül semmire se mentek.

Hatásos érvelés volt, mert csak jártunk körbe, mint akiket egyszeriben komolyan vesznek, és nézelődtünk: ez egy vadonatúj, metálikék, slepperré alakítható konténerhordozó volt – raktuk össze, amit tudtunk, és úgy emelt ki bennünket ez a vibráló óriás az éjszakából, mint egy káprázatos vidámpark.

Jól van, fiúk, mindent hallottam! Nem haragszom senkire. Kössünk egyezséget. Én is az autókat bámultam, amikor ilyen idős voltam, mint most ti. Mit nem adtam volna, hogy vezessek! Hogy bátornak érezhessem magam. Lefogadom, hogy titokban apátok megengedi, hogy menjetek egy kört az autókkal a roncstelep széles sávján – csak anyátoknak meg ne mondjátok! Nincs ebben semmi rossz. Ilyen idősen Amerikában már iskolába járnak a kamaszok a saját kocsijukkal. Én nem vállalom, hogy mindhármatokat megtanítalak vezetni. Mert ez bonyolultabb egy személygépkocsinál. De ott ülök majd az anyósülésen, és elrántom a kormányt, mielőtt valaki közületek behajtana a temetőbe.

Höhöhö!

Tedd le azt a bicskát, nem vagy te ilyen alattomos gyerek.

Apámtól kaptam születésnapomra, amikor hazajött Svájcából, onnan hozta.

Legyel is büszke rá, valóban szép darab! Akarsz menni egy kört, vagy sem? Ne feledd, mi, férfiak, tudunk titkot tartani.

Erre csak bólogatott komoly arccal, és ránk nézett helyeselve, most már egyetértett velünk, mert ez mégiscsak komoly ajánlat volt, mint egy igazi beavatás; nem adatik meg mindennap.

BATA JÁNOS

LEVÉLFÉLE
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓNAK

Lerogyva ama halomra, ott, Fehérvárott¹, vajon most Gyóni Géza miről álmodik? Bronz teste minden bizonytalansággal hangtalanan vacog, mint azé a másik szerencsétlené, akinek szétroncsolt tetemét a kenyérszelet-haza térképével takarták le egy vasúti megálló várótermében...

Hangtalanan vacog, mert most december van, annak is a legvége. Valójában egy ezredvégen is jóval túl vagyunk már, a harmadik ezred pitvarában, amely nem hozott számunkra sem megnyugvást, sem tisztánlátást. Az év majd szokás szerint átfordul egy következőbe, a tölgyek és a fenyők pedig továbbra is némán, mozdulatlanul állnak a horgosi kálvária körül. A tölgyek félkörben, a szürke égbe meredező ágaikkal és vaskos törzseikkel óvják, mintegy beborítják a kökeresztben árválkodó Krisztust. Testükből palástot borítanak a mezítelen testre, és ennek a palásznak a melegéből jut a két latornak is. A stációk kötetőjén hó, a kálvária földjében giliszták és vakondok járnak, és cserebogarak álmodják tovább a nyár végén kezdődött álmukat. Az udvaromban álló fenyők, az egykori karácsonyfák, fölül emelkedvén a téglafalon, egyszerre figyelik a kökereszteket és engemet.

Hát, így vagyunk, testvérem a kirekesztettségben. Vagyunk, és kissé szomorkodunk. Mert mi megint kimaradtunk. Úgy, mint egykoron *a szemfényvesztő doni hómezőkön²* Elek bátyád és Jóska bátyám valahogy lemaradt a hazafelé tartók közül. Nem pontos a szó: nem le-, hanem elmaradtak ők. És velük együtt elmaradtak az évek, amelyeket az itthoniak a várakozásban töltöttek. Az örökös várakozásban, hogy egyszer csak hazajönnek, tíz év, húsz, vagy akár harminc év után, de mégis megérkeznek. Szőrösen-szakállalasan, csontsoványan, a vállukon a köpenyük, amelyen itt-ott a golyó ütötte és a moly rágta lyukak, a tarisznyájukból pedig előkerül a háborús szuvenír: a konzervdobozból összefabrikált ágyú, a csajka, a fakanál, és szinte hihetetlen: egy átlótt légelhárító lövedék hüvelye... De ők nem jöttek – és nem megyünk mi sem oda, ahol akár cukrászdát is nyithatnánk, mondjuk

¹ Hivatkozás VFL *Szoborbeszéd* c. versére

² Hivatkozás VFL *Rekviem korahalott nagybátyáért* c. versére

Bécsben... Ünénk a cukrászda teraszán, jófajta kávékat szürcsölgetnénk, miközben inasaink a sokféle úri népet szolgálnák! Nagy idők nagy tanúira emlékeztén csak török kávé innánk, meg azért néha bort is.

De mi nem megyünk sehova. Maradunk ott, ahol voltunk, ahol vagyunk ide s tova tíz évtizede. Mert voltak, akik ezt akarták. Mert voltak, akik ezt így akarták. Maradunk a kirekesztettségben, mert Európa, a céda így akarja. Mert ezt akarják bódultságukban a festett cafkák, a nyegle szépfiúk, azok, akik oly bátrak, hogy bátorságukban felgyűjtják a szegedi dóm előtt a szalmabetlehemet, szétverik a Mária-szobor fejét, leköpi a Kossuth-szobrot és ledöntik a sírkeresztet. Bátrak ők, nagyon bátrak!

Felétek úgy húsz esztendeje a Tisza *jegei zajlottak egymást tiporva*³, méteres hullámokat vetve öntött el mindent a tajtékozó víz, fölöttünk meg, s most már fölöttetek is – *a légző ólomvércsékkel volt és lett tele*⁴. Ebben a szürkülő félhomályban próbáljuk feledni a rianó jégtáblákat és a vijjogó vércsékét. Felednénk, de nem lehet, mert felnőtt ember nem feledhet. Csak emlékezik, és emlékeztet. Akkor is, ha tudja, mint a hajdan volt proféták és bölcsek, a szava most a hófödte mezőkbe kiállt.

... És tudja azt is, hogy feje és a kőszürke ég fölött ott a Tejút és a Göncöl hét csillaga, amely mögött ma is ott strázsál Gyóni Géza, ama szekér *parádés kocsisa*. Valaha fontos volt a kocsis külső megjelenése, ma azonban, a bakra ülvén, amikor mostanság gyorsröptű HIMARSOK és KINDZSÁLOK száguldoznak az égi utakon, kocsisunknak eggyé kell válni a lovaival, mint ahogyan azt pusztai őseink tették, hogy azok az ő szemével lássanak, s az előttünk álló esztendőben az ő eszével és lelkével találják meg a háborúban a béke szenvedéssel kikövezett útjait.

Horgos, 2007 – 2023. december 31.

³ Lásd: *Szoborbeszéd*

⁴ Ugyanaz

KOVÁCS SÁNDOR

HÁNYATOTT SORSÚ MAGYAR EMLÉKEK MUNKÁCS KÖRNYÉKÉN

SZERNYE

A Bátyú és Munkács között fekvő Szernye lakossága a 2001-es hivatalos népszámlálás szerint 1980 fő, ebből 1690 fő magyar nemzetiségű. A Várdai család által alapított települést írások először 1270-ben említették. Később több birtokosa is volt, ezek közül a Lónyayak játszottak meghatározó szerepet a közösség életében.

A Trianon utáni elszakítottságból Szernye az I. bécsi döntéssel tért vissza az anyaországhoz. Az országváltás utáni idők egyik felkavaró eseménye ehhez a faluhoz kapcsolódik. A *Magyar Rendőr* című lap 1939. június 15-i száma ezt írta meg: „*A mult év november 24-én elindult két kislány az októberben megállapított határ felé, hogy szeretetük bizonyosságként ajándékot vigyenek a határon őrködő magyar katonának. Két 11 éves leánya indult a határra. Egyik kalácsot vitt a kosárájában. Messze, túl a határon eldörrent egy gyilkos fegyver. A tehetetlen düh és fékevesztett gyűlölet ellenséges golyója a legendás hírű magyar katonáért lelkesülő leánya szívébe furódott. Orbán Amália, ez a magyarságáért elveszett kis vértanú, nem jutott el a határon őrködő katonáig.*”

Az általános felháborodás mellett együttérző, jószándékú segítségnyújtásban sem volt hiány. Ugyanebből a lapszámból megtudhatjuk, hogy: „*Vitéz Tóth Gyuláné, a budapesti vitézek leányainak vezetője kezdeményezésére a vitézi leányok sírkövet állítanak a kis vértanú kárpátaljai sírhantjára, egyben alapítványt is létesítettek, szerényen, fillérekből összetevődő kis alapítványt, melyet a vitézi leányok 50.– pengős gyűjtésével indítottak útra azzal, hogy a vitézi családok segítségével tegyék lehetővé egy-egy tehetséges szernyei magyar gyermek taníttatását.*”

A *Pesti Napló* 1939. június 22-i száma már az elkészült síremlékről és a vértanú kislányt övező kegyeletről tudósított: „*Az októberi dicsőséges napok*

egyik kis vértanúja volt Orbán Amália szernyei leány, akinek a sírjára a budapesti vitézek leányai most sírkövet állítottak. Vitéz Tóth Gyuláné vezetésével tizenöt tagu magyarruhás leányküldöttség utazott Szernyére, s ott virágokkal halmozták el a kisleány márvány síremlékét. A sírnál vitéz Tóth Gyuláné, a budapesti vitézi leányok, Bory Gyula református esperes és Horkay István lelkész az egyházak nevében, dr. Kubovics Géza vármegyei főügyész Bereg és Ugocsa egyesített vármegyék és az Egyesült Magyar Párt nevében, majd a vértanu halált halt kislány tanítója és egyik tanuló társa emlékeztek meg Orbán Amáliáról. A kegyeletos ünnepség után a közönség az ugyancsak budapesti vitézi leányok által adományozott országzászló előtt tisztelgett. Itt Tóth Ilona a Magyar hitvallást szavalta, majd Földes Margit tanárnő, Horkay István és dr. Kubovics Géza buzdító szavakat intéztek a megjelentekhez. A Himnusz elhangzása után a vitézi leányok kiosztották a Szernye község szegényei számára gyűjtött ajándékokat, és este megtekintették a levették tábornak, amelyet a kormányzó születésnapja alkalmából rendeztek.”

Mindemellett még korábban a *Nemzeti Ujság* 1938. december 29-i számában a falu felkarolásáról tudósított: „Szernye, a beregmegyei ruszin határszéli községben vitéz Tóth Gyuláné adta át a budapesti vitézi leánycsoport felajánlott Országzászlóját, amelyet az Erekyés Országzászló Nagy Bizottsága kiküldöttjének avatóbeszéde után Orbán Zsigmond vett át a község nevében.”

Szernyén a hősök és az Országzászló kombinált emlékművét 1943 augusztusában avatták fel. Az avatóünnepségről a 8 *Órai Ujság* szeptember 2-án számolt be: „... lelkes ünnepség keretében avatta fel hősi emlékművel egyesített Országzászlóját. Az emlékművön 37 világháborús, közöttük a mostani háború három hősi halottjának neve mellett bevették egy 12 éves leányka, Orbán Amália nevét is, akit a község hősi halottjának tekint, mert a leánykát a kivonuló csehek akkor lőttek le, amikor a község határához érkező honvédek elébe sietve a magyar katonáknak élelemmel akart kedveskedni. A község lakosságának képviselői emlékeztek meg a megszállás alatti szenvedésekről, R. Vozáry Aladár országgyűlési képviselő beszéde után az EONB nevében Budaváry László tanácsstag avatót (sic!), majd Balogh Sándor és mások beszéltek még. Bensőséges népiünnepély fejezte be a község hazafias napját.”

A kis Orbán Amália sírkövet ma már sajnos hiába keresnénk. Azt a temetőt az 1960-as években bezárták, a faluban új temetőkeretet nyitottak. A régi sírok az eltelt hat évtized alatt az enyészeté lettek, a kisleány sírhelyéről ma már a helybeliek sem tudnak.

A szernyei helyreállított Hősök Emlékműve. (Zsidik Sándor felvétele.)

A szovjetrendszer idején az Országzászlót eltávolították, a Hősök Emlékművét lerombolták. Az emlékmű tábláját azonban a református lelkész megmentette és megőrizte. 1990-ben a helyi KMKSZ kezdeményezésére a falu központjában, eredeti helyén újjáépült a Hősök Emlékműve. Az Országzászló nem, de ez az új alkotás emléket állít a két háború és a szovjet terror szernyei áldozatainak. A kétoldalról lépcsővel ellátott ívelt mellvéd mögött öt részre tagolt lépcsőzetes emlékfal épült. A középső, legmagasabb, de egyben legkarcsúbb elem a fal síkjából is kiemelkedik. Ez tölti be a szimmetriatengely szerepét. Felső részére került fel a Hősök Emlékművének megmentett táblája. Két oldalon a szárnyak szimmetrikusan és lépcsőzetesen csatlakoznak a központi elemhez. A bal oldali, szélső falrészre erősítették fel a második világháború hős áldozatainak emléktábláját. Átellenben, a jobb szélén pedig a sztálini terror áldozatainak emléktáblája található. 2022-ben a Nagy Háború áldozatainak régi emléktábláját újra cserélték. Természetesen az eredetit a közösség biztonságba helyezte.

GÚT

A Szernye-mocsárból kivezető Jeszenó (*Jaszino*) és Nagyvíz folyók egyesülésénél, a vízzel közrefogott szigeten egykoron földvár állott. A földesúri vár a Guthy család tulajdonát képezte, és birtokaik védelmét szolgálta. Nyomai még a 19. században is láthatóak voltak, de mára mindez eltűnt. Beregszász és Munkács között a 11. században Kis- és Nagygút néven két település alakult ki. Neve a Gut-Keled nemzetségtől származik. A települések a tatárjáráskor elpusztultak, de a környező erdőkbe menekült emberek újra benépesítették. Első írásos említése 1312-ből származik. 1566-ban a tatárok újra felégették.

Mindkét község az I. bécsi döntéssel került vissza az anyaországhoz. 1942-ben a két falut Kétgút néven egyesítették. A község nevét 1946-ban a szovjethatóságok Garazdovkára (ukránul: *Harazgyivka*) változtatták. 1995-ben a falu visszakapta történelmi magyar nevét. Azaz a neve ma hivatalosan, jelző nélkül: Gút. A község lakossága a 2001-es hivatalos népszámlálás szerint 1349 fő, ebből 1295 fő magyar nemzetiségű.

1939-ben az akkori Kisgút község az I. világháború hőseinek emlékművet emelt. Az avatónapségről a *Néptanítók Lapja* 1939. szeptember 1-jei számában számolt be: *„Lélekemelő ünnepség volt egy beregmezei kis faluban, Kisguton. A világháborúban elesett hősök emlékkövét leplezték le. Az ünnepség istentisztelettel kezdődött. Istentisztelet után Ruzska Bertalan, Makkosjánosi lelkésze ünnepi beszédet mondott, melyben méltatta az elesett hősök tettét, az ünnepély fenségességét és a kisguti tanító munkáját, hogy semmi fáradságot nem kímélve iskolánkülső munkája révén lehetővé tette ennek a gyönyörű emlékoszlopnak a felállítását. Beszéde után a „Hiszekegy” következett, majd Bodok Margit szavalata: „Magyar asszony írja”. Utána a „Nagymajtényi síkon” fájdalmas dallama, majd Dubovszky Károly kisguti áll. ig.-tan. beszéde. Beszédében többek közt méltatta az elesett hősök dicső tetteit, kik hősi halálukkal a becsület mezején örökké élő példát mutatnak a falu lakosságának, hogy a haza érdeke még az életüknel is előbbrevaló. „Eme tizenkét hősi halált halt vitéz soha el nem halványuló aranybetűs neve tartsa ébren bennünk mindig az izzó haza- és fajszeretetet, a kötelességtudást, a fegyelmelzetséget és elhatározást, elszántságot.*

A felszabadulás után eltelt alig öt hónap alatt a kisguti ifjúság szorgalmas munkássága révén műsoros teaesték, színdarabok rendezésével sikerült az anyagi alapot megszerezni e hősi emlékoszlop felállításához.

Utána a leventék és az iskolásgyermek kétszólamú éneke következett: „Magyar hősök”, majd „Trombitás Ferkó” szavalat, „Három könny van szempillámon” háromszólamú ének, „Mégse volt hiába” szavalat, „Ima a hazáért” kétszólamú ének, „Honvédroham” szavalat, „Trombita harsog” kétszólamú induló. Ezek után következett az emlékmű megkoszorúzása. A leventeegyesület a helybeli ifjúság nevében koszorúzta meg és a gáti csendőrség. Koszorúzás után záróbeszéd és örök imádságunk: „Isten áldd meg a magyart” magasztos dallama. Az ünnepélyt közébed követte.”

Az emléktáblára a **KISGUTI HŐSI HALOTTAK 1914–1918** felirat alá felvették a 12 elesett hős nevét. A névsort az **EMLÉKETEK ÖRÖKKÉ ÉL** mondat zárta.

Az archív kép talán a kispúti emlékmű avatásán készült. Sajnos csupán az emlékmű alsó része látható. (Zubánics László gyűjteménye.)

Nagyúton 1939. október 15-én avatták fel a Hősök Emlékművét. Az eseményről a *Néptanítók Lapja* 1939/22. számában számolt be: „A beregvármegyei Nagyúton folyó évi október 15-én leplezték le a világháborúban elesett hősi halottak emlékoszlopát. Az ünnepélyen képviselve volt a m. kir. honvédség s megjelent Fekesházy Sándor, a beregi ref. egyházmegye főgondnoka és még több vendég. A leleplezést istentisztelet előzte meg a ref. templomban, hol a szószéken Balogh Miklós helybeli lelkész megrázóan rajzolta meg a magyar hősök ragyogó alakját. Utána az emlékoszlop elé

vonult a közönség. A leventék „Hiszekegy”-e után a lelkész lépett ismét az emelvényre s méltatta a hazájukért hősi halált halt nagygyutiakat. Az emlékműre a m. kir. honvédség nevében gyönyörű babékoszorút helyezett a községben állomásozó huszárszászad parancsnoka, vitéz br. Pongrác Géza százados. Majd az ifjúság szavalatai és énekszámái következtek. Miután az ünnepélyre a községből származó Barkani Károly (helyesen Barkaszi – KS) gyürei ref. lelkész adományából gyönyörű zászlót is kaptak, Doktor János helybeli ref. tanító rövid beszédben méltatta az elesett hősokeket, egyszersmind felavatta az emlékoszlop fölé kítűzött lobogót. Az ünnepély a nemzeti imádság eléneklésével, majd a katonaság és a leventék díszmenetével végződött. A hősoke emlékoszlopa a lakosság áldozatkészségéből emeltetett.”

Az idézett cikkből kiderül, hogy a Hősoke Emlékműve Országzászlóval volt kombinálva. Utóbbi lobogóját a gyüreiek adományozták a községnek. Az emléktábla felső részén félkörben a következő szöveg állt:

„Ezen emelvény jelzi azoknak emlékét akik a hazáért életüket vesztették.”

Alatta, a félkör ívében, balról a Nagy Háború kezdetének dátuma: **1914**, középen egy rohamsisak karddal és szuronnal, jobbról pedig a világháború végét jelölő **1918**-as évszám. Ezek alatt két oszlopban a 21 hősoke neve, legululra pedig egy, a szentírásból vett idézetet véstek:

„Légy hív mindhalálig...” János. Jel. 2.1. 10v.

Az 1960-as években készült felvétel előterében a nagygyúti emlékmű látszik. Háttérben a fák takarásában a református templom. (Szöke Szabolcs felvétele.)

A felújított gúti emlékmű 2023-ban. (Zubánics László felvétele.)

A szovjet berendezkedés után a hatóságok szemét szúrták az emlékművek, ezért a kiscigúti lerombolták, de a rajta lévő emléktáblát sikerült megmenteni. A kiscigúti emlékmű eredeti helye nehezen beazonosítható. A két község határa a templom környékén húzódott, az istenháza mindkét falut közösen szolgálta. Ezért feltételezhető, hogy a kiscigúti emlékmű a templom e falurészbe eső oldalán volt.

A nagyigúti emlékmű eredetileg a mai kis parkban, a lágéráldozatoknak emelt emlékmű helyén állt. A nagyigútiról is lekerült az emléktábla, lerombolták az Országzászlót, de a hősök emlékköve a helyén maradt. A táblákat az ősök emlékét a szívükön viselő bátor helyi lakosok megmentették, úgy tudni, hogy egy család a padlásán rejtegette. A hatalom esetleges támadása elől a nagyigúti emlékművet eredeti helyéről az 1960-as évek második felében átvitték a templom kertjébe. Ezek a felbecsülhetetlen értékű emlékjelek így vészelték át a nehéz időket.

A Nagy Háború kitörésének 100. évfordulóján felújították a 3 m magasságú, négyoszögű nagyigúti emlékművet. Homlokzati oldalán van a nagyigútiak emléktáblája, a bal oldalára pedig a kiscigúti emlékmű megmentett tábláját erősítették fel.

2014. szeptember 1-jén megemlékező ünnepélyen avatták fel. Az ünnepségen többek között részt vett Lezsák Sándor, a Magyar Országgyűlés egykori elnöke és Keskeny Ernő, Magyarország akkori kijelölt ukrajnai nagykövete is.

A DERCENI TEMETŐ

Beregszász és Munkács között a főútról kelet felé egy bekötőút vezet Dercen községbe. Lakossága a 2001-es hivatalos népszámlálás szerint 2778 fő, ebből 2727 fő magyar nemzetiségű. A 13. században fejedelmi birtok volt. 1456-ban Brankovics György rác despota felperzselte a települést. 1552-től a Dobó család birtokolta. Később neve összeforrta a Dercsényi családdal, akiknek a síkságból kiemelkedő Temető-hegyen (*Derceni-hegy, Kerek-hegy, Szőlő-hegy, Kis-hegy, 159 m*) távolról is jól kivehető temetkezési helye volt.

A falut a *Kárpáti Híradó* 1941. június 7-i száma így mutatta be: „Az Alföldet szegélyező kárpátaljai dombok közén fekszik a legjellegzetesebb magyar községek egyike: Dercen. De nemcsak Alföldünk határa ez a vidék, hanem nyelvhatár is. „Itt végződik a magyar Miatyánk“. Talán éppen ezért őrizte meg évszázadok viharaiiban faji sajátosságát, eredeti, szép nyelvét.

Szabályos, kerek domb, vagy ahogyan itt hívják „kishegy“ aljában terjeszkedik ez a kétezer lelket számláló község. A domb tetején, ritka szép helyen, van a falu temetője, míg a domb oldala szőlővel van betelepítve.

A temető közepén, tehát a domb legtetején van a Dercsényi-család sírboltja. Itt nyugosznak örök álmukat a község hajdani urai, hajdani hűséges földműveseik s katonáik szomszédságában.”

Egyébként a temető ősidők óta a környező öt falut szolgálta. Később a hegyplató másik részén követ is bányásztak. A temetőkert legjelentősebb építménye a falut is birtokló Dercsényi család terjedelmes, 8-10 m hosszúságú és 5 m magasságú, kétszintes kriptája volt. A kriptá 6 dór oszlopon nyugvó, klasszicista stílusú kőkupolás gloriettjét 1840-ben emelték, és műemléknek számított.

A Dercsényiek dinasztiaalapítója még Johann Weissként (Weisz János) a Tatra alján, Szepesszombaton látta meg a napvilágot. Elismert orvostudós lett, aki II. József császár szemén sikeres műtétet hajtott végre. A hálás uralkodó méltóképpen megjutalmazta, s így többek között 1793-ban egy Bereg vármegyében fekvő községet kapott. Ez a falu az Árpád-kori Dercen, amelyről aztán a gróf derczeni Dercsényi János nevet vette fel. Dercsényi János Zemplén vármegye főorvosaként, táblabíróként, királyi tanácsosként és Kazinczy Ferenc sógoraként is közismert. A timsófőzés Bereg megyei meghonosításában nemcsak elévülhetetlen érdemeket szerzett, hanem meggazdagodását is elősegítette.

A sírboltba a Dercsényi család 20 tagját temették el, köztük több bebalzsamozott testtel, üvegfedélű koporsóban aludta örök álmát. Itt helyezték

nyugalomra a neves orvost és feleségét, Kazinczy Juliannát, Kazinczy Ferenc testvérét is. Utóbbi sírfeliratát Dr. Kiss László, Kazinczy sógora, Zemplén főorvosa *Dercsényi János* című könyvében őrizte meg az utókornak:

DERCSÉNYI JÁNOS
KIRÁLYI TANÁCSOS ÉRDEMES ÖZVEGYE,
KAZINCZY FERENCNEK ÚGY LELKI MŰVELTSÉGRE,
MINT HONSZERETETRE IGAZ TESTVÉRE,
A LEGJOBB ANYÁK EGYIKE

A kupolás Dercsényi-kripta. (A Dercsényi-leszármazottak gyűjteményéből.)

A Dercsényiek sírboltját 1931-ben feltörték és kifosztották. A munkácsi illetőségű elkövetőket a bíróság el is ítélte. A sírbolt és a temető teljes pusztulása azonban a szovjetrendszer alatt következett be. Erről a Chicagóban megjelenő *Szivárvány* című lap 1990/31. számában Botlik József neves történész *Radarállomás a szétduúlt temető helyén* címmel közölt dolgozatából szerezhethünk tudomást. „*A temető elpusztítása tulajdonképpen már 1949 elején megkezdődött, igaz, véletlenül. A kolhoz megalakulásakor az birtokba vette a kőbányát is, s a kő kitermelésekor néhány régi, elhanyagolt sírt kiforgattak. [...]*”

1952 tavaszán azonban egyszer csak megjelent a katonaság. Elfoglalta a szőlőhegyi temetőt, amely a környék legmagasabb pontján feküdt, s radarállomást létesített rajta! Azt a temetőt, ahová néhány hónappal korábban még temettek! [...] A falu népe egy szót sem mert szólani, hiszen nyolc év telt el a deportálás óta. [...] A katonaság először kerítést állított fel a szőlőhegy tetején, majd hatalmas gödröket vájt ki, amelyekbe befért egy-egy rádiós teherautó, tetején a lokátorokkal. [...]

Harminchét esztendővel a temető feldúlása után, 1989 tavaszán – amikor elolvadt a hó – a katonaság végleg elvonult.”

2003-ban a KMKSZ általi kezdeményezés eredményeként a Temető-hegy újra Dercen önkormányzatának fennhatósága alá került. 2006 őszén a magyar Honvédelmi Minisztérium hadisírgondozói Kárpátalján kerestek egy olyan alkalmas helyet, ahová át lehet temetni a veszélyeztetett helyszíneken nyugvó magyar katonák földi maradványait. Alapvető szempont volt az államhatár és helyi magyar lakosságú település közelsége. A beregszászi Kincs Gábor javaslatára a derцени Temető-hegyre esett a választás. Dercen önkormányzata hozzájárult egy magyar katonai temető létesítéséhez.

Azonban 2007-ben az ukrán hadsereg ismét egy lokátorállomást akart telepíteni a derцени temetődombra. A Mezőgecsében elhelyezett híradósokat helyezték volna át ide. A katonák már megérkeztek Dercenbe, és hozzá is láttak a terület rendezéséhez. A lakosság azonban bátor és erélyes fellépésével közbeavatkozva megakadályozta egy újabb radarállomás kiépítését.

2007 novemberében Budapesten, a Hadtörténeti Intézet és Múzeumban dr. Holló József nyugállományú altábornagy, az intézet főigazgatója, valamint Dmitro Tkacs, Ukrajna rendkívüli és meghatalmazott nagykövete bejelentette, hogy az oroszországi Rudkinóban lévő magyar központi hősi temető mintájára Dercenben Magyar Központi Katonai Temetőt hoznak létre. A tervek szerint ide helyezték volna át a vidéken elesett és a helyiek által ideiglenesen elhantolt magyar honvédek földi maradványait, ez lett volna a végső nyughelyük.

A katonai temető sorsának alakulásáról a kárpátaljai származású dr. Bíró Andor, a magyar hadisírgondozó hivatal munkatársa személyes közléséből szerzetünk hiteles információt. Segítségét ezúton is köszönjük. A *Regiment* című lap 2010/3. számában dr. Bíró Andor beszámol arról, hogy „a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Építésügyi Hatóságának vezetője, V. Koblik – közel kilencven szakhatósági engedély benyújtását követően – 2009. május 8-án a 725. nyilvántartási számon kiadott” műszaki-építési tervvel engedélyezte a központi katonatemető építését.

A „központi katonatemető 2009. május 14-ére tervezett alapkő-letélteli ünnepsége és a teljes kivitelezés – a kijevei hadisírgondozó szervezet élén bekövetkezett személyi változás következtében – bizonytalanná vált. A szervezet új vezetője ugyanis aggályát fejezte ki a tervekben szereplő „egykori hitleri Németország oldalán harcoló magyaroknak” állítandó 24 méter magas központi emlékmű (a kétezer éves kereszténységet szimbolizáló központi kereszt) ügyében, holott a munkácsi tervezőiroda a kegyeleti hely kialakítására vonatkozó elképzeléseit a környezeti adottságokhoz arányítva készítette el. [...] A kijevei hadisírgondozó szervezet új vezetője szerencsére képtelen volt tartósan akadályozni a katonatemető építését, és a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusa, valamint – a példaértékű kegyeleti terv további támogatóinak bevonásával – a HM Hadtörténeli Intézet és Múzeum néhány napon belül ismételten megkapta az időközben „nemzetközi katonatemetővé” avanszált kegyeleti hely kivitelezésére vonatkozó építési engedélyt.” – olvashatjuk ugyanott.

A „Megbékélés a Közös Európáért” Nemzetközi Katonatemető központi emlékhelyének alapkőletételére ünnepélyes körülmények között, dr. Szekeres Imre magyar honvédelmi és Jurij Jehanurov ukrán védelmi miniszterek jelenlétében került sor. 2009-ben elkészült a katonatemető parkosítása, amit egy sétány vesz körbe, központjában, nem messze a Dercsényi család egykori kriptájától, egy 24 méteres emlékmű-keresztrel. Elkészültek az egyes sírok keresztjei is. A derceni központi katonai temetőbe a tervek szerint elsőként az Ivano-Frankivszkban (korábban: Sztanyiszlav, Stanislawów, Stanislau) jeltelen sírokban nyugvó magyar katonák földi maradványait temették volna.

Az avatási meghívó. (Dr. Bíró Andor gyűjteménye.)

A készülő Magyar Katonai Temető 2011-ben. (A szerző felvétele.)

Úgy tűnt, minden megy a maga útján. A felavatásra azonban nem került sor.

A *Kárpátalja* című lap 2013. május 17-i számában közzétette a magyar Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztályának a Derceni Községi Tanács elnökéhez intézett hivatalos levelét: „Tisztelt Polgármester Úr! Ezúton értesítem, hogy az ukrainai magyar központi katonai temető megvalósítása érdekében közelmúltban végrehajtott legutóbbi munkatalálkozók tapasztalatai alapján a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztály nevében átfogóan tájékoztattam Hende Csaba Miniszter Urat a nevezett projekt körülményeiről. A kialakult helyzet széleskörű és alapos mérlegelését követően Miniszter Úr személyesen döntött a derceni beruházás leállításáról. Egyben elrendelte a magyar központi katonai temető új helyszínének kiválasztását Kárpátalján. Polgármester Úr együttműködését és az ügy érdekében kifejtett munkáját nagyra értékelve kívánok Önnek további sikereket, és kiváló egészséget!”.

A derceni katonatemető-létesítés meghiúsulásának oka, az ukrán agályok és a jól ismert kihátrálási mentalitások mellett, még valamiben keresendő. Erről a *Kárpáti Igaz Szó* című lapban Tóth Viktor 2016. június

8-án így írt: „Ám ez (az avatás – KS) végül nem következett be, emiatt az említett honvédek porhüvelye sem került ide. Budapest 2013-ban leállította a projektet, amiben minden jel szerint a kárpátjai magyar–magyar (azaz UMDSZ–KMKSZ) ellentét játszotta a legnagyobb szerepet. S míg anno a temetődomb tetején lévő római katolikus fatemplomot a betörő tatárok égették fel, az újkorban mi lettünk önmagunk ellenségei.”

Egyébként az Ivano-Frankivszkban exhumált hamvak ma a Lemberg megyei Potelics község területén lévő német katonatemetőben kialakított magyar parcellában vannak elhelyezve.

Azóta a derceni faluvezetés és a vállalkozók azon szorgoskodnak, hogy idegenforgalmi látványosságként kezeljék az emlékparkká keresztelt létesítményt.

A DERCENI HŐSÖK EMLÉKMŰVE

A falu a Nagy Háborúban hősi halált halt 44 fiának emlékművet állított. Sajnos a kis magyar világ idején emelt emlékjel avatásának pontos időpontját nem sikerült tisztázni. Annyi bizonyos, hogy 1939 és 1941 között állították. A *Kárpáti Híradó* 1941. június 7-i számában a *Dercen, a hősök faluja* című cikkében Puskás István így írt az emlékműről:

„Van azonban a temetőnek más, lélekemelő érdekessége is. Itt van föllálítva a világháború derceni hősi halottainak az emlékoszlopa is; 54 aranybetűs név bizonyítja, hogy Dercen a hősök faluja volt mint évszázadokon át mindig, úgy a világháborúban is. A márványoszlopba egyik helybeli gazda tollából ez van vésvé:

**FIATAL, SZÉP, PIROS ÉLETÜK
MIATTUNK LETT FEHÉR ÁLOM ...
DE MÉGSE EJTS KÖNNYET ÉRTÜK,
KIFOGTAK ŐK A HALÁLON ...
VÉRÜKBŐL, MELY MESSZE HULLT KI,
HÍR LETT, MELY AZ ÉGIG NYULT KI
S HONSZERELMET MENYDÖRÖGVE
ÉL A NEVÜK MINDÖRÖKRE.**

Későbbben, a megszállás alatt is mindenkinél jobban teljesítették nemzetük iránti kötelességüket. A derceni buzakalászos dalárda, ahogy ősz tanítójával az élén megmegjelent a kisebbségi magyar dalosok minden pünkösdi nemes versenyén, lélekemelő jelenség volt, ami a magyarba hitet öntött, de még az idegenből is tiszteletet váltott ki.”

A derceni Hősök Emlékműve ma. (Máté Gyula felvételei.)

Botlik József a fentebb említett tanulmányában a temetővel kapcsolatban utal arra, hogy „Az 1970-es évek közepétől viszont államosították a zavaróállomás működését. Az első elmeneteliükkor a hatvanas évek fordulóján – a pontos időpontra már senki sem emlékszik – a falu népe néhány sírkövet leszállított és újra felállított az új temetőben.” Lajos Mihály a *Kárpátalja* című lap 2012. június 29-i számában pedig leírja az emlékmű megmentését is: „1951-ben lokátorállomást telepítettek a Temető-hegyre, az ottani temetőt teljesen feloldták, s pótolhatatlan veszteségeket okoztak azzal, hogy megsemmisítették a sírversekkel ékes fejjákat, valamint a Dercsényi család sírboltját (ahol addig többek között Kazinczy Júlia is nyugodott). Szerencse a szerencsétlenségben, hogy néhány bátor falubeli lakos egy éjszaka belopózott a szovjet hadsereg által ellenőrzött területre, szétszedték, s az új sírkertben felállították az első világháborús emlékművet, megmentve azt a biztos pusztulástól.”

Vagyis az emlékmű megmenekült, és az a Temető-hegy lábánál nyitott új temetőben ma is áll. A fentebbi cikk az áldozatok számát 54 főre teszi, ez elírás, valójában az emlékművön 44 név szerepel. Aztán a táblán lévő vers, amint a fényképfelvétel is tanúsítja, több helyen eltér a cikkben leírttól. 2006-ban az emlékművet a közösség szépen felújította.

ARONGYOSOK EMLÉKE DERCENBEN ÉS FORNOSON

A müncheni egyezmény (1938. szeptember 29-én a Német Birodalom, az Egyesült Királyság, Franciaország és az Olasz Királyság között többoldalú nemzetközi megállapodás született Csehszlovákia felosztásáról) előtt Hitler Imrédy Béla miniszterelnököt arra szerette volna rávenni, hogy amíg ő a három nagyhatalom képviselőivel tárgyal, Magyarország indítson támadást Csehszlovákia ellen. Imrédy azonban felismerte ennek a veszélyét. A gyengén felszerelt magyar hadsereg nem érhetett volna el átfogó sikereket a túlerőben lévő és jól felfegyverzett csehszlovákkal szemben. Annak ugyanis az 1938. augusztus 22-i adatok szerint a légiőrnélküli állománya 400 ezer főt tett ki, de a hadi létszáma elérhette a 650 ezer főt. Ráadásul, egy ilyen akció miatt romlott volna hazánk nemzetközi megítélése, megerősödött volna hazánk német függősége. Ezért Imrédy csak az erőteljesebb diplomáciai fellépést és szabads csapatok esetleges bevetését ígérte meg.

Annak ellenére, hogy egyes politikai vezetők szerint a németek a csehszlovák kérdés megoldásából ki akarták hagyni országunkat, a köztes út megtalálása – látszólag függetlennek maradni, de mégis felügyelet alatt tartani az eseményeket – nem kis fejtörést okozott a kormánynak. Ehhez járult még a szélsőjobboldali erők fegyverhez jutásának veszélye is. Titokban a lengyel kormány is biztatta a magyar kormányt a kárpátaljai helyzet destabilizálására irányuló diverzánsakciókra, hidak, vasút- és hírközlési vonalak megrongálására.

Közben szeptember 22-én Csehszlovákia általános mozgósítást rendelt el. Október 2-án a müncheni egyezmény következményeként a lengyel csapatok megszállták a morva-sziléziai Teschent (*Tešín, Cieszyn*), a Skalice (*Szikla*)-szoros térségét, 8-án pedig Bohumínt.

Ebben a gyorsan változó időben a magyar kormány 1938. október 1-jén fogadta el a ruténföldi akció tervét. Ennek a célja volt egy spontán nemzeti felkelés látszatának keltése, ezzel pedig a várható tárgyalásokon és más fórumokon nagyobb hangsúlyt biztosítani, erősíteni a magyar fél tárgyalási pozícióját.

A szabads csapatok létrehozásáról, kárpátaljai bevetéséről több kutató munkáját is figyelembe vettük, amelyek felsorolásától eltekintünk. A témánk megértéséhez azonban röviden felidézzük az eseményeket.

A Kárpátaljára tervezett akció irányításával Kozma Miklóst, a Magyar Távirati Iroda tulajdonosát, a Rádió vezérigazgatóját, a Magyar Filmiroda Részvénytársaság elnökét, a Magyar Hirdető Részvénytársaság, a Magyar Nemzeti és Gazdasági Bank vezetőjét bízták meg. Természetesen Kozma személye garantálta

egy propagandaháború megindítását is. Kozma erről így beszélt: „*A Ruténföldön nyugtalanság kell, ezt mi megcsináljuk. Európának 'rutén kérdése' lesz!*”

Kozma bízott saját katonai jártasságában, a nyugat-magyarországi felkelésben szerzett tapasztalatokban. A miniszterelnök és a hadügyminiszter hozzájárulásával a szabadcsapatok élére parancsnoknak és vezérkari főnöknek Kozma a VKF 5. osztályáról Stefán Valér századost kérte fel. A toborzás során pedig a szélsőségeseket, köztük Prónay Pált, az 1919. évi fehérterror különítményesét elutasították. A különleges alakulat kiképzését Héjjas Iván vezetése alatt szervezték meg.

A kiképzésen feladatul tűzték ki, hogy rajtaütésekkel zavart és pánikot keltsenek a csehek által bitorolt Kárpátalján, vasúti berendezéseket, hidakat, hírközlési berendezéseket és más műszaki létesítményeket robbantsanak vagy gyűjtsanak fel. Az egységeknek éjjelente észak felé kellett előre nyomulni, és átlépni a lengyel határt. A köznyelvben egyenruha hiányában csak Rongyos Gárdának nevezett szabadcsapatosok azonosítására a zsebükbe varrt miniatűr Mária-szentkép és annak hátlapján levő személyi szám szolgált, a lengyel határon történő átlépésnél is ezzel tudták igazolni magukat. Az elsők között a „H” csoportnak nevezett 1. század alakult meg Prém József tartalékos főhadnagy parancsnoksága alatt 98 főből. A kutatók véleménye szerint az egész kárpátaljai akcióban 996 szabadcsapatos vett részt.

A szabadcsapatok bevetése 1938. október 6-án éjjel kezdődött meg. A „H” csoport a határ sikeres átlépése után megkezdte feladata végrehajtását. Egyik rajuk Nagyborzsova falu vasútállomásán rajtaütött az éppen induló katonai szerelvényen, a mozdonyt felrobbantotta, a vasúti berendezéseket tönkretette. A támadásban lelőtték az állomásfőnököt és egy cseh katonát. A csoport másik része Beregszász felé nyomult előre.

Sajnos a precíz felderítés hiányában nem ismerték a Kárpátalján állomásozó csehszlovák katonaság és csendőrség pontos létszámát, tüzerejét, laktanyáik pontos helyét. A borzsovai akció következtében a csehek fedezték őket, és megkezdték a század üldözését. A csoport Munkács felé vette az irányt. Csikós- és Nyárasgorond térségében, az ott élő ruszinok helyismeretére támaszkodva, a nappal is nehezen járható Szernye-mocsáron éjszaka keltek át. Október 11-én kora reggel jutottak a Dercen és Fornos között fekvő erdőbe. Úgy gondolták, a mocsár, a helyiek által *Nyíres makosnak* nevezett ingoványos terület megfelelő rejtekhelyet nyújt számukra. Mivel sem Dercenben, sem Fornoson nem volt csendőrőrs, úgy gondolták, biztonságban bemehetnek ezekbe a falvakba.

Azonban tévedtek!

Habár a helyi lakosság döntő többsége lelkesen és segítőkészen fogadta őket, sajnos nem mindenki. Horvát-Simon Ivett *A „Rongyos gárda” tevékenysége Kárpátalján* (In.: *Acta Academiae Beregsasiensis 2015/1*) című tanulmánya szerint, és Darcsi Gyula fohnosi lakos nekünk tett személyes közlése alapján tudjuk, hogy a fohnosi boltos, bevonva a helyi tanítót, kezdeményezte a rongyosok rejtékhelyének bejelentését a csehszlovák hatóságoknál. A csehek harcokocsikat és tűzérseget vetettek be ellenük. A bekerítés elkerülése végett a rongyosok kisebb, 4–8 fős csoportokra osztódva megpróbáltak a még szabadnak látszó keleti irányban kitörni. A század egy része elmenekült, de a többiek felvették a harcot a cseh túlerővel. A derceni Fodor Géza kutató a csatát így írta le: *„Délután három óra tájban Munkács felől egy csehszlovák csendőrraj, két kerékpáros zászlóalj és egy harcokocsi-szakasz jelent meg a Nyíres-erdő túloldalán. A szabadcsapat őrsége idejében észrevette őket. Rövid tanácskozás után a század három részre osztódva vette fel velük a harcot. A csehek szintén három oldalról próbálták bekeríteni őket. A szabadcsapatos rajokban a túlerő láttán némi kezdeti zavar támadt, szétszóródva igyekeztek kitörni a páncélosok tüze alól, mindinkább keleti irányban.*

Az első egységek ki is csúsztak az összezáruló gyűrűből, míg a többiek kiszorultak az erdő takarásából a nem messze folyó, vízzel telt, Csalhó-árok-nak nevezett kanálisba. A század utóvédje ebben az árokban vetette meg a lábát, mellig érő vízben állva viszonzta a csehek eszeveszett tüzelését. Mindeközben lassan hol délnek, hol pedig gyorsan irányt váltva kelet felé húzódtak.” (Fodor Géza: *Magyar–csehszlovák fegyveres konfliktus Dercen környékén 1938 októberében*. Együtt 2009/1-3.)

Botlik József az utóvédet biztosítókról így írt: *„Az utóvéd – a század fedezésére 17-en jelentkeztek önként – sötétedésig kitarzott. Közülük 14-en estek el, mindössze hármuknak sikerült átvágnia magát. Az este beálltával a csehszlovákok váratlanul visszavonultak. [...] A század egyébként a 'derceni-fohnosi' összecsapásban, illetve a következő napokban 15 halottat vesztett, a csehszlovákok kb. 30-at.”* (Botlik József: *Radarállomás a szétdőlt temető helyén*. Szivárvány, 1990/31. Chicagó.)

A csehek magukkal vitték elesett katonáik holttestét. A rongyosok leírása alapján a derceni ütközetben a századból 10 fő esett el, 40 fő fogságba került, 6 főnek sikerült elérnie a lengyel határt, 22 fő vissza tudott térni az anyaországba, 19 fő pedig az I. bécsi döntés utáni bevonulásig bujdosott a vidéken. A honvédségi adatokat feldolgozó B. Stenge Csaba megállapította, hogy a

Prém-század vesztesége a derцени csatában 6 fő halott és 7 fő sebesült volt. (A *Rongyos Gárda bevetése Kárpátalján, 1938–1939.* In.: Seregszemle 2018/2.) Fodor Géza szerint – aki feldolgozta a helybeliek visszaemlékezéseit is – „*pontos adatok ugyanis nincsenek*”, a csehek vesztesége „*jóval felülmúlta a hivatalosan elismert harmincat. A szabadcsapatból sem 15, hanem kb. 50–55 fő esett el.*”

Hogy mi lett a halottakkal?

Idézzük a *Kárpáti Híradó* 1941. június 7-i számának cikkét: „*Igazi nagyságukban azonban csak még ezután mutatkoztak a derцениek. [...] Hősi époszba illő az, ahogyan a derцениek rejtegették, ápolták a „rongyos” sebesülteket. Még állott a harc, amikor a derцениek elindultak sebesült testvéreik fölkeresésére. A csehek kutató szeme elől szénába, vagy egyéb terménybe rejtették, majd hordták lakásukra a sebesülteket. A szeretetből fakadó odaadó ápolás eredménye csodás volt; bár hiányzott az orvosi szakkezelés, a súlyosan sebesült „rongyosok” mindegyike fölgyógyult.*”

A helyiek együttérző bátorságáról, de egyben a csehek brutalitásáról is ír Botlik József említett cikkében: „*A századot fedező utóvéd egyik tagja hajnaltájt sebesülten a derцени bekötőúthoz vánszorgott. Már közel volt a faluhoz, ahol minden bizonnyal menedéket talált volna, amikor Munkács felől két csehszlovák lovas csendőr bukkant elő. Egy pillanat alatt megrohanták a sebesültet, leütötték, majd az egyik ló után kötötték. Húzták egy darabig, majd amikor látták, hogy meghalt, leoldozták. Hogy biztosak legyenek benne, puskájuk szuronyával összevissza döfködték a holtat, majd belökték a bekötőút belvizet áteresztő hidja alá. A barbár gyilkosságnak vértlen tanúja volt az egyik falubeli gazda, Darcsi Tamás, aki egy kazal mögül nézte végig a cseh csendőrök megtorlását. Amikor azok elvonultak, szekérre emelte az ismeretlen holttestet, akinek zsebében nem volt más mint egy sorszámossal ellátott szentkép. Rögtön tudta, hogy anyaországi szabadcsapatos. Szekerével felvitte a holtat a szőlőhegyi temetőbe, ahol elhantolta. Darcsi Tamás titokban kopjafát faragott az ismeretlen szabadcsapatosnak, amelyre a helybeli református pap, Vacsy István által költött – alábbi – sírverset írta:*

1938

X. HÓ 16.

NEVET NEM,

CSAK HÍRT HAGYÁL.

DICSŐ MÁRTÍR

HALÁLT HALÁL.

CSAVARGÓNAK

**HÍJT AZ ELLEN,
PEDIG HŐSKÉNT
ÁLLTÁL ELLEN.
KÖZTÜNK NEVED
ISMERETLEN,
HŐSKÉNT FELÍR-
VA A MENNYBEN.
BÉKE PORAIDRA.**

Egyedy Balázs Dénes *Az erdő útján. A Rongyos Gárda küzdelmei 1919, 1939.* című könyvben ezt az esetet másképpen írta le. A derceni ütközetben Zórád Miklós rongyosparancsnok könnyebben megsebesült, és elvonszolta magát egy félreeső helyre. Másnap elkúszott a derceni útig, s itt az arra vetődőktől kért segítséget. Egy nem magyar, öreg gazda készségesen ajánlotta fel, hogy hoz szekeret. Később azonban a megígért szekér a gazdával és cseh rendőrökkel érkezett meg. Az öreg elárulta a rongyost és cseh kézre juttatta. Az egyik lovasrendőr a gazda útmutatása alapján rátalált Zórádra, és lovához szíjazva vonszolta ki az erdőből az úton álló szekérhez. Ezt a szörnyűséget a rongyos parancsnok nem élte túl. A csehek ezután még 40 késszúrást ejtettek a halott rongyoson. A derceni magyarok megtalálták a holttestét, és ott a mezőn, az erdő szélén temették el. A fejfájára ekkor írták a fentebb idézett sorokat. Sajnos a fejfa mára már nem maradt meg.

A rongyos kopjafa. A kép forrása: Az erdő útján. A Rongyos Gárda küzdelmei 1919, 1939. Magyar Ház, Budapest, 2000.

Hogy melyik elmondás hitelesebb? Az első változatot erősíti meg a Kárpáti Híradó említett cikke: „A derceni csatában elesett Zórád Miklós főhadnagy, „rongyos“ parancsnok sírja is ott domborul a derceni temetőben, a hősi em-

lélmű közelében. Bár a csehek megtiltották bármi fejfa fölállítását, a temetés utáni nap reggelén szépfaragású fejfa állott a hős fejénél e fölirattal... ”

A Botlik-cikkből még egy szinte hihetetlen történetet ismerhetünk meg. Az I. bécsi döntés után Kárpátaljára bevonuló honvédség egyik tizedese, az akkor 28 éves Zórád Ernő (*később grafikus, a képregények népszerű rajzolója*), a rongyos parancsnok fia tudta, hogy apja a Prém-századdal itt harcolt. Apját kutatva eljutott Dercenbe is, és a temetőben lévő kopjafát is meglátogatta.

A magyar hatóságok felkutatták az elesett rongyosokat, holttesteiket exhumálták, és a titkos személyi szám alapján beazonosították őket. Beigazolódott, hogy a csehek által különös kegyetlenséggel megölt rongyoskatona Zórád Ernő apja volt. Zórád Miklós holttestét 1939 húsvéti előtt exhumálták, és Budapesten helyezték örök nyugalomra. Horthy Miklós 1939. március 31-én Zórád Miklós hőstettét posztumusz a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje a Hadiszalagon Kardokkal kitüntetéssel ismerte el.

Ha feltételezzük, hogy a második, a rongyosok visszaemlékezése felel meg a valóságnak, vagyis eredetileg az út mentén állt a fejfa, akkor csak az exhumálás után vihették át a fejfát a temetődombra, felállítva az első világháborús emlékmű mellett minden rongyos emlékére. Vagyis a *Kárpáti Híradó* 1941-es cikkének írása idején az már a temetődombon állt. Ebben az esetben Zórád Ernő nem a temetőben róta le a kegyeletét a fejfa előtt, hanem az út szélén.

Egyébként az *Ujság* című lap 1939. október 12-i számában egy évvel az események után, tudósítva a rongyosok tisztelgő látogatásáról, a csatát is leírja, és két rongyos sírról tesz említést: „*Miután a csehek nem engedték meg a közeli Dercen község lakosságának, hogy eltemethessék a két halottat, titokban, éjnek idején adták meg a végtisztességet a két halott rongyos gárdistának. [...] A Rongyos Gárda tisztiküldöttsége most az évfordulón felkereste a jeltelen sírokat a derceni temetőben és kegyelettel adózott a két rongyos gárdista emlékezetének.*”

A *Kárpáti Híradó* a cikk végén így írt: „*A közel jövőben Dercen főterén a nemzeti kegyelet emlékművet állíttat a hősi halált halt „rongyosok“ emlékére.*” Nos, az emlékművet Kozma Miklós is szorgalmazta, helyét 1941-ben a Munkács–Beregszász műút mellett, a derceni úti leágazásnál ő jelölte ki. A tervezett emlékmű azonban a megbízott alkotóművész elhalálása miatt nem készült el időben.

A rongyosok halálával és az emlékművel kapcsolatban azonban egy harmadik változatot is sikerült felkutatni. A fentebb már említett Darcsi Gyula személyes közlésében határozottan állítja, hogy a csata után – mivel a csehek megtiltották a temetést – az ő nagyapja, Darcsi Sándor, az akkori községi bírósági titokban szervezte meg az elhantolást. Fornoson, az akkori temetőben az öt (!) rongyos holttestét közös

sírba helyezték. Tehát öt elesetről beszélt. Ha ehhez hozzávesszük a Dercenben eltemetett Zórád Miklós főhadnagyot, akinek a kopjafáján a szöveg egyes számban van megfogalmazva, akkor ez hat fő, azaz megegyezik a B. Stenge által publikált, hivatalos adatokra támaszkodó hatfős veszteséggel.

Az anyaországhoz történt visszatérés után a közös síron a rongyosoknak emlékművet emeltek. Az avatás pontos dátumát nem sikerült megállapítani. A négy egymásra helyezett szögletes tömb közül az alsó a legnagyobb, a felső pedig a legkisebb. Alulról a harmadik tömbön felirat van: felül félkörben **BECSÜLETTEL A HAZÁÉRT** felirat, alatta, középen a Rongyos Gárda jelképe (*címerpajzson zöld alapon kettőskereszt*), lejjebb pedig ez áll:

**1938-BAN ELESETT RONGYOS KATONÁK SÍRJA
ÁLLÍTOTTAK A MUNKÁCSI RONGYOSOK ÉS BARÁTAI.**

A feliratos tömb mellett fehér kegyeleti kőváza van. A felső tömb kőkeresztje egyfajta csúcscsúszként szolgált, azonban ez mára nem maradt meg. A felirat megfogalmazása többes számban történt, ami alátámasztja Daresi Gyula személyes közlését.

Az emlékmű hiányosan és kissé kopott állapotban ma Fornoson, a falu régi temetőjében, a tó partján áll.

A csatában elesett rongyosok eredeti emlékműve (Baranyi András gyűjteménye) és 2023-ban (Máté Gyula felvétele) Fornoson.

ZUBÁNIC LÁSZLÓ

AZ UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM MAGYAR FILOLÓGIAI TANSZÉKE

1963. szeptember 1. fontos dátum a kárpátaljai magyarság életében, ugyanis ekkor, 60 esztendeje indult meg a magyar szakos tanárképzés az Ungvári Állami Egyetemen. Az eltelt időszakban több mint ezren kaptak filológus, magyar nyelv és irodalom szakos tanári diplomát, ma ők képezik a kárpátaljai magyar értelmiség gerincét. Minden végzősünkre büszkék vagyunk: a pedagógusokra, az újságírókra, a költőkre, az írókra, az állami köztisztviselőkre, a másod- és harmaddiplomásokra, akik Kárpátalján vagy Kárpátalja határain túl állnak helyt.

Az egyetem rektora a tudományos tanács javaslata alapján 1966. július 2-i 1157. számú rendeletével Lizanec Pétert nevezte ki tanszékvezetővé. Ekkor három tanár: Zékány Imre, Gortvay Erzsébet, Lizanec Péter és egy laboráns, Hegyes Angéla alkotta a tanszéki állományt. Az oktatói kar aztán fokozatosan bővült: 1966-ban jött a tanszékre Vaszócsik Vera, aki addig az Ungvári Állami Egyetem könyvtárában dolgozott, majd Kótyuk István, aki a megyei rádió magyar szerkesztőségének volt a munkatársa. 1967-ben került a tanszékre Fodó Sándor, ő a Tartui Állami Egyetemen végzett, majd 1969-ben Horváth Katalin, már az ungvári egyetem magyar szakos végzőseként. 1977-ben laboráns lett Györke Magdolna végzősünk, aki 1988-tól tanári munkakört tölt be.

Hosszú évtizedeken keresztül a magyar nyelvű egyetemi képzés egyet jelentett az Ungvári Állami Egyetemen folyó magyar nyelv és irodalom tanári képzéssel. A magyar iskolák végzősei között mindig szép számban voltak, akik erre a szakra adták be jelentkezésüket. Magyar szakos tanárból csakhamar nem volt hiány. 1989-ben a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Fodó Sándort elnökévé választotta, 1991-ben elhunyt Zékány Imre, majd Kótyuk István nyugdíjba vonult, ezért új oktatók jelentek meg a tanszéken: Borbély Edit 1994-ben, Fedinec Irén 1998-ban. Ideiglenesen másodállású oktatók is voltak 1964-től: Vladimir Piroška, Kulin Katalin, Béres Barna, Debreceni Anikó, Ivaskovics Mária, Kálmán Ferenc, Sebi

Mária. Időközben nyugdíjba vonult Gortvay Erzsébet és Vaszócsik Vera, Fedinec Irén áttelepült Magyarországra. Helyükre fiatal tanárok kerültek: Antonenko Miklós (1997), Hulpa Diána, Csuka Emőke (2000), Zékány Krisztina (2001), Úr Lajos (2003), Nagy Natália (2008). Másodállásban dolgozott Jackovics Marianna, Berta Eleonóra, Seres Kristóf és Fedák Anita. Jelentős esemény volt a tanszék történetében a kandidátusi értekezések védésére létrehozott tudományos szaktanács jóváhagyása. A tanács 2000. február 16-tól 2005. április 10-ig működött, elnöke Lizanec Péter volt. 2011-ben egyetemünk Berta Eleonórát, a Hungarológiai Központ PhD tudományos fokozatú munkatársát a Kijevi Nemzeti Lingvisztikai Egyetemre irányította tanári munkakörbe, ahol beindították a magyar mint idegen nyelv képzést. Később még két végzősünket vették fel tanárnak erre az egyetemre: Marofejeva Nellit és Királyi Erikát. 2019-től Berta Eleonóra kandidátusként újra a tanszék tanára, a frissen alakult magyar–angol szakon tanítja a magyar nyelvet idegen nyelvként az ukrán anyanyelvű hallgatóinknak.

Nincs olyan kárpátaljai magyar, aki valamilyen módon kapcsolatba ne került volna a Magyar Filológiai Tanszékkel az élete során, hiszen a magyar nyelvű képzésnek mindig is nagy presztízse volt Kárpátalján. Évtizedeken keresztül csak Ungváron folyt magyar nyelvű felsőoktatás, ennek eredményeképpen több mint ezer végzőssel büszkélkedhetünk. Ma nincs a területnek olyan iskolája, főiskolája, ahol ne tanítanának egykori diákjaink. De ők alapozták meg a magyar nyelvű médiát, jelen vannak a közéletben, a politikai porondon is képviselik a magyarság érdekeit.

A középiskolai oktatásban is nyomot hagyott a tanszék tanárainak tevékenysége. Azon túl, hogy az iskolai magyartanárok jelentős többsége ungvári diák volt egykor – az első kibocsátások végzősei évtizedeken keresztül tartó áldozatos szaktanári karrierjük végeztével mára már nyugdíjas korúak –, az aktív tanárokkal állandó kapcsolatot tartanak fenn. Hiszen találkoznak az éves továbbképzéseken, rendszeresen részt vesznek valamennyi olyan megmérettetésen, ahol a tanulók tudását és tehetségét értékelik. A tanszék szervezésében hagyománnyá váltak olyan alkalmak, ahol a diákok helyesírásának, vers- és prózamondói tehetségének, anyanyelvi kreativitásának a fejlesztésére fektetik a hangsúlyt. Ezek közül némely már húsz éve ad lehetőséget tanárnak, diáknak egyaránt arra, hogy évről évre megmérettessen és megmutassa igyekezetének eredményét.

Az elmúlt 60 évben a kárpátaljai magyar tannyelvű középiskolák számára a tanszék tanárai közül többen írták és szerkesztették a nyelvtankönyveket, de

a többi tantárgy ukrán nyelvű iskolai tankönyvének fordításában is gyakran részt vettek. A középfokú oktatás számára megalkotott tantervek munkálataiban, valamint az utóbbi időben bevezetett magyar mint idegen nyelv tantárgy programjának összeállításában, alakításában is szerepet vállaltak. A magyar nyelv és irodalom tanításában a tanítókat és tanárokat módszertani kiadványokkal segítik.

Lizanec Péter professzor vezetésével az első ötven évben egy- és többnyelvű szótárak, nyelvjárási atlaszok, irodalmi antológiák, mesegyűjtemények születtek. Az elmúlt évtizedben Zékány Krisztina vette át a tanszék irányítását, ahol tovább keresik a lehetőségeket a fejlődésre, fejlesztésre. 2017-ben a Pécsi Tudományegyetemmel kötött szerződés értelmében ECL-vizsgahelyet, 2019 szeptemberétől pedig új szakot is nyitottak, megkezdték az ukrán anyanyelvű magyar–angol szakos diákok oktatását.

Szép és eredményes a múltjuk, bizakodva formálják a jelent és megvannak győződve arról, hogy a jövőben is szerves részét képezik majd a magyarságtudomány intézményeinek Kárpátalján.

DUPKA GYÖRGY

„ÉN ISTENEM, A KERESZTET VÁLLAINKRÓL VEDD LE!”

TRAGIKUS SORSÚ KÁRPÁTALJAI GULAG-ELÍTÉLTEK,
MÁRTÍROK PANTEONJA (ADATTÁRA), 1944–1970

XI. rész

„Igazán csak azok halnak meg, akiket elfelednek.”

14.3. KOLHOZELLENES LÁZADÁSOK ÉS LESZÁMOLÁSOK

A Kárpátalján bevezetett szovjet típusú kollektivizálás sztálini verziója egyértelműen a földművesek magántulajdonának felszámolása volt. A magántulajdonra épülő polgári társadalom szétverésének folyamatát nyomon követhetjük a 2014-ben ukrán nyelven nyilvánosságra került 495 levéltári iratot és dokumentumot tartalmazó gyűjtemény alapján, amely egyben az embertelen, totalitárius szovjet diktatúráról is hiteles képet tár elénk. A 800 oldalas, archív iratokkal, felvételekkel illusztrált vaskos kiadvány a Kárpáti Kiadó gondozásában 2014-ben Ungváron jelent meg **Olekszij Korszun** összeállításában, az általa vezetett 13 tagú szerkesztőbizottságnak jelen sorok írója is tagja volt.¹

A belső-Ukrajnára jellemző tömeges kolhozellenes felkelés, lázadás Kárpátalján nem volt általános, azonban néhány magyar-, ruszin/ukrán- és románlakta településen a kollektivizálást elutasító csoportos és egyéni megmozdulásról olvashatunk a fentebb említett dokumentumgyűjteményben.

¹ Kollektivizacija v zakarpattji: politični ta administrativni zahodi primuszovoho vplivu na szeljan. 1944-1955. Zbirnik arhivnih dokumentiv i materialjiv. (Kollektivizálás Kárpátalján: erőszakos politikai és adminisztratív nyomásgyakorlás a földművesekre. 1944–1955. Uporjadnik / Szerkesztette – O. M. KORSZUN. Redakcijna kolegija (...) I. I. KACSUR (golova redkolegiji). B. O. GVARGYONOV, J. J. DUPKA, Z. M. KIZMAN, O. M. KORSZUN (kerivnyik naukovo-redakcijnij grupi / a tudományos szerkesztőbizottság vezetője), I. J. KORSINSZKIJ, M. V. MARKANICS, M. V. OLASIN, O. M. RISKÓ, J. V. TURJANICA, A. M. FUCHS, I. M. CSAVARGA, SZ. V. SALDA. Uzsgorod, Vszeukrajinszke Derzsávne Vidavnictvo „Kárpáti”, 2014. A továbbiakban KORSZUN 2014: ...

Kollektivizálás Kárpátalján: erőszakos politikai és adminisztratív nyomás-gyakorlás a földművesekre. 1944–1955 című levéltári gyűjtemény borítója.

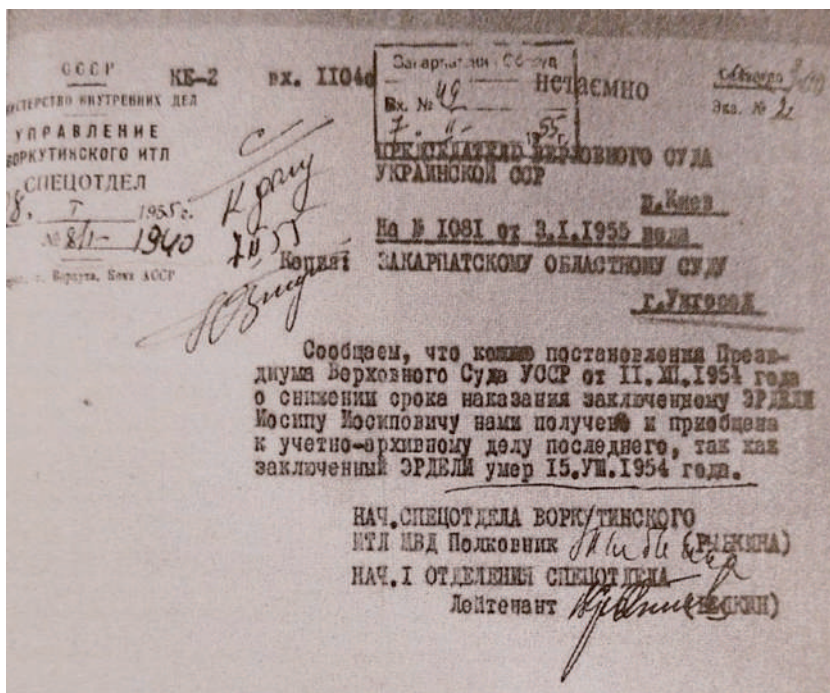
A kárpátaljai magyar, román, ruszin földtulajdonosok számára is a „világ végét” jelentette a magántulajdon felszámolása. Nem csoda, hogy egyes településeken felkeléseket, lincseléseket és az ellenállás számtalan formáját váltotta ki. **Miscsenko Sz. O.** ungvári szovjet történész „*a dolgozó parasztság ellenségeinek*”, kuláknak, ukrán burzsoá-nacionalistáknak nyilvánítja a vagyonukért foggal-körömmel harcoló gazdálkodókat, akik szerinte „*minden módon akadályozni igyekeztek a kollektivizálást: felforgató munkát, ellenséges rágalom-agitációt folytattak, közösségi épületeket és kolhozista gazdaságokat gyűjtöttek fel, terrorcselekményeket követtek el a párt- és a tanácsi funkcionáriusok, a kolhozi aktivisták ellen. (...) A nép ellenségeinek ezek az akciói azonban nem tudták megállítani a növekvő kolhozmozgalmat.*”²

Levéltári anyagokkal igazolható, hogy a kárpátaljai megyei pártbizottság, utasítására az NKVD kárpátaljai vezetői a belügyi szervekkel közreműködve könyörtelenül és brutálisan elnyomták a helyi megmozdulásokat.

Az eddigi levéltári kutatások szerint 1947 közepétől 1951 decemberéig a szovjet pártállam nevében az NKVD-KGB-MVD kárpátaljai nyomozó

² MISCSENKO O. SZ.: *A mezőgazdaság fellendülése.* In: *A boldogság felé.* i. m. 1975., 225. p.

osztályai **896 nyomozati anyagot** tartalmazó dossziét állítottak össze a kolhozellenes csoportosulásokról, személyekről az úgynevezett „helyi szovjet partizánok” közreműködésével, akik a letartóztatásokban, a keresett személyek felkutatásában vállaltak kulcsszerepet. Ezek alapján a Kárpátaljai Területi Bíróság és a haditörvényszék, a „Trojka” könyörtelen vérbírói – az ügyészség felterjesztésében – **983 főt koncepció perben** ártatlanul ítélték el egyenként hat hónaptól 25 évig terjedő szabadságvesztésre, GULAG-kényszermunkára az USZSZK BTK hírhedt 58., 58-1., 58-2. számú, úgynevezett „kulák” paragrafusai alapján. A kolhozellenesség egyet jelentett a szovjetellenességgel. A kihallgató tisztek testi fenyítést, kínzást is alkalmazva, a letartóztatott áldozatra rá tudták bizonyítani a mondvacsinált „politikai banditizmus”, „burzsoa nacionalizmus”, „a párt és a nép ellensége” stb. vádakát.

Erdélyi Józsefet (1901, Tiszabökény) 1949-ben ítélték el 25 évre, 1954-ben 10 évre mérsékeltek büntetését. Szabadulására nem került sor, a vorkutai kényszermunkatáborban 1954. augusztus 15-én hunyt el.

Forrás: Korszun, 2014. 714.

Az alábbiakban több mint 190 elítélt gazdálkodó, földműves és kulák adattárát közöljük, akiknek a nagy többsége kétszer is megjárta Sztálin GUPVI- és GULAG-lágereit, azonban közülük másodjára számosan a távoli Szibériában lelték halálukat:

- ANDOR János (1905) magyar, Gut, 1948-ban elítélték 10 évre.
 ÁDÁM András (1905) magyar, Salánk, elítélték 25 évre.
 ANTAL Pál (1895) magyar, Rafajnaújfalu, 1949-ben elítélték 10 évre.
 ARANYOS András (1898) Mátyfalva, a kulák üldözés áldozata.
 BABJÁK István Vorkuta 7-es sz. kényszermunkatáborában sínylődött.
 BABJÁK János (1909) magyar, Makkosjánosi, 1948-ban elítélték 10 évre.
 BABJÁK János J. (1898) magyar, Makkosjánosi, 1948-ban elítélték 5 évre.
 BACSI József (1915) magyar, Visk, 1946-ban elítélték 5 évre.
 BAKI Sándor kárpátaljai magyar, az intai kényszermunkatáborban sínylődött.
 BALLA Géza (1912) magyar, Beregrákos, 1947-ben elítélték 5 évre.
 BALLA Imre (1903) magyar, Dercen, 1947-ben elítélték 8 évre.
 BALLA Pál (1913) magyar, Dercen, 1947-ben elítélték 5 évre.
 BALOG Kálmán (1877) magyar, Eszeny, 1948-ban elítélték 10 évre.
 BALOG László (1904) ruszin, Nagylucska, 1945-ben elítélték 10 évre.
 BALOGH Tibor (1931) magyar, Halábor, 1951-ben elítélték 10 évre.
 BÁNYÁSZ Elemér, magyar, Técső, Vorkután a 7-es sz. lágerben sínylődött.
 BARTHA Sándor (1906) magyar, Szernye, 1945-ben elítélték 8 évre.
 BELLA János (1929) ruszin, Kovászó, 1948-ban elítélték 10 hónapra.
 BERKI Péter (1896) magyar, Mezővári, 1949-ben elítélték 10 évre.
 BERNÁT Gyula (1907) magyar, Hosszúmező, 1946-ban elítélték 7 évre.
 BIRÓ István (1884) magyar, Técső, 1946-ban elítélték 10 évre.
 BÓCSÁR Emil (1902) magyar, Beregszász, 1947-ben elítélték 25 évre.
 BÖKÉNYI Bálint, magyar, Técső, 1952-ben elítélték 10 évre.
 BUBRJÁK János (1910) ruszin, Dunkófalva, 1949-ben elítélték 10 évre.
 CZIPF János (1921) német, Póсахáza, 1945-ben elítélték 8 évre.
 CSETE Gyula (1901) magyar, Beregújfalu, 1949-ben elítélték 10 évre.
 CSUCSVÁR János (1909) német, Zsófi falva, 1948-ban elítélték 5 évre.
 DANKÁNICS István (1882) magyar, Tiszaújhely, 1946-ban elítélték 3 évre.
 DEMETER Zoltán (1925) magyar, Rafajnaújfalu, 1946-ban elítélték 5 évre.
 DEMLING Mihály (1916) német, Póсахáza, 1946-ban elítélték 10 évre.
 DICSŐ Géza (1900) magyar, Csetfalva, 1948-ban elítélték 10 évre.
 DIMELCS György (1914) magyar, Csetfalva, 1948-ban elítélték 10 évre.

DOKTOR Sándor (1903) magyar, Beregrákos, 1947-ben elítélték 5 évre.
DOLINSZKI József (1929) ruszin, Beregrákos, 1952-ben elítélték 25 évre.
DRASKÓCI József (1901) magyar, Fancsika, 1948-ban elítélték 3 évre.
DUNAVÖLGYI Imre (1914) magyar, Ungvár, 1945-ben elítélték 8 évre.
DUPKA György id. (1927) magyar, Tiszabökény, 1945-ben elítélték 6 évre.
EKENBERGER János (1908) német, Bárdháza, 1946-ban elítélték 6 évre.
ERDÉLYI József (1901) magyar, Tiszabökény, a 25. évet 1954-ben 10 évre mérsékelték.
ERDŐ Lajos (1894) magyar, Técső, 1946-ban elítélték 10 évre.
FANCSIK Elemér (1905) magyar, Nagyberég, 1947-ben elítélték 7 évre.
FANCSIK Tihamér (1909) magyar, Nagyberég, 1946-ban elítélték 7 évre.
FEN Ádám (1904) német, Schönborn, 1947-ben elítélték 6 évre.
FEN János (1904) német, Schönborn, 1947-ben elítélték 10 évre.
FISTER/Pfister János (1881) német, Nyírhalma, 1946-ban elítélték 5 évre.
FOGEL József (1889) német, Pósaháza, 1945-ben elítélték 8 évre.
FOGEL József János (1900) német, Pósaháza, 1945-ben elítélték 5 évre.
FOGEL Mihály (1918) német, Pósaháza, 1946-ban elítélték 10 évre.
FOGEL Pál (1908) német, 1945-ben elítélték 15 évre.
FÜZESI Károly (1895) magyar, Mezőkaszony, 1945-ben elítélték 3 évre.
GAJDOS Ferenc, Nagybégaány, 1947–48-ban Medvezsegországban sánylődött.
GALAMBOS Péter (1896) magyar, Tizzasalamon, 1945-ben elítélték 2 évre.
GÁCSI Ernő (1928) magyar, Beregszász, 1945-ben elítélték 1 évre.
GEBRIÁN György, Tiha, 1945-ben elítélték 25 évre.
GERZSENYI Sándor (1899) magyar, Mezővári, 1948-ban elítélték 10 évre.
GESZTI József (1920) magyar, Szürte, 1945-ben elítélték 5 évre.
GÉCZY Sámuel (1899) magyar, Beregrákos, 1950-ben elítélték 25 évre.
GÉRESI Ferenc (1891) magyar, Eszeny, 1946-ban elítélték 10 évre.
GÉRUS István (1903) magyar, Nagyszőlős, 1946-ban elítélték 8 évre.
GLAZ György (1912) német, Pósaháza, 1945-ben elítélték 15 évre.
GLAZ Mihály (1901) német, Pósaháza, 1945-ben elítélték 5 évre.
GOMBA István (1894) magyar, Beregszász, 1949-ben elítélték 10 évre.
GUTLEIBET Konstantin (1897) magyar, Hudlovo, 1946-ban elítélték 10 évre.
HARTAUER Emil (1926) német, Szolyva, 1945-ben elítélték 5 évre.
HECZEL István (1905) magyar, Visk, 1946-ban elítélték 10 évre.
HECZEL Lajos (1896) magyar, Visk, 1946-ban elítélték 5 évre.
HEGEDÜS József (1904) magyar, Rafajnaújfalu, 1947-ben elítélték 10 évre.
HEGEDÜS József M. (1903) magyar, Hosszúmező, 1947-ben elítélték 10 évre.

HEGEDŰS Sándor (1904) magyar, Bene, 1950-ben elítélték 25 évre.
 HIDI József (1896) magyar, Nagydobrony, 1946-ban elítélték 7 évre.
 HIDI József (1908) magyar, Nagydobrony, 1948-ban elítélték 5 évre.
 HIDI Sándor (1894) magyar, Nagydobrony, 1946-ban elítélték 4 évre.
 HORVÁTH Miklós (1904) magyar, Csetfalva, 1950-ben elítélték 10 évre.
 HUDÁK Béla (1904) szlovák, Botfalva, 1948-ban elítélték 6 évre.
 IDER József (1909) német, Barbovo, 1945-ben elítélték 5 évre.
 IGNOJ Pál (1894) magyar, Járok, 1945-ben elítélték 5 évre.
 IVÁN Károly (1912) magyar, Beregszász, 1949-ben elítélték 10 évre.
 IZSÁK Ferenc (1902) magyar, Rafajnaújfalú, 1949-ben elítélték 10 évre.
 JANKOVICS Gyula (1899), magyar, Palágykomoróc, 1949-ben elítélték 10 évre.
 JUHÁSZ Gyula (1913) magyar, Kistrát, 1949-ben elítélték 10 évre.
 K. L. magyar, Feketeardó, 1947-ben kuláklágerben sínylődött.
 KACSUR József (1885) ruszin, Alsósztatina, 1945-ben elítélték 3 évre.
 KACSUROVSZKI Dmitro (1890) ruszin, Ódávidháza, 1945-ben elítélték 10 évre.
 KACSUROVSZKI Ivan (1924) ruszin, Ódávidháza, 1945-ben elítélték 20 évre.
 KALINICS József (1925) ruszin, Bene, 1948-ban elítélték 10 évre.
 KAMPIJ János (1897) ruszin, Handerovica, 1945-ben elítélték 2 évre.
 KALNIK László (1925) magyar, Borzsova, 1948-ban elítélték 8 évre.
 KÁDAS Károly (1908) magyar, Rahó, 1950-ben elítélték 25 évre.
 KÁSA Mátyás (1912) magyar, Császlóc, 1946-ban elítélték 15 évre.
 KELNIK László (1925) magyar, Borzsova, 1948-ban elítélték 11 évre.
 KENÉZ Bálint (1923) magyar, Salánk, 1948-ban elítélték 4 évre.
 KÉKES János (1905) magyar, Aklihegy, kulákként sínylődött a Gulágon.
 KISS Mihály (1912) ruszin, Onok, 1946-ban elítélték 6 évre.
 KIKER György (1919) német, Póсахáza, 1946-ban elítélték 10 évre.
 KIZMAN József (1903) német, Póсахáza, 1945-ben elítélték 5 évre.
 KIZMAN Mihály (1894) német, Póсахáza, 1945-ben elítélték 8 évre.
 KOCÁN Gyula (1908) magyar, Balazsér, 1949-ben elítélték 10 évre.
 KOCSIS Bertalan (1901) magyar, Beregrákos, 1949-ben elítélték 25 évre.
 KOHÁN Mihály (1922) magyar, Mezőkaszony, 1951-ben a Gulágon sínylődött.
 KORDIK Lajos (1893) cseh, Ungvár, 1946-ban elítélték 10 évre.
 KOVÁCS Dezső (1893) magyar, Nagyberég, 1948-ban elítélték 10 évre.
 KOVÁCS Gábor (1894) magyar, Nagymuzsaly, 1948-ban elítélték 10 évre.
 KOVÁCS Gusztáv (1902) magyar, Nagymuzsaly, 1948-ban elítélték 10 évre.
 KOVÁCS József (1890) magyar, Nagyberég, 1949-ben elítélték 10 évre.
 KOVÁCS Sándor (1907) magyar, Tekeháza, 1946-ban elítélték 10 évre.

KRAJCS András (1909) német, Barbovo, 1947-ben elítélték 2 évre.
LÁRJ Mihály, ruszin, Ötvösfalva, 1947-ben elítélték 10 évre.
LŐDÁR Mihály, ruszin, Kiscsongova, 1945-ben elítélték 10 évre.
LŐRINCZ Béla (1905) magyar, Csetfalva, 1945-ben elítélték 1 évre.
MAGYAR János (1913) német, Beregszentmiklós, 1945-ben elítélték 20 évre.
MANDRIK Gyula, magyar, Visk, 1945-ben elítélték 25 évre.
MARKOVICS Bertalan (1907) magyar, Koncháza, 1946-ban elítélték 3 évre.
MARKÓ János (1907) német, Beregszentmiklós, 1945-ben elítélték 20 évre.
MAURER János (1897) német, Lalovo, 1946-ban elítélték 5 évre.
MAUERSTEDTER Géza (1922) magyar, Nagybocksó, 1946-ban elítélték 4 évre.
MESTER Bálint (1887) magyar, Nagyberég, 1951-ben elítélték 10 évre.
METTÓ Ferenc (1927) német, Bárdháza, 1949-ben elítélték 25 évre.
MILESOVSZKI János (1905) német, Zaluzsja, 1945-ben elítélték 20 évre.
MILIKA János (1884–1948) német, a koncepciós perek áldozata.
MOLNÁR András (1880) magyar, Beregújfalú, 1949-ben elítélték 10 évre.
MOLNÁR György (1914) magyar, Beregrákos, 1947-ben elítélték 5 évre.
MOLNÁR István (1913) magyar, Volóc, 1948-ban elítélték 25 évre.
MOLNÁR János (1897) magyar, Bakos, 1948-ban elítélték 10 évre.
MOLNÁR Mátyás (1921) magyar, Beregrákos, 1947-ben elítélték 5 évre.
MUNKÁCSI Gyula (1906) magyar, Kerekhegy, 1946-ban elítélték 10 évre.
MÜLLER Mihály (1902) német, Nyírhalom, 1946-ban elítélték 3 évre.
NAGY Ferenc (1890) magyar, Mezővári, 1948-ban elítélték 10 évre.
NAGY Bálint (1900) magyar, Feketepatak, 1949-ben elítélték 10 évre.
NAGY Béla (1903) magyar, Nagyberég, 1949-ben elítélték 10 évre.
NAGY József (1898) magyar, Nagyberezna, 1948-ban elítélték 10 évre.
NAGY Lajos (1888) magyar, Nagypalád, 1946-ban elítélték 10 évre.
NAGY Lajos S. (1899) magyar, Beregsom, 1945-ben elítélték 5 évre.
NAGY Pál (1892) magyar, Nagymuzsaly, 1949-ben elítélték 10 évre.
PAFKÓ Ludwig (1914) német, Szerednye, 1947-ben elítélték 10 évre.
PAPP János (1892) magyar, Verbóc, 1945-ben elítélték 10 évre.
PAPP Vilmos (1917) magyar, Verbóc, 1947-ben elítélték 10 évre.
PASZKA József (1925) magyar, Balazsér, 1948-ban elítélték 10 évre.
PERECSEI Bertalan (1912) magyar, Szerednye, 1946-ban elítélték 10 évre.
PETRICSKA Iván, ruszin, Hidegpatak, Gulág-rabságban Szibériában sánylődött.
PÉK Béla (1911) magyar, Antalóc, 1946-ban elítélték 6 évre.
PÉK József (1903) magyar, Antalóc, 1946-ban elítélték 10 évre.
PETRÁS István (1929) magyar, Jánosi, 1948-ban elítélték 10 évre.

PETERLIK Luzan (1893) német, Puznyakivci, 1945-ben elítélték 15 évre.
 PETRICS József (1890) magyar, Técső, 1946-ban elítélték 10 évre.
 PFEIFER György (1903) német, Beregleányfalva, 1945-ben elítélték 15 évre.
 POPOVICS Mihály (1925) magyar, Nyíresújfalú, 1950-ben elítélték 15 évre.
 RAKÁCS Ödön, magyar, Makkosjánosi, politikai elítélt volt.
 RÁCZ Gábor, dr. (1904) magyar, Beregszász, ügyvéd. 1945-ben kulákklistára került.
 RÉTI József (1920) magyar, Fancsika, 1946-ban elítélték 7 évre.
 ROSTER János (1921) német, Barbovo, 1945-ben elítélték 20 évre.
 SACHER-SCHÖNBORN (DITFURTH) Luisella (1888) német, Berezneki, 1949-ben elítélték 10 évre.
 SAILER Antal (1919) német, Kucsava, 1949-ben elítélték 25 évre.
 SAILER Mátyás (1925) német, Póсахáza, 1945-ben elítélték 25 évre.
 SALÁNKI Pál (1921) magyar, Tiszaújhely, 1948-ban elítélték 10 évre.
 SEILER Mátyás (1925) német, Pósafalva, 1945-ben elítélték 10 évre.
 SNEIDER Mihály (1899) magyar, Fancsika, 1946-ban elítélték 10 évre.
 SRAML József (1891) német, Kucsava, 1945-ben elítélték 6 hónapra.
 STÓK Lajos (1899–1953) magyar, Visk, 1945-ben elítélték 5 évre.
 SUBINEC Ferenc (1918) ruszin, Szinyicsevo, 1945. november 16-án kivégezték.
 SUTA János (1924) magyar, Borzsava, 1948-ban elítélték 10 évre.
 SZABÓ Miklós (1922) magyar, Póсахáza, 1945-ben elítélték 8 évre.
 SZATMÁRI Endre (1923) magyar, Csonkapapi, 1950-ben elítélték 5 évre.
 SZÁDVÁRI György (1895) ruszin, Alsókerepec, 1946-ban elítélték 10 évre.
 SZIGETKÖZI Flórián (1911) magyar, Mezőkaszony, 1950-ben elítélték 25 évre.
 SZOBOSZLAI Károly (1914) magyar, Badaló, 1945-ben elítélték Gulágrabságra.
 SZVERENYÁK Péter (1915) magyar, Tiszabökény, 1945-ben elítélték 10 évre.
 TADLER József (1910) német, Barbovo, 1945-ben elítélték 10 évre.
 TADLER Márton (1889) német, Barbovo, 1945-ben elítélték 5 évre.
 TAJPSZ Pál (1888) német, Klucsarki, 1946-ban elítélték 6 évre.
 TAR Ignác (1885) magyar, Szernye, 1950-ben elítélték 25 évre.
 TAR Sándor (1920) magyar, Beregrákos, 1948-ban elítélték 10 évre.
 TAR Tamás (1910) magyar, Szernye, 1945-ben elítélték 10 évre.
 TAR Zsigmond (1894) magyar, Muzsaly, 1948-ban elítélték 10 évre.
 TÁRKÁNYI Demeter (1922) magyar, Veléte, 1949-ben elítélték.
 TELINGER Gregor (1888) német, Nyírhalom, 1946-ban elítélték 5 évre.
 TELINGER János (1923) német, Schönborn, 1947-ben elítélték 7 évre.
 TICSKA Katalin (1899) német, Bukovec, 1949-ben elítélték 10 évre.
 TIHOR Bertalan (1899) magyar, Beregújfalú, 1949-ben elítélték 25 évre.

TOLDY Gábor (1908) magyar, Tiszabökény, 1954-ben elítélték 10 évre.
 TORMA Dezső (1913) magyar, Csongor, 1946-ban elítélték 10 évre.
 TÓTH Ferenc (1894) magyar, Szürte, 1945-ben elítélték 4 évre.
 TÓTH József (1896) magyar, Rafajnaújfalu, 1948-ban elítélték 5 évre.
 TÓTH József K. (1910) magyar, Beregszász, 1945-ben elítélték 3 évre.
 TÓTH Kálmán (1902) magyar, Beregújfalu, 1949-ben elítélték 25 évre.
 TÓTH Sándor (1897) magyar, Muzsaly, 1946-ban elítélték 7 évre.
 TÓTH Zoltán (1925) magyar, Szürte, 1945-ben elítélték 3 évre.
 TOMCSÁNYI Béla (1888) szlovák, Ungvár, 1945-ben elítélték 8 évre.
 TRIL Imre (1903) magyar, Sárosoroszi, 1946-ban elítélték 7 évre.
 VALKÓCZY Bálint (1902) magyar, Nagybereg, 1949-ben elítélték 25 évre.
 VASS István (1895) magyar, Mezővári, 1949-ben elítélték 10 évre.
 VÁRADI László (1905) magyar, Mezőkaszony, 1946-ban elítélték 10 évre.
 ZIEMBA Béla (1910) magyar, Mezőkaszony, 1948-ban elítélték 10 évre.

СССР
 МИНИСТЕРСТВО
 ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
 ПРИ УТЕРЕ НЕ ВОЗМОЖНОСТЬ
 ВИДОМ НА ЖИТЕЛСТВО НЕ СЛУЖИТ.
 8-АА
 СЕРИЯ № Е 0037264
 Сделан гражданину (на) Янковics Gyula
 -1899 года рождения, уроженцу (хе) Радва, Чехословакия, Чехословакия
 гражданство (подданство) СССР национальность чехословац
 осужденному (ов) Нареченный к Уголовному
Земельнохозяйственный суд
 с 23. июня 1949 г. по ст.ст. 58 п. п. 1, 2, 4, 15 ч. 1 УК УССР
 к лишению свободы на 10 лет с поражения в правах на
 1 года, имеющему (ей) в прошлые судимости нет
 в том, что он (она) отбывал (ла) наказание в местах заключения
 МВД по 13 июня 1952 г. и по ст. 3 Указа
 № 13/006 СССР от 27 мая 53 г.
 С применением ст. 58 п. п. 1, 2, 4, 15 ч. 1 УК УССР и пог. ч. 1
 Освобожден (на) 15. VII 1953 г. и следует в районный
 месту жительства Янковics Gyula
 С.П. Рако (1904 г.р.)
 до ст. 13/006 рег. № 13/006 рег. № 13/006 рег. № 13/006
 Печать
 Печать

A kulákként elítélt palágykomróci **Jankovics Gyula** (1899) szabadulóllevele.
 1949. június 23-án elítélték 10 évre, 1953. július 15-én szabadult. 1993.
 május 31-én rehabilitálták.

Forrás: Korszun, 2014.709.

Számos levéltári irat szerint a hatalom pártapparátusának vezetői könnyörtelenül véghez vitték a mezőgazdaság szovjet mintára történő átalakítását. A KGB védő árnyékában a kollektív gazdaság „hittérítői”, kommunista kezdeményező csoportok lepték el a falvakat.³

A Munkácshoz csatolt Oroszvégen a bolgár kertészeket a már 1946-ban létrejött Dimitrov Kolhozba kényszerítették.

Munkácson a kis- és középvállalkozókat sem kímélték, aki nem lett a városi pártszervezet tagja, azokat a vállalkozókat, mestereket kuláknak minősítették, keményen megadóztatták, tönkretették, kisémmizték. Például földönfutóvá tették a munkácsi **Csoknádi Gyula** bútorgyárost is, aki a Latorca-parti városban még

Csoknádi Gyula (1910) munkácsi lakos, nagy tudású műbútorasztalos, gyáros. A munkácsi városi végrehajtóbizottság 1955. szeptember 5-én keltezett határozatával kuláknak minősítette, habár mindössze 20 ár földdel, és egy felszerelt asztalosműhellyel rendelkezett. A felvételen a későbbiekben meghurcolt Csoknádi Gyula feleségével és kisfiával látható.

Forrás: Korszun, 2014.731.

³ KTAL / DAZO. Fond, P-1723. – op. 2. – Szpravi: 37, 50, 66, 71, 72, 75, 80.

1944. január folyamán megalapította a síléc- és bútorgyárat. A szovjethatalom első éveiben termékeivel (katonai síléc, lőszerládák stb.) ellátta a szovjet hadsereget. A kezdeti sikereit a helyi pártvezetők rossz néven vették, ezért egy éjszaka folyamán ismeretlen helyre deportálták családjával együtt. Mivel a munkások kiálltak érte, nélküle nem folytatták a termelést, így visszahozták, engedélyezték a meghurcolt gyárigazgató további tevékenységét. Felszólították, hogy lépjen be a kommunista pártba, mivel ennek a kérésnek nem tett eleget, szabályszerűen kisémmizték, kirúgták a gyárból. Családjával nagyanyja egyszobás házába költözött, és mint magánvállalkozó folytatta a bútorasztalos munkát, az aranykezü mesterhez sorban álltak a megrendelők. 1955-ben a munkácsi városi végrehajtó bizottság kuláklistára tette, egyre nagyobb adóval sújtotta Csoknádi Gyula műbútorasztalos magánvállalkozását, 1971-ig talpon tudott maradni, aztán egy autóbaleset következtében munkaképtelenné vált, ráadásul nyugdíj nélkül maradt, a munkácsi sílécgyár legendás alapítója mélyszegénységben hunyt el.

A magyarlakta településeken az első, Hruscsov nevét viselő kolhoz 1946-ban az ungvári járási Eszenyben alakították, miután letörték a helyi ellenállást. A közösségből már 1945 második felétől kiszűrték a másként gondolkodó falusi értelmiség, a gazdálkodók képviselőit. Például **Péter Sándor** (1890) tanítót a Rendkívüli Bíróság Ungváron 1945. október 23-án 8 évi szabadságvesztésre ítélte.⁴ Erre a sorsra jutott az eszenyi 55 éves **Balogh Sándor**⁵ (1891–1948.02.25.) református lelkész is, akit 1946. október 16-án „szovjetellenes propagandatevékenység” vádjával GULAG-rabságra ítélték el. Az Urálon túli Csez településen fagyhalál áldozata lett. Az eszenyi földműves **Géresi Ferencet**⁶ 1946. április 10-én, **Balogh Kálmán**⁷ (1877) gazdálkodót 1948. június 24-én 10 évi szabadságvesztésre ítélték. 1957. április 26-án **Hadar Tibort**⁸ (1922), a Hruscsov Kolhoz tagját 3 évi szabadságvesztéssel sújtották. Valamennyiüket 1991-ben rehabilitálták.

Kirívó esetnek számít a técsői járási, románok lakta Alsóapsán (Gyibrova) kitört kolhozellenes lázadás⁹, ahol már a kollektivizálás előtt letartóztatások folytak. Mások mellett **Bihari Miklós** (1904) köztisztviselőben álló közjegyzőt az MVSZ Határőr Hadseregének Kárpátaljai Körzeti Hadbírósa szovjetellenes agitáció vádjával 1946. július 19-én 10 évi szabadságvesztésre ítélte.

⁴ RIZO, I. 2003. 551.

⁵ RIZO, I. 2003. 169–170.

⁶ RIZO, I. 2003. 261

⁷ RIZO, I. 2003. 169.

⁸ RIZO, I. 2003. 244

⁹ Isztorija miszt i szil URSZR. Zakarpatszka oblaszty. K., 1969.834.

1955-ben rehabilitálták.¹⁰ A kommunista propagandisták által felbőszített gazdák 1947 augusztusában a más vidékről „nyakukra ültetett” **I. I. Csernicso** kolhozelnököt meggyilkolták. A kollektivizálástól elzárkózó 85 gazdát kulákként tették, a hangadókat elítélték, Szibériába küldték. Nagy visszhangot váltott ki a helyi lakosok körében **Pop Simon Dániel** (Leordina, Románia, 1917.02.08. – Aknaszlatina, 1992.09.26.), Alsóapsa (Gyibrova) görögkatolikus parochusának meghurcoltatása, akit 1947-ben „kolhoz elleni lázadás” okán is letartóztattak és 25 évi GULAG-rabságra ítélték. 1956-ban tért haza. A KGB operatív tisztjei alsóapsai oltártestvérére, **Zavagyák László** (1911) ruszin/ukrán *O.S.B.M.* görögkatolikus parochusra is lecsaptak. A Kárpátaljai Területi Bíróság 1950. augusztus 26-án 25 évre ítélte. Az USZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége, felülbírálv a korábbi ítéletet, 1956. február 3-án 10 évi szabadságvesztésre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták.¹¹

Keményen bántak el a lázadókkal 1948. október 9–15. között a técsői járási, ruszinok lakta Uglyán (Uhlja), ahol 13 lakost (főleg nőket) 2-től 25 évig

Az 1948–1955 között megjelent újságok Kárpátalján.

Forrás: Korszun, 2014.736.

¹⁰ RIZO, I. 2003. 188.

¹¹ RIZO, I. 2003. 335.

terjedő szabadságvesztésre ítélték. A későbbiekben a KGB szigorú ellenőrei szovjetellenességért tartóztatták le **Orosz Vaszilt** (1901), a Técsői járási Uglya pravoszláv pópáját, 1952-ben 25 évre elítélték, azonban kiszabott büntetését 1955-ben 5 évre módosították.

1947 folyamán a Kárpátaljai Területi Bíróság gözerővel működött, 101 akta alapján 123 kárpátaljai embert ítélték el.

Az 1948–1955 között Kárpátalján a kuláknak minősített gazdálkodók, kisvállalkozók ellen a hatalmat kiszolgáló ukrán, orosz és magyar nyelven megjelenő kommunista sajtókiadványok is brutális lejárato rágalomhadjáratot indítottak, a lakosság körében a munkások, kolhoztagok és a kulákok között feszültséget, gyűlöletet szítottak, miközben a mindenható sztálinistákat égig magasztalták.

1947–1949 között a munkácsi járási ukrán/ruszinlakta Nagylucskán több ízben jegyezték fel zavargásokat. Ezek közül kiemelkedik egy 1949. április 1-jei esemény, amikor közel ezren tagadták meg a tavaszi vetési munkálatok elvégzését.¹² A felbújtókat a hatalom éber őrei a közösségből egyenként emelték ki, és szovjetellenes propaganda vádjával rács mögé juttatták őket. A gazdaságból kizárt, kulákszervezőnek minősített **Popovics János/Iván** földművest 7 évi, **Balog Iván/János** társát 4 évi szabadságvesztésre a távoli Szibériába küldték. Az utóbbinak a rokonát, **Balog Vaszil/László**¹³ (1904) gazdálkodót Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. október 24-én 10 évi szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták.

Nagylucskán a ruszin/ukrán és a magyar lakosság körében tisztogatást folytattak az állambiztonsági szervek egységei. Többek között a 4. Ukrán Front Hadbírósága **Januta Petro/Péter**¹⁴ (1912) ruszin/ukrán tanítót 1945. január 19-én halálra ítélte. 1945. január 21-én kivégezték. A magyar származású **Spisák János**¹⁵ (1904) gépkocsivezetőt 1944. december 15-én 20 évi, **Varga György**¹⁶ középiskolai diákot 25 évi szabadságvesztésre ítélték. Magyarországi rabtársai Karaganda lágereiben találkoztak vele. További sorsa ismeretlen.

Az ungvári járási Alsószlatinán (Nyizsne Szolotvino) **Kacsur József/Joszif**¹⁷ (1885) ruszin/ukrán földművest mint kulákot az NKVD tartóztatta le. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 3 évi szabadságvesztésre ítélte el 1945. április 13-án.

¹² Lásd az adatok eredeti forráshelye: Kárpátaljai Területi Állami Levéltár: KTAL. fond. P-179. opisz. 10. szprava. 150. old. 8.

¹³ RIZO, I. 2003. 169.

¹⁴ RIZO, I. 2003. 782.

¹⁵ RIZO, I. 2003. 763.

¹⁶ Rózsa János 2000. 395.

¹⁷ RIZO, I. 2003. 363.

Árokon (Járok) a népellenesség listájára került **Ignoj Pál** (1894) tisztviselőt 1945. április 10-én ítélte el Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága.

A Perecsenyi járási Bercsényifalván (Dubrincis) a szórványmagyarság képviselői közül **Haga István**¹⁸ (1902) magyar származású erdészt és **Rácz Zoltán**¹⁹ (1908) magyar tisztviselőt 10 évi, **Szarvas Géza**²⁰ (1909) magyar szabót 3 évi szabadságvesztésre ítélték.

A kuláknak minősített gazdálkodókkal szemben szigorú adóprést eszközöltek. Például **Katkó György** szürtei gazdálkodónak az volt a bűne, hogy szántóföldjének egy részét veje, **Balogh György** nevére írta, aki külön családnak számított. Azzal is megvádolták, hogy 1947-ben, 1948-ban és 1949-ben a gazdaságára kivetett adó törlesztésével elmaradt, a meghatározott mennyiségű burgonyát és húst az állami készletező hivatalnak több hónapos késéssel tudta leszállítani. A késlekedést szovjetellenes cselekedetnek minősítették, ezért 1952. január 22-én elítélték 7 évre. 1990-ben rehabilitálták.

Katkó György Ferenc (1890.01.21.–1967.01.31.) a szovjet táborok egykori túlélője, és felesége, Katkóné Tóth Mária (1896–1972), a szürtei Népek Barát-sága Kolhozba kényszerített egykori gazdálkodók. Forrás: Korszun, 2014. 726.

¹⁸ RIZO, I. 2003. 271.

¹⁹ RIZO, I. 2003. 596.

²⁰ RIZO, I. 2003. 627.

Az Ung-, Bereg- és Ugocsa-vidéki településeken a szovjethatalmat és a kollektivizálást elutasító lázadók mezőgazdasági felszereléseket, gépeket rongáltak, felgyújtották a termést, a kolhozi épületeket.²¹ Az elkecsereedett földművesek ellenállását szintén adminisztratív kényszerítő eszközökkel törték le. A kolhozellenes falusi lakosok közül több százan kerültek börtönbe, kényszermunkatáborba, így szabadultak meg a kollektivizálás ellenzőitől. 1951-ben több száz kárpátaljai kulák család, pontosabban 1950 fő a Krasznojarszki területre, a zord éghajlatú Vorkuta, Norilszk és Magadan térségébe történő örökös kitelepítését is tervbe vették, majd megvalósították.²²

A magyarlakta települések közül Nagydobronyhoz kötődött a legnagyobb zavargás, a több mint félezer kolhozrongáló megfélemezésére határőr egységeket is kivezényeltek. **Móricz Kálmán** helytörténész, aki egyben a falu szülőtte, *Nagydobrony* című monográfiájában hitelesen leírja a nagydobronyi kolhoz 1948 tavaszán végbement erőszakos megszervezését. Ekkor a nagydobronyiak többsége már az évi termést várta, amit a korábbi

Nagydobrony református temploma (1912), az üldözöttek is itt nyertek megnyugvást. A szerző gyűjtése.

²¹ Partarhiv Zakarpatszkago Obkomu KPU, fond. 1. opisz. 1-2, szprava. 120. old. 225, 226.

²² Csorna kniga. Zbirnik dokumentiv...379–381.

ígéretek szerint maguk arathattak volna le. Időközben azonban párthatározat született arról, hogy a termés a kolhozot illeti. Az aratókat katonák vették körül, és az ellenszegülőket a Kis temető utcában gyűjtötték össze. A hírre a falu lakossága összefogott, a központba vonult, de az ott összegyűlt fegyveres túlerő láttán meghátrált. A megmozdulásnak nem volt sem áldozata, sem sebesültje, azonban a hangadókat, köztük négy gazdát 10 és 25 évre elítélték, az ellenszegülőktől elvették mindenüket, a földparcellákat pedig kollektivizálták. 1946–1948-ban a Kárpátaljai Területi Bíróság által elítélt nagydobronyi földművesek: **Hidi József János**²³ (1896) 4 évi, **Hidi Sándor**²⁴ (1894) 4 évi szabadságvesztést kapott. A nagydobronyi **Hidi Józsefet** (1908) 1948-ban tartóztatták le. Ő is kuláklistára, majd a GULAG-lágerbe került. Törvénytelenül tíz évre ítélték. A 90-es években rehabilitálták.

A nyugati sajtó bolhából elefántot, azaz 20. századi legendát kreált a nagydobronyiak ellenállásából. Nyugat-Európa országaiban évtizedeken keresztül közszájon forgott az a legenda, miszerint 1944 őszén az előre-nyomuló szovjet hadsereg különös gaztettet vitt véghez: a lakosságot lemészárolta, a települést porig rombolta (egyések szerint napalmbombával). Ezt a rémtörténetet Magyarországon az elsők között az eszenyi származású **Balla Gyula** irodalomtörténész, a nyugati világban pedig **Skultéti Csaba** publicista cáfolta meg.²⁵

(Folytatjuk.)

²³RIZO, I. 2003. 266.

²⁴RIZO, I. 2003. 266.

²⁵BALLA GYULA: *Nagydobrony – egy falu, amely a térképen is megtalálható*. In: *Magyar-sághutató*. A Magyarsághutató Csoport Évkönyve 1988. Bp., 1988., 299–312. old. Elektronikus változata: http://www.adatbank.transindex.ro/regio/html/alcim_pdf40.pdf

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

(2023. NOVEMBER, DECEMBER)

ELISMERÉSEK

* Három évtizedes újságírói-szerkesztői munkássága elismeréseként *br. Eötvös József Sajtódíjban* részesült **Kovácsné Marton Erzsébet**, a Kárpátinfo felelős szerkesztője. A Magyar Páneurópa Unió által alapított elismerést évente egy hazai és egy külföldi személyiség kapja.

* A Bethlen Gábor Alapítvány *Márton Áron-émlékéremmel* tüntette ki a Beregszászi Járási Máltai Szeretetszolgálatot. A szervezet nevében a BJMSZ elnöke, **Makuk János** vette át az elismerést.

* A Bethlen Gábor Alapítvány *Teleki Pál-érdemrendet* adományozott **Dupka György** kárpátaljai történésznek.

* Az Emberi Méltóság Tanácsa kimagasló közéleti munkásságáért és a magyarság megőrzéséért tett bátor kiállásáért november 16-án Budapesten az *Emberi Méltóságért* kitüntetésben részesítette **Orosz Ildikót**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (II. RF KMF) elnökét. A rangos elismerést id. Lomnici Zoltán adta át.

* **Popovics Béla** helytörténész, a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középiskola és a Szent István Liceum magyar irodalom és művészettörténet tanára kapta idén a *Hadik-díjat*. Az átadóra november 25-én a 11. Hadik András hagyományörző jótekonysági bál megnyitóján került sor Budapesten, az Egyetemi Katolikus Gimnáziumban. Az elismerést **Makray Katalin, Schmitt Pál** volt köztársasági elnök felesége adta át.

* *Prima díjat* vehetett át **Füzesi Magda** József Attila-díjas költő, író az MMA irodalmi tagozatának tagja december elsején a Művészetek Palotájában.

* Nemzetszolgálatáért *Magyar Örökség Díjat* kapott a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház december 16-án. A színházat laudációval **Oberfrank Pál** Kossuth- és Jászai Mari-díjas magyar színművész méltatta. A díjat Budapesten, a Ráday ház dísztermében adták át **Sin Edinának**, a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház igazgatójának.

* **Dr. Tarpai József**, a Kárpátaljai Magyar Nagycsaládok Egye-

sületének (KMNE) elnöke nyerte el az egyik, a Hierotheosz Egyesület Családi, Esélyteremtő és Önkéntes Programja által meghirdetett *Vármegyei Családokért díjat* – számolt be az egyesület Facebook-oldalán.

* Ünnepeles keretek között adták át az idei *Magyarság Háza-díjat* december 15-én a Magyarság Háza Galériában. A 2023. évi kitüntetett a kárpátaljai születésű, Drezdában élő **Baraté Ágnes** festőművész, akinek legújabb alkotását, a *Krisztus születésének misztériuma* című 3×2 méteres olajfestményt a Magyarság Háza Galériában tekinthetik meg az érdeklődők.

* A közönség szavazata alapján **Trill Zsolt** kárpátaljai származású Jászai Mari-díjas színművész vehette át az *Arany Medál-díjat* a 2023-as év legjobb színésze kategóriában.

* **Gál Adél**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének oktatója, a Nagyberegi Tájház koordinátora nyilvános vita keretében *summa cum laude* minősítéssel megvédte doktori disszertációját a Debreceni Egyetem Történelem és Néprajzi Doktori Iskolájában december 14-én. A disszertáció címe: *„Elmúlik Istenünk...” A temetkezés és az énekdiktálás szokása és kéziratos emlékei az ugocsai református közösségekben.* Az értekezés témavezetője **prof. dr. Bartha Elek**,

opponensei **dr. Kész Margit**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének docense és **dr. Sápy Szilvia**, a Földesi Karácsony Sándor Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola zene-tanára volt.

* **Máté Réka**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének oktatója, a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatója nyilvános online vita keretében megvédte disszertációját december 11-én a Pannon Egyetem Humántudományi Karának Többszervezési Nyelv- és Kultúratanügyi Doktori Iskolájában. A disszertáció címe: *Individual varieties of language maintenance: The example of Transcarpathian Hungarians [Nyelvmegtartás egyéni szinten, kárpátaljai magyarok példáján].* Az értekezés témavezetője **Prof. Ulrike Jessner-Schmid** volt.

* **Nagy Ferenc**, a Nagydobronyi kistérség polgármestere nemrégiben három kivételes elismerést vehetett át, az első oklevelet **Viktor Mikita** kormányzó nevében **Vaszil Ivancso**, a Kárpátaljai Megyei Katonai Közigazgatás helyettes vezetője adta át. A második kitüntetést **Ihor Ticsuk**, a járásbeli hadkiegészítő parancsnokság vezetője adta át az ungvári garnizon parancsnoka, **Andrij Szavcsuk** nevében. Végül, de nem utolsósorban Nagy Ferenc a haza-

szeretet és az Ukrajnai Fegyveres Erők támogatásáért kapott elismerést **Valerij Zaluzsnijtól**, az ukrán fegyveres erők főparancsnokától. Ez a kitüntetés melyet Ihor Tiscsuk, a járási hadkiegészítő parancsnokság vezetője adott át, kifejezi a polgármester elkötelezettségét és hűségét az ország védelméhez és a fegyveres erők támogatásához.

Gratulálunk!

FONTOSABB ESEMÉNYEK, RENDEZVÉNYEK

NOVEMBER

* *15 éves a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* címmel **Dupka György** és **Zubánics László** közreadásában megjelent a KMMI-füzetek 30. kiadványa, amely a KMMI honlapján is olvasható. A hagyományörző, értékteremtő eredményeket csakis csapatmunkával tudtuk elérni. Köszönettel tartozunk minden olyan öntevékeny segítő- és küzdőtársnak (**Ambrus Pál, Bartos József, Bíró Tibor, Bodák Erzsébet, Borbély Ida, Deme Ibolya, Fuchs Andrea, Homoki Gábor, Kovács András, Kovály Csilla, Kótun Jolán, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Matl Péter, Nagyné Sza-**

kadáti Rita, Ötvös Ida, Popovics Nikoletta, Prófusz Marianna, Páva István, Páva Erika, Ráti Éva, Rusznák György, Sepa János, Shrek Tímea, Szabó Árpád, Szabó Tibor, Szemere Judit, Varga Éva, Varju Zoltán, Vári FABIÁN László, Zékány Krisztina – hogy csak néhány nevet említsünk a teljesség igénye nélkül), akik kezdettől fogva közreműködtek a KMMI által a magyarság szolgálatában megvalósított különféle programokban.

* Megjelent a Kárpátaljai Szövetség folyóirata, a *Kárpátaljai Hírmondó* 2023/3. száma (főszerkesztő: **Szemere Judit**). A kárpátaljai magyarság életét bemutató beszámolók mellett közölték **Botlik József, Zubánics László** tanulmányát, **Balla Teréz** visszaemlékezését, **Weinrauch Katalin** és **Szöllőssy Tibor** írását. Bemutakozik **ifj. Kókas Károly** néptáncos. Beszélgetés olvasható **Zsukovszky Miklós** református lelkésszel.

* Sepsiszentgyörgyön. „*Azt mondták, csak néhány napi munka...*” címmel szakmai konferenciát rendeztek a kolozsvári Historikus Egyesület és a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre szervezésében. A konferenciát követő könyvbemutatón többek között prezentálták a *Közösség és egyén a szovjet fogságba hurcoltak kontextusában* (szerk. **Bodnár Zsolt**

és **Pomázi-Bárdonicsek Dominika**) c. GKNT-tanulmánygyűjteményt, amely mások mellett tartalmazza a kárpátaljai kutatók (**Bimba Brigitta**, **Dupka György**, **Molnár D. Erzsébet**) dolgozatait is. Lélekben mi is ott voltunk.

* A Pesti Vármegyeháza dísztermében a Bethlen Gábor Alapítvány díjátadó ünnepségén **Lezsák Sándor** és **Bakos István** ünnepélyes keretek között átnyújtotta a *Márton Áron-émlékérmét* a Beregszászi Járási Máltai Szeretetszolgálat számára **Makuk János** elnöknek, a *Teleki Pál-érdemérmét* **Dupka György** történésznek, írónak. Méltatók: **Lezsák Sándor**, **Nagy Mihály Zoltán** történész, kurátor, **Szabó András** előadóművész, kurátor és **Bakos István** művelődéstörténész, kurátor.

A Bethlen Gábor Alapítvány kárpátaljai kitüntetettjei: *Teleki Pál-érdemérmével* eddig 2006-ban **Nagy Zoltán Mihály** író, az *Együtt* folyóirat főszerkesztőjét, 2007-ben a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetséget tüntették ki.

2001-ben *Bethlen Gábor-díjban* részesült **Vári Fábián László** költő. A *Márton Áron-émlékérem* kitüntetettje lett 1989-ben a KMKSZ, 1997-ben **Majnek Antal** püspök, 2017-ben **Matl Péter** szobrászművész, 2019-ben **Milován Sándor** politikus.

* A Magyar Nemzeti Levéltár, valamint a Gulág- és Gupvi-kutatók

Nemzetközi Társasága megrendezte a *Közösség és egyén a szovjet fogságba hurcoltak kontextusában* című kötet bemutatását a MNL Országos Levéltára kiállító- és konferenciatermében. **Bognár Zalán** és **Pomázi-Bárdonicsek Dominika**, a kötet két szerző-szerkesztője moderálásában a könyvbemutató alatti kerekasztal-beszélgetésben közreműködött **Horváth Miklós**, a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi tanára; **Kőrösi Mihály** helytörténész, Mezőberény alpolgármestere, a GKNT alelnöke; **Dupka György** történész, a Szolyvai Emlékparkbizottság titkára, a Gulág- és Gupvi-kutatók Nemzetközi Társasága ügyvezető elnöke; a bemutatott tanulmánygyűjtemény társszerzői, akik fontosnak tartják a Kárpát-medencei szintű GULAG-GUPVI-kutatást intézményes keretek között, nemzeti ügyként kezelik a mintegy egymillió Szovjetunióba elhurcolt magyar állampolgár szenvedéstörténetének sokrétű feldolgozását.

* A Mathias Corvinus Collegium (MCC) Beregszászi Képzési Központjában mutatták be **Beregszászi Anikó** és **Dudics Lakatos Katalin**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének oktatói *Huszonkettő – A kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés 22 évek története* című monográfiáját.

* Felavatták **Váradi-Sternberg János** történész professzor (1924–1992) emléktábláját az Ungvári Hungarológiai Központban. Az eseményt, amelyen jelen voltak a történész leszármazottjai is, **dr. Zubánics László** történész, tanszékvezető nyitotta meg.

* A Magyarság Háza Irodalmi Szalonban sor került a beregszászi **Shrek Tímea** *Együtt nívódíjas* író könyvbemutatójára. A szerzővel **Kalocsai Andrea**, a közmédia műsorvezetője beszélgetett. Majd a kárpátaljai novellista dedikálta *Halott föld ez* című könyvét a szep számban megjelent irodalomkedvelőknek.

* A „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola közös szervezésében rendhagyó történelemóra valósult meg a szovjet rabságból Magyarországra visszatérő foglyok hazatérésének 70. évfordulója alkalmából. Online kapcsolaton keresztül találkoztak a Jászai Mari-díjas **Tarpai Viktóriával**, a **Zsigmond Dezső** által rendezett, **Nagy Zoltán Mihály** művéből készült *A Sátán fattya* c. film főszereplőjével. Közreműködött **Sin Edina**, a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház igazgatója. Ezt követően levetítették a játékfilmet.

* Ungváron egyéni életmű-kiállítást rendeztek **Soltész Péter**

festőművész, az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség tagja, a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének társelnöke munkáiból az Uzshorod/Ungvár Galériában.

* A Kárpátaljai Rózsahölgyek Társasága (elnök **Mező Dianna**) **Antónikné Polónyi Katalin** Ukrajna Erdemes Népi Iparművésze és **Ladányi Irén**, a Beregszászi Kodály Zoltán Művészeti Iskola alapítója és első igazgatója tiszteletére avatott emléktáblát és ültetett rózsatövet a beregszászi Budapest parkban.

* *Formák sokfélesége* címmel nyílt kiállítás **Bokotej Lóránt** festőművész-fafaragó műveiből. A kiállításnak a beregszászi Pásztor Ferenc Közösségi és Zarándokház ad otthont.

* Ráton, a Szent Mihály római katolikus templomban a szentmisét követően került sor az 1949-ben Rátról elhurcolt **Haklik Sándor** (1893–1949) atya életét ismertető könyv bemutatójára. **Dupka Nándor**, az Ungvári Nemzeti Egyetem történész aspiránsa, a **Haklik Sándor vértanú. A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház hitvallói (1945–1991)** c. könyv szerzője ismertette a lágerben elpusztult esperes életét.

* A Kárpátaljai Magyar Filmgyártásért Alapítvány újabb filmjét, az *Eztrag-goliát* (rendezője: **Fehér Rita**) láthatta a közönség a Kárpátal-

jai Megyei Magyar Drámai Színház Hubay-termében.

* A viski származású **Stók Lajos** *Vadásztörténetek és helymegnevezések a Visk környéki Avas-hegységből* című könyvét **Lengyel János** író, újságíró, mutatta be a Magyar Újságírók Közösségének (MÚK) székházában.

* A Schönborn parkban *Kelta anya* elnevezésű miniszobrot avattak a park alapításának 10. évfordulója alkalmából. Alkotója **Roman Murnik**.

* Élő irodalom – **Shrek Tímea** író, a beregszászi főiskola Filológia Tanszékének volt hallgatója és **Marczás Gergely** költő látogatott el a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kótyuk István Filológia Campusára, akik pályájuk kezdetéről, megjelent kötetekről, a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság megalakulásáról és jelenéről beszéltek a főiskola hallgatóinak. Majd megemlékeztek a Petőfi-bicentenáriumról, aminek alkalmából Marczás Gergely előadta a *Füstbement terv* című megzenésített verset.

* *100 éves a Kárpátaljai Református Egyház* címmel szerveztek emlékkonferenciát a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán. Köszöntő beszédet mondott **Zán-Fábián Sándor**, a Kárpátaljai Református Egyházkerület (KRE) püspöke. Előadást tartott **Szakál**

Imre (Rákóczi-főiskola), **Orosz Zsolt** (Zápszonyi Református Egyházközösség), **Szamborovszkyné Nagy Ibolya** (Rákóczi-főiskola, NIKM), **Radvánszky Ferenc** (Mezőkaszonyi-Bótrágyi Református Egyházközösség, NIKM), **Molnár D. Erzsébet** (Rákóczi-főiskola, NIKM), **Székely Marianna** (Rákóczi-főiskola, NIKM) és **Túri László** (NIKM). A rendezvény részeként két minikiállítás is megtekinthettek a résztvevők.

* A beregszászi Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ adott ottont a Bendász-hagyaték sorozat negyedik kötetét bemutató rendezvénynek. A most elkészült kiadvány címe: „*A MUNKÁCSI GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZMEGYE PÁPJAINEK ÉLETRAJZI ADATAI a legrégebb időktől a szovjetek általi önkényes megszüntetésig, azaz 1949-ig.*” **Marosi István** görögkatolikus áldozópap, az Ortutay-szakkollégium vezetője és **Marosi Anita**, a Bendász-könyvtár vezetője számolt be a könyv megírásának körülményeiről és szempontjairól.

* **Szvitlana Matiko** első egyéni kiállítását nyitották meg a Munkácsy Mihály Magyar Házban.

* A beregszászi Európa–Magyar Házban a Szolyvai Emlékparkbizottság a társszervezőkkel megtartotta a *GULAG–GUPVI-kutatók Nemzetközi Fóruma 2023: kutatás,*

tényfeltárás, emlékezetpolitika című nemzetközi tudományos emlékkonferenciát. Nyitóbeszédet mondott **dr. Tóth Mihály**, a Szolyvai Emlékparkbizottság elnöke. A mécsesgyűjtás után **Dávid Árpád** református és **Marosi István** görögkatolikus lelkész mondott imát a mártírok lelki üdvéért. Ezt követően szakmai kutatások, tényfeltárások eredményeinek ismertetése következett. Előadást tartott **dr. Zékány Krisztina** nyelvész (Ungvár), **dr. Molnár D. Erzsébet** történész (Beregszász) **dr. habil. Váradai Natália** történész (Beregszász), **dr. Zubánics László** történész (Gut), **dr. Dupka György** történész (Ungvár–Tiszabökény), **Marosi István** görögkatolikus áldozópap, egyháztörténész (Beregszász), **Bimba Brigitta** doktorandusz (Bátyú), **Meskó János** helytörténész (Ungvár). **Zubánics László** és **Dupka György** ismertette azoknak az előadásoknak az anyagait, amelyek szerzői különböző okok miatt nem tudtak jelen lenni a fórumon: **Dupka Nándor** doktorandusz (Ungvár), **dr. Botlik József** történész (Budapest), **dr. Havasi János** lágerkutató, tényfeltáró újságíró (Pécs), **Kovács Sándor** turisztikai szakíró, helytörténeti kutató (Budapest), **Hangácsi István**, a Vigyázók Had- és Kultúrtörténeti Egyesület elnöke (Szentendre). A program csendes koszorúzással zá-

rult a sztálini megtorlás áldozatainak beregszászi emlékművénél.

* Öt díjat nyertek el a TV21 Ungvár munkatársai a XXII. La-kiteleki Filmszemlén. A következő kárpátaljai alkotásokat díjazták: **Debreceni Kamilla** és **Balla Béla**: *Ami ÉLTET...*; **K. Debreceni Mihály** és **Vass Tamás**: *A munkácsi turul meggyalázása*; **K. Debreceni Mihály** és **Bereczky Tamás**: *Akácfa a sziklában*; **Kovács Géza**, **Vass Tamás** és **Bereczky Tamás**: *Kultúra a háború árnyékában*; **Iváncsik Attila** és **Nyíri Kata**: *Rákóczi-kultusz Kárpátalján*. **Debreceni Kamilla** és **Balla Béla** filmje a III. helyen végzett, a másik négy kárpátaljai alkotás pedig különdíjban részesült.

* Petőfi Sándor és Krüzselyi Erzsébet emlékére Erzsébet-napi szavalóversenyt szervezett a Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület és az Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ Beregszászban.

* Immár több évtizedes hagyomány, hogy minden év novemberének az Erzsébet-naphoz legközelebb eső szombatján a Szolyvai Emlékparkbizottság szervezésében a kárpátaljai magyar társadalmi szervezetek, történelmi egyházak koszorúzással egybekötött megemlékezést, gyászszertartást tartanak. E hagyománynak megfelelően idén ezen a napon jöttek össze, hogy kegyelettel, méltóképpen

emlékezzenek meg a sztálini terror és a második világháború áldozatairól. **Fuchs Andrea** irodavezető magyarul és ukránul köszöntötte a rendezvény résztvevőit. A vendégek köszöntése után **dr. Tóth Mihály** elnök tartott rövid, de tartalmas beszámolót a Szolyvai Emlékparkbizottság 2023. évi tevékenységéről. **Buhajla József**, Magyarország Kijevi Nagykövetségének első beosztott diplomatája felolvasta **dr. Szili Katalinnak**, Magyarország miniszterelnöke főtanácsadójának a megemlékezőkhöz intézett levelét. Zárszót mondott **dr. Dupka György** történész, a Szolyvai Emlékparkbizottság felelős titkára, aki többek között bejelentette, hogy a 2024-es esztendő az emlékezetpolitika tekintetében a kiemelt megemlékezések éve lesz. A 80. évforduló alkalmából újabb feliratos emléktáblákat avatnak fel. A rendezvényt a Tisza Csillag kórus (művészeti vezetője: **Kovály Csilla**, a tiszabökényi kultúrház igazgatója) szolgálata tette magasztossá. A *Szózat* elhangzása után csöndes koszorúzásra került sor.

* A Tiszabökényi Gimnázium író-olvasó találkozót szervezett a helyi születésű **Dupka György** történésszel, a település díszpolgárával, aki bemutatta a *Szülőföldünk: Tiszabökény és környéke* honismereti olvasókönyvet és munkafüzetet, amelyet **dr. Zékány Krisztina**

nyelvésszel, az UNE UMOTI Magyar Filológiai Tanszék vezetőjével állítottak össze. A rendhagyó honismereti órát **Borgató Szilvia** igazgató nyitotta meg, és üdvözölte az iskola egykori végzősét, aki Tiszabökény múltjáról, jelenéről lenyűgöző előadást tartott a diákoknak.

* **Tóth Péter Lóránt** Radnóti-, Latinovits- és Pro Cultura Hungarica-díjas kunszentmiklósi versvándor két év kihagyás után ismét Kárpátaljára látogatott. A KMKSZ szervezésében Csapra és további hat helyszínrre és iskolába jutott el előadásában Petőfi és Arany különleges barátságának története.

* Tragikus hirtelenséggel elhunyt **Barta József** megyei képviselő, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) ügyvezető alelnöke, a KMKSZ Nagyszőlősi Középszintű Szervezetének elnöke – tudatta a KMKSZ Elnöksége és Választmánya a hivatalos oldalán. A politikus 65 éves volt.

* A beregszászi származású **Gerzsenyi Gabriella** *Három lábbal a földön* c. könyvének bemutatóját tartották Csömörön, a Sinka István Könyvtárban az ungvári származású **Bándiné Tóth Klára** irodalmár moderálásában.

* A Gulág- és Gupvi-kutató Intézet együttműködve a Gulág- és Gupvi-kutatók Nemzetközi Társaságával, az Alapjogokért Központtal, a

Kárpátaljai Szövetséggel, a Budavári Német Nemzetiségi Önkormányzattal és a Magyar Nemzeti Levéltárral *Hazatérés a szovjet fogságból 70 éve, előtte és utána – 1945-1953-2000* címmel nemzetközi tudományos konferenciát szervezett a Kárpátaljai Szövetség budapesti székházában, amelyen a korszak legismertebb kutatói tartottak előadást. Kárpátaljáról: **Bimba Brigitta** (PhD-hallgató, DE; tudományos munkatárs, GGKI); **Dupka György** (ügyvezető elnök, GKNT; tudományos főmunkatárs, GGKI; titkár, Szolyvai Emlékpark-bizottság); **Molnár D. Erzsébet** (igazgató, Lehoczky Tivadar Társadalom-tudományi Kutatóközpont; főiskolai docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola). A konferencián az összegzések, jövőtervezések kapcsán *Közleményt és felhívást* fogadtak el.

* A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) Badalói Alapszervezete jóvoltából a badalói református templom falán Kölcsey-emléktáblát avattak. Alkotója **Matl Péter** szobrászművész

* *Reménykednek a túlélésben* címmel **T. Németh László** készítette interjút **Dupka Györggyel**. Az interjú megtalálható a Szabad Föld honlapján (www.szabadfold.hu).

* A beregszászi református templomban lelkészszentelést és közgyűlést tartottak. A felszentelt lelkészek

egyike a szőlősgyulai **Kardos Ágnes**, aki Nevetlenfaluban és Akliban szolgált segédlelkészként. A beregszomi **Fejes Sándor** Tiszaújhelyen teljesít beosztott lelképásztori szolgálatot. A lelkészeket **Zán Fábian Sándor** püspök szentelte fel.

* A 35 éves *Hitel* folyóirat zenés-irodalmi estjén a kiadványban gyakran publikáló szerzők mellett a nagyszülősi születésű **Megyeri Edit Tünde** író is felolvasta novelláját.

* A magyarországi Kárpátok Művészeti és Kulturális Egyesület (KMKE) *Ecsettel a békéért* elnevezéssel idén két alkalommal szervezett jótékonyági célú alkotótábor kárpátaljai művészek számára Tiszapéterfalván. Az elkészült munkák egy részét most Magyarország Ungvári Főkonzulátusán állították ki.

* Emléktáblát avattak a kisgejőci református templomban a helyi gyülekezetben szolgálatot teljesített lelképásztorok tiszteletére.

DECEMBER

* A **Fehér Tibor** elnök vezette Megbékélésért Polgári Egyesület a felsőzsolcai Bárczay Kastélyban megrendezte a „GUPVI, málenkij robot” – kutatók nemzetközi találkozóját. A kerekasztal-beszélgetésben mások mellett részt vett **dr. Dupka György** történész, aki beszámolt a munkásságáról, a feltárásokról, a

legfrissebb eredményeiről, valamint jövőbeni kilátásokról, tervekről.

* **Ft. Lucsok Péter Miklós** kárpátaljai római katolikus megyéspüspök ünnepélyes beiktatása zajlott le Munkácson, a Szent Márton székesegyházban.

* **Márton István** születésének 100. évfordulója alkalmából a Magyar Melódiák kamaraegyüttes koncertet adott a Kárpátaljai Megyei Filharmóniában.

* Az egyedülálló kárpátikumnak számító miniszobrok sora újabbal bővült. Ezúttal a magyar származású újságíró, a modern golyóstoll feltalálója, **Bíró László József** tiszteletére helyeztek ki Ungváron egy apró alkotást a gyalogoshídnál. A feltaláló golyóstollat tartó keze a kőfalból nyúlik ki. Az alkotó, **Roman Murnik**, a golyóstoll megalkotásának 80. évfordulója tiszteletére készítette a szobrot.

* A Kárpátaljai KultúrKaraván szervezésében nagy érdeklődéssel kísért, karácsonyváro jótékonyági estekre került sor Ungváron és Beregszászban, ahol **Wolf Katalin** találkozhatott a kárpátaljai közönség.

* Ismét **Schink István** az igazgatója a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középkolának – közölte az iskola a Facebook-oldalán. Mint írták, a munkácsi tanfelügyelőség ismét visszahelyezte az iskola korábbi igazgatóját pozíciójába, miután

harmadszor is törvénytelennek ítélte a bíróság **Schink István** munkaszerződésének egyoldalú felbontását.

* A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színházzal együttműködve mesekörutát szervezett az 1–4. osztályos tanulók számára. Ursula Jones bölcs és szellemes – *A királykisasszony, akinek nem volt birodalma* című – tündérmeséjét a beregszászi színház művészei vidékünk 11 településén mutatták be.

* **Plotényi Nándor** hegedűművész tiszteletére avattak miniszobrot Ungváron, aki XIX. végén és a XX. sz. elején az ungvári járási Nagylázon élt, és zeneiskolát nyitott Ungváron. **Plotényi Nándor** szobra a 64. miniszobor Ungváron. Az alkotás **Roman Murnik** munkája.

* A Kárpátaljai Szövetség és a 30 éves Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége megrendezte évzáró irodalmi-zenés estjét a karácsony ünnepe előtti adventi időben. A Szövetség székházában **dr. Seremet Sándor** főtítkárral mondtak köszöntőbeszédet. A legendás beregszászi **Balácsky Vlagyimir (Pitkin)** előadóművész, dalnok, humorista *Életvetélkedő* c. műsora első része után **dr. Dupka György** három beregvidéki, beregszászi születésű alkotóval, **Füzesi Magda** Prima díjas és József Attila-díjas költővel,

Gerzsenyi Gabriella Együtt nívódíjas novellistával, **Lengyel János** Együtt nívódíjas irodalmárral beszélgetett, akik a MÉKK által kiadott *Együtt irodalom-művészet-humán tudományok-kultúra* című folyóirat szerzői köréhez tartoznak. A három, illetve kétlaki írók eddigi eredményekben gazdag pályafutásukról, újabb könyvekről, tervekről számoltak be. **Füzesi Magda** és **Lengyel János** egy-egy versét a Beregszászban született **Csobolya József**, a Magyar Állami Operaház tenoristája olvasta fel.

A program második részében a beregszászi dalnok műsorát követően **dr. Seremet Sándor dr. Botlik József** történésszel és **L. Murányi László** riportkönyvíróval készített villáminterjút az emberi élet- és értékvesztéseket okozó második világháborút és a mostani ukrán-orosz háborút sajátosan megidéző új könyveik kapcsán.

* A Beregszászi Bethlen Gábor Líceum három év szünet után idén ismét meghirdette a *Hit, Remény, Szeretet* vers- és prózamondó versenyt a kárpátaljai oktatási intézményekben tanuló magyar diákok, valamint itt élő felnőttek számára.

* *Karácsonyi üzenet* címmel indította útjára a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Beregszászi Középszintű Szervezete (KMKSZ BKSZ) a BorzsaVári együttes ad-

venti műsorsorozatát, melynek egyik állomása a guti református gyülekezetben volt.

* **Márton István** születésének 100. évfordulójára koncertturnét szervezett az ungvári Cantus Akadémiai Kamarakórus Magyarország Ungvári Főkonzulátusának támogatásával. Ungvár és Munkács után advent harmadik vasárnapján a Beregszászi Római Katolikus Templomban lépett fel Kárpátalja neves kórusa. Köszöntő beszédet mondott **Szakács Emil** kórusvezető, karmester, **Gyebnár István**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának ügyvivő konzulja, **Harapkó Marianna**, a Beregszászi Szent Anna Karitás vezetője. Ezután következett a Cantus kórus hangversenye, amely valóban csodálatos élményt jelentett a jelenlévők számára.

* A Rákóczi-főiskola Filológia Tanszéke tudományos számvetés keretei között mutatta be az elmúlt időszakban megjelent, a Tanszék munkatársai által kiadott köteteket. A jelenlévőket **Beregszászi Anikó**, a Filológia Tanszék vezetője köszöntötte. Elsőként **Gazdag Vimos**, a Magyar Tanszéki Csoport docense mutatta be **Cserniczkó István** *Az ukrainai többnyelvűség színe és fonákja* című kiadványát. Ezt követően **Kész Margit**, a Magyar Tanszéki Csoport oktatója mutatta be a **Beregszászi Anikó–Dudics Lakatos**

Katalin által szerkesztett *Huszonkettő. A kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés 22 évének története* című kötetet. A kötet a kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés két évtizedét veszi górcső alá. Őt követte **Karmacs Zoltán**, a Magyar Tanszéki Csoport oktatója, aki a **Dudics Lakatos Katalin–Gazdag Vilmos** által szerkesztett *Dialektológiai alapismeretek filológus hallgatók számára* című kiadványt mutatta be. **Husztli Ilona**, az Angol Tanszéki Csoport docense **Lechner Ilona** *Erkölc és nyelvészet. Az erkölcsfogalom metaforikus konceptualizációja a magyar és a német nyelvben* című művét prezentálta. Ezt követően **Libák Natália**, az Ukrán Tanszéki Csoport oktatója a **Bárány Erzsébet–Bárány Béla–Gazdag Vilmos** által szerkesztett *Ukrán Irodalmi Antológia 1–3.* számát mutatta be. A kiadványok azokat a magyar nyelvre fordított szépirodalmi műveket tartalmazzák, amelyek az emelt szintű ukrán irodalom érettségi vizsga követelményrendszerében szerepelnek. Őt követte **Várad Krisztián**, a Magyar Tanszéki Csoport gyakornoka, aki **Gazdag Vilmos** *Ukrán–magyar filológiai fogalomtár* című művét mutatta be, mely 2023 decemberében látott napvilágot. A kiadvány 798 filológiával kapcsolatos fogalmat definiál ukránul és magyarul. Végezetül **Dudics Lakatos Katalin**, a Magyar Tanszéki

Csoport oktatója mutatta be az *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* tudományos folyóirat első két lapszámát. Az első szám a 2021-ben Beregszászban megrendezett 21. Élőnyelvi Konferencia előadásai közül 9 tanulmányt tartalmaz magyar, ukrán és angol nyelven. A folyóirat második számában 13 tanulmány és 2 recenzió kapott helyet. A korábban említett konferencia előadásai mellett ukrán nyelvészek munkáit is olvashatjuk.

* Együttműködési megállapodást írt alá a Lehoczy Tivadar Kárpátaljai Megyei Honismereti Múzeum (igazgató: **Olga Sumovszka**) és az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos intézete (igazgató: **dr. Spenik Sándor**) a tudományos kutatás, az oktatási és módszertani, szervezési, kulturális, oktatási és egyéb munkaterületeket illetően.

* Hosszabb kihagyás után ismét *Irodalmi kilátót* szerveztek Beregszászban. A *Tollal a békéért* elnevezésű programnak Magyarországon Beregszászi Konzulátusának Gulácsy-terme adott otthont. A rendezvényt Magyarország Beregszászi Konzulátusa, a 30 éves Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, a 15 éves Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, valamint az *Együtt* szerkesztősége szervezte meg. Az eseményt **Albertné Simon Edina**,

Magyarország Ungvári Főkonzulátusának konzulja nyitotta meg. Köszöntő beszédet mondott **Gyebnár István**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának ügyvivője. **Vári Fábíán László** Kossuth- és József Attila-díjas költő az *Együtt* folyóiratot, **dr. Dupka György**, az Intermix Kiadó felelős kiadója pedig a Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozat idén megjelent darbjait mutatta be. A felolvasásokat **Marcsák Gergely** költő, zenész kezdte meg *Ady Endre Kis karácsonyi ének* című versének megzenésített változatával. Ezután **Vári Fábíán László** bemutatta új kötetét, a *Közelít valakit*. **Shrek Tímea Áramszünet című naplórészletét olvasta fel, amelyben a háború okozta nehézségekről ad számot saját tapasztalatain keresztül. **Marcsák Gergely** *Borús karácsony*, *Kovács Vilmoshoz* és *Ároklét* című verseit adta elő. **Sz. Kárpáthy Kata** író *Az új templom* című kisprózáját olvasta fel. **Kurmai-Ráti Szilvia** meseíró új oldaláról mutatkozott be, készülő naplórégényét osztotta meg, amelyet kamasz fia szemszögéből írt meg. **Szemere Judit**, a *Kárpátaljai Hirmondó* főszerkesztője mutatta be az idei lapszámokat. A felolvasásokat **Marcsák Gergely** zárta József Attila egyik versének, a *Betlehemi királyoknak* a Kaláka együttes által megzenésített változatával. A találkozó kötetlen beszélgetéssel zárult.**

A rendezvény visszanezhető a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Facebook-oldalán.

* Az Ungvári Magyar Házban *Karácsonyi pillanat* címmel rendezett kiállítást az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) és az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Szövetség kárpátaljai megyei szervezete. A 26 festményből álló tárlatot **Dr. Zubánics László**, az UMDSZ elnöke nyitotta meg. Üdvözölte a megjelenteket **Borisz Kuzma**, a szövetség kárpátaljai szervezetének elnöke, **Bacsikai József**, Magyarország Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja.

* Megnyílt a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának (RIT) hagyományos téli tárlata az ungvári Boksay József Szépművészeti Múzeumban. **Kulin Ágnes** RIT-elnök bejelentése szerint a jeles eseményen RIT-kitüntetésben részesült **Hrabár Natália** képzőművész és **Olga Zajec** televíziós művészeti újságíró. **Román János-Pál** fiatal ungvári képzőművész a RIT ösztöndíját vehette át. Az évvértékelő elnöki beszámoló után megnyílt a 4 teremben elhelyezett kiállítás, a rendezvény fogadással zárult. A RIT idei utolsó kiállításán huszonhárom művész 60 alkotása tekinthető meg: **Berecz Margit**, **Baraté Ágnes**, **Dikun György**, **Erfán Ferenc**, **Gogola Zoltán**, **Habda László**, **id. Hidi Endre**,

ifj. Hidi Endre, Homoki Gábor, Hrabár Natália, Kalitics Erika, Klisza János, Kopriva Attila, Kulin Ágnes, Kutasi Csaba, Matl Péter, Réti János, Soltész István, Szocska László, Tóth Róbert, Veres Ágota, Villasek Tibor, Zsigó Olivia. Az eseményt mások mellett megtisztelte **Albertné Simon Edina**, Magyarország Ungvári Főkonzulátusának konzulja, **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke, **Orosz Ildikó** megyei képviselő, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke, **Kulin Judit**, a KMKSZ ungvári szervezetének elnöke, a Dayka Gábor Líceum igazgatója, **Héder János** református lelkész, a KRE lelkészi főjegyzője és **Dupka György**, a MÉKK elnöke.

* A Magyar Nemzeti Levéltár (főigazgató: **Szabó Csaba**) karácsony előtt közérdekű ajándékkal lepte meg **dr. Dupka György** lágerkutatót. **Szabó Krisztián** és informatikus csapata digitalizálta *Kárpátalja szovjet terrorjának emléktérképét*, amelyet az eszenyi származású **Kovács Sándor**, térképészetben jártas szerzőtársával állított össze az eddigi kutatási adatok alapján. Ezentúl a MNL honlapján kereshető interaktív formában bárki hozzáférhet. Ez a digitális térkép valóságghű tükrö a Szolyvai Emlékparknak, ahol közel 12 ezer áldozat nevét örökítették meg. Ami fontos, a digitális térképen megjeleníthető

mintegy 450 település vesztességét szemléltető adattár is, amelyből kiolvasható, hogy összességében a kommunista diktatúra milyen „csapásokat” mért népiertási szándékkal a kárpátaljai, ezenkívül a Csonka-beregi, Nagykapos környéki, a Halmi járási magyarságra is. <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/szolyvai-emlekpark...>

* Bemutatták az ungvári Hungarológiai Központban bemutatták **Tetyana Literáti** kárpátaljai újságíró, helytörténész *Elvesztett Ungvár – Szakmák és iparosok* című kétnyelvű (ukrán és magyar) kötetét. A helytörténeti könyvet tudományos és könyvészeti szempontból is értékelte **Zubánics László** történész, az UNE Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszékének vezetője. A szerző párhuzamosan magyarul és ukránul is elmondta gondolatait a könyvbemutatón megjelenteknek. A fordító, **Makusina-Rehó Viktória** elmondta, hogy nem volt egyszerű a feladata, mert a szerző többnyire magyarul írott levéltári forrásokkal dolgozik, amit lefordít ukránra, ezt kell végül visszafordítani magyarra. Gyakran meg kellett nézni az eredeti forrást is a pontos magyar fordítás érdekében. Az eseményt a könyvben szereplő családok leszármazottai is megtisztelték jelenlétükkel.

* Több mint 25 év után megszűnik a KárpátInfo hetilap – közölte a

lap online felületén. Közleményükben azt írták, hogy 2014-től kezdve egyre nehezebb volt a lapot finanszírozni, majd a világjárvány, végül a tavaly kitört háború, amely szinte lehetetlenné tette a megjelenést, amire a postai szolgáltatás megbénulása sem hatott jól. A KárpátInfo jövő évtől kizárólag online felületén, a karpatinfo.net-en lesz elérhető.

* Csongoron született **Magyar Ilona** (1889–1968) Kossuth-díjas pedagógus, akinek emlékét mostantól gránittábla őrzi szülőfaluja iskolájának bejárata felett. Az ukrán és magyar nyelvű emléktábla leleplezésére, melyet a KMKSZ Csongori Alapszervezete állított az idei utolsó tanítási napon került sor.

* A Bátyúi Református Egyház-község gyülekezeti termében a nagyszülősi születésű **Hájas István** helyi festő tárlatának megnyitójára került sor. Köszöntő beszédet mondott **Kacsó Géza** helyi református lelkész, **Kovács László** kiállításszervező, **Tóth Márta**, a Révész Imre Galéria vezetője, **Karikó-Hájas Csilla**, a kiállító művész leánya. **Hájas István** tájékoztatása szerint 53 festmény van kiállítva. A megnyitót megtisztelte jelenlétével többek között **Tóth László**, a Beregi Egyházmegye esperese, a nagyszülősi festő kollégák közül **Marinics Sándor**, **Szilvási Ferenc** és **Takács János**.

KÖNYVESPOLC – 2023

Az *Együtt* című irodalmi-művészeti-humán-tudományi-kulturális folyóirat 2002–2023 között megjelent számai itt tekinthetők meg:

<http://kmmi.org.ua/konyvtar/folyoiratok/egyutt>

<https://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=595>

Az *Együtt* folyóirat iránt érdeklődők száma az OSZK EPA számlájára szerint: 33 890 megtekintés.

KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖNYVEK

(Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: **Dupka György**)

MEGJELENT

„Oroszöldön meggyötörve...” A GULAG–GUPVI-kutatók nemzetközi fóruma Kárpátalján, 2022. Nemzetközi emlékkonferencia, Beregszász, 2022. november 18. Szerzői: **dr. Tóth Mihály** (Zápszony), **dr. Zubánics László** (Gut), **dr. Zékány Krisztina** (Ungvár), **Marosi István** (Beregszász), **dr. Dupka György** (Ungvár), **Bimba Brigitta** (Bátyú), **Dupka Nándor** (Ungvár), **Bakancsos László**, **dr. Bognár Zalán**, **dr. Botlik József** (Budapest), **Kovács Sándor** (Budapest), **dr. Havasi János** (Pécs), **Dr. Motrevics Vladimir Pavlovics** (Jekatyerinburg). Összeállította, a jegyzeteket írta: **Dupka György**.

Lektorálta: **Zubánics László**. Felelős szerkesztő: **Zékány Krisztina**. Szolyvai Emlékpark–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2023. Tárolt változata: <https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/2023/konf-2023.pdf>

Dupka György–Zubánics László: *15 éves a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet*. KMMI-füzetek XXXI. Sorozatszerkesztő: **Zubánics László** elnök. Kiadja: a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet. Ungvár–Budapest, 2023. Tárolt változata: https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/2020/KMMI15_001-263.pdf

Dupka György–Zubánics László: *A kárpátaljai magyar nyelvű helytörténeti, honismereti, tudományos könyvek válogatott bibliográfiája (1836–2023)*. KMMI-füzetek XXX. Ungvár–Budapest, 2023.

Tárolt változata: https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/2023/bibliogr_01-85.pdf

Dupka Nándor: *Haklik Sándor vértanú. A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház hitvallói (1945–1991)*. Felelős szerkesztő: **Szemere Judit**. Kárpátaljai Magyar Könyvek 303. Intermix Kiadó–KMMI, Ungvár–Budapest, 2023. Tárolt változata: <https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/KMMI-fuzetek/Haklik.pdf>

Szülőföldünk: Tiszabökény és környéke (Honismereti olvasókönyv

és munkafüzet). Összeállította: **dr. Dupka György**. Lektorálta: **dr. Zubánics László**. Felelős szerkesztő: **dr. Zékány Krisztina**. Fotók, archív felvételek, dokumentummásolatok: **Fuchs Andrea**. Kárpátaljai Magyar Könyvek 302. Intermix Kiadó–KMMI, Ungvár–Budapest, 2023. Tárolt változata: https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/2023/Bokeny_1-78.pdf
https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/2023/Bokeny_79-165.pdf

ELŐKÉSZÜLETBEN

Szégyenpiac. Tollal a békéért. Az *Együtt* szerzői körének antológiája. Illusztrációk: **Kutasi Csaba**. Összeállította, a jegyzeteket írta: **Dupka György**. Ungvár–Budapest, 2024.

Shrek Tímea: *Ördögszeg*. Kárpátaljai mesék. **Kutasi Csaba** illusztrációival. Ungvár–Budapest, 2024.

Dupka György–Zubánics László: *In memoriam Váradi Sternberg János. A 100 éve született neves kárpátaljai történész emlékkönyve*. KMMI-füzetek XXXII. Sorozatszerkesztő: **Zubánics László** elnök. Kiadja: a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet. Ungvár–Beregszász, 2024.

Összeállította: Dupka György

SZERZŐINK

BATA JÁNOS – 1963 (Horgos)

CSORNYIJ DÁVID – 1991 (Beregszász – Budapest)

DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökény – Budapest)

FINTA ÉVA – 1954 (Beregszász – Sárospatak)

GERZSENYI GABRIELLA – 1977 (Beregszász – Szigetmonostor)

HOMOKI GÁBOR – 1977 (Tiszapéterfalva)

KONTRA FERENC – 1958 (Újvidék)

KOVÁCS SÁNDOR – 1954 (Eszény – Budapest)

MARCSÁK GERGELY – 1990 (Beregszász)

RADNÓTI MIKLÓS (1909–1944)

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári – Nyíregyháza)

ZUBÁNICS LÁSZLÓ – 1971 (Nagygut)

Lapszámunkat Homoki Gábor munkáival illusztráltuk.